

VOORTGANGSRAPPORTAGE BELEIDSKADER CULTUUR IN ONTWIKKELING/ CULTUURBELEID 2017-2020

Resultaten kwalitatieve voortgangsrapportage en
uitgebreidere analyse over het steunpunt, het
fonds Herbestemming en de loods

Februari 2019

Sector Onderzoek
en Informatie

VOORTGANGSRAPPORTAGE BELEIDSKADER CULTUUR IN ONTWIKKELING/ CULTUURBELEID 2017-2020

Februari 2019

M.K.C. Wisse, J.M.F. den Bouwmeester
wissem@noord-holland.nl
Directie Beleid, sector Onderzoek en Informatie

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1 Inleiding	8
1.1 Aanleiding	8
1.2 Opzet Cultuurbeleid	8
1.3 Het doel en beoogd resultaat	9
1.4 Opzet voortgangsrapportage.....	9
1.5 Evaluatie uitvoeringsprogramma Stelling van Amsterdam (SvA)/ Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW)	10
1.6 Methode en verantwoording	10
1.7 Leeswijzer.....	11
Deel 1 Resultaten kwalitatieve voortgangsrapportage beleidskader 'Cultuur in ontwikkeling Cultuurbeleid 2017-2020'.....	13
1 Inleiding	13
2 Resultaten opvolging activiteiten	13
2.1 Opdracht 1: Transformatie van het cultuurlandschap	13
2.2 Activiteiten opdracht 2: Leegstand en Herbestemming.....	17
2.3 Activiteiten opdracht 3: Culturele infrastructuur	19
3. Nieuwe thema's: onderwaterarcheologie en duurzaamheid.....	20
3.1 Onderwaterarcheologie	20
3.2 Verduurzaming van erfgoed	21
3.3 Niet in het cultuurbeleid genoemde activiteiten	21
4 Analyse	22
4.1 Opvolging van activiteiten en behalen van resultaten	22
4.2 Bijdrage van instrumenten aan doelen.....	24
4.3 Nieuwe aanpak van het beleid	24
4.4 Ontwikkelingen die van invloed zijn op het provinciaal beleid	24
5 Conclusie en aanbevelingen	25
5.1 Conclusie.....	25
5.2 Aanbevelingen	26
Deel 2 Resultaten uitgebreidere analyse van het steunpunt, het fonds en de loods.....	27
6 Inleiding	27
6.1 Het steunpunt voor gemeenten	27
6.2 Het Fonds Herbestemming	31
6.3 De loods	35
BIJLAGE 1 TRANSITIE VAN HET CULTUURLANDSCHAP.....	39
BIJLAGE 2 LEEGSTAND EN HERBESTEMMING	45
BIJLAGE 3 CULTURELE INFRASTRUCTUUR.....	48
BIJLAGE 4 Evaluatie Uitvoeringsprogramma Stelling van Amsterdam (SvA)/ Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) 2017-2020	50
BIJLAGE 5 Lijst van geïnterviewden.....	63

Samenvatting

Aanleiding en context

In de cultuurnota 'Cultuur in ontwikkeling 2017-2020' staat aangegeven dat eind 2018 een voortgangsrapportage wordt opgesteld over de eerste twee jaar van het cultuurbeleid waarbij dieper zal worden ingegaan op de werking van een drietal nieuwe instrumenten. De voortgangsrapportage is bedoeld om tussentijds inzicht te verschaffen in de opvolging van de activiteiten en de resultaten van het cultuurbeleid over de periode 2017-2018. Hierbij wordt ook inzichtelijk gemaakt op welke wijze invulling wordt gegeven aan de nieuwe aanpak van het cultuurbeleid, om meer integraal, meer gebiedsgericht, op basis van maatwerk en samen met partners te werken, en hoe de nieuwe aanpak in de praktijk wordt ervaren.

Op basis van de resultaten van deze voortgangsrapportage wordt nagegaan of tussentijdse bijsturing nodig is. Indien de resultaten aanleiding geven tot bijsturing volgt een voorstel voor een eventuele beleidswijziging dan wel het (ver)leggen van accenten. De resultaten van de voortgangsrapportage worden vertaald naar een publieksvriendelijk digitaal magazine gekoppeld aan de provinciale website.

Het **eerste deel** van het rapport bevat een **kwalitatieve voortgangsrapportage** die inzicht geeft in de opvolging van de activiteiten zoals geformuleerd in het cultuurbeleid. In het cultuurbeleid is per opgave een beleidsdoel geformuleerd met bijbehorende operationele doelen. Bij elk operationeel doel is beschreven welke rol we als provincie willen vervullen en welke activiteiten en instrumenten hier onder vallen. In het cultuurbeleid is ervoor gekozen om niet met een programmering te werken waarin concrete (tussentijdse) resultaten geformuleerd zijn. Op het niveau van activiteiten zijn alleen beoogde resultaten voor 2020 benoemd. Er zijn geen tussentijdse resultaten benoemd of beoogde effecten geformuleerd. Om deze reden wordt in de voortgangsrapportage geen 'harde' uitspraak gedaan over de mate waarin een resultaat of doel behaald is en of de activiteiten volgens planning verlopen. De voortgangsrapportage is daarom kwalitatief/beschrijvend van aard. Daarin wordt beschreven op welke wijze er invulling wordt gegeven aan de benoemde activiteiten uit de cultuurnota en welke resultaten de afgelopen twee jaar zijn behaald en of het aannemelijk is dat deze bijdragen de provinciale doelen.

Het **tweede deel** bevat een **uitgebreidere analyse** waarin dieper wordt ingegaan op de effectiviteit van de drie nieuwe instrumenten; het steunpunt monumenten en archeologie Noord-Holland (het steunpunt), het Noord-Hollands Fonds voor Monumenten (het fonds) en de Loods herbestemming monumenten (de loods). Het Noord-Holland Fonds voor Monumenten is ten tijde van deze tussentijdse evaluatie nog geen jaar opengesteld. Ook de loods Herbestemming is pas sinds een jaar actief voor de provincie. Om deze reden kunnen geen robuuste uitspraken over de effectiviteit van de instrumenten worden gedaan maar wordt wel een uitspraak gedaan in hoeverre aannemelijk is dat de instrumenten bijdragen aan de provinciale doelen. Het steunpunt voor gemeenten is per 1 januari 2017 in zijn huidige vorm operationeel. In het rapport wordt wel een uitspraak gedaan over de effectiviteit van het steunpunt.

Voor de totstandkoming is gebruik gemaakt van relevante beschikbare documenten, zoals kwartaalrapportages, zelfevaluaties etc. In totaal zijn er 16 interviews gehouden, waaronder acht met provinciale medewerkers en acht met externe partijen, zijnde gemeenten, monumenteigenaren en monumentorganisaties (bijlage 5).

De **hoofdconclusie van de kwalitatieve voortgangsrapportage** is dat er grotendeels opvolging wordt gegeven aan de benoemde activiteiten in de cultuurnota. Aan ruim driekwart van de activiteiten die vallen onder de opgave Transformatie van het cultuurlandschap is in de periode 2017-2018 opvolging gegeven. Voor de opgave Leegstand en Herbestemming is dit 95% en voor de opgave Culturele infrastructuur wordt aan alle activiteiten uit de cultuurbeleid opvolging gegeven. Omdat er niet met een jaarlijkse of tweejaarlijkse programmering wordt gewerkt is het niet mogelijk om een uitspraak te doen of het cultuurbeleid volgens planning verloopt.

In het cultuurbeleid is ervoor gekozen om niet met een programmering te werken waarin concrete (tussentijdse) resultaten geformuleerd zijn. Bij een derde van de activiteiten zijn geen resultaten benoemd. Daar waar deze wel zijn benoemd betreft het een formulering van resultaten op hoofdlijnen waardoor deze weinig concreet en meetbaar zijn. Harde uitspraken ten aanzien van de mate van realisatie over de periode 2017-2018 kunnen daardoor niet worden gedaan. Wel is duidelijk dat aan een groot deel van de benoemde resultaten voor 2020 in de afgelopen twee jaar invulling is gegeven of inmiddels is gerealiseerd.

In de periode 2017-2018 zijn er verder tal van activiteiten ontwikkeld rondom de thema's *Onderwaterarcheologie* en *Duurzaamheid en Erfgoed*. De activiteiten zijn niet nader uitgewerkt of zijn versnipperd opgenomen in het cultuurbeleid.

Het uitvoeringsprogramma van de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie is apart geëvalueerd. Dit uitvoeringsprogramma valt onder de opgave 'Transitie van het cultuurlandschap' met als operationeel doel 'Investeren in provinciale cultuurhistorische structuurdragers' van het cultuurbeleid. De algemene conclusie is dat het uitvoeringsprogramma grotendeels op schema ligt en nog actueel is. De besluitvorming met betrekking tot de UNESCO nominatie en Werelderfgoedstatus van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, als uitbreiding op de Stelling van Amsterdam, is in gang gezet. De verwachting is dat de besluitvorming hierover in de zomer 2020 plaatsvindt.

Het is aannemelijk dat alle activiteiten en instrumenten een bijdrage leveren aan de beleidsdoelen zoals geformuleerd in het cultuurbeleid. Dit beeld komt ook in de interviews (zowel intern als extern) naar voren. De samenhang tussen de provinciale opgave, de beleidsdoelen, de operationele doelen en de doorwerking daarvan naar de instrumenten en activiteiten is logisch en consistent. Vrijwel alle activiteiten en instrumenten dekken de doelen zoals deze zijn geformuleerd in het cultuurbeleid. Alleen het Regionale beeldverhaal en het verhalenplatform Oneindig Noord-Holland dekken de lading niet. De doelen van deze instrumenten zijn meer gerelateerd aan regiomarketing en de promotie van erfgoed.

Alle geïnterviewden zijn bekend met de nieuwe aanpak van het beleid. Door veel geïnterviewden wordt de nieuwe aanpak van het beleid overigens niet gezien als iets nieuws maar inherent aan de uitvoering van het cultuurbeleid door de grote onderlinge afhankelijkheid van partijen bij het realiseren van de doelen. Er werd volgens de geïnterviewden óók al voorafgaand aan het huidige cultuurbeleid gewerkt vanuit de kernwaarden van de nieuwe aanpak. De inzet van de instrumenten in gebiedsgerichte programma's van de provincie en projecten van partners is een aandachtspunt. Ook bij de inzet van de drie nieuwe instrumenten vormt dit een aandachtspunt (zie hiervoor deel II).

In het cultuurbeleid is opgenomen dat eind 2019 een grotere evaluatie volgt van de eerste drie jaar als opmaat naar het nieuwe cultuurbeleid vanaf 2021. De programmering van de eindevaluatie volgt heel kort op deze voortgangsrapportage. Voorgesteld wordt om de programmering van de eindevaluatie op te schuiven naar de zomer 2020 zodat de opvolging van de aanbevelingen uit deze voortgangsrapportage meegenomen kunnen worden in de eindevaluatie.

Er zijn **een aantal aandachtspunten in de vorm van aanbevelingen** te noemen voor de resterende periode:

- Organiseer een natuurlijk reflectiemoment in het jaar om de voortgang van het cultuurbeleid te volgen. Er is nu niets ingericht om tussentijds te kunnen volgen of het cultuurbeleid op koers ligt. Dit kan bijvoorbeeld door elk jaar een gezamenlijke reflectiebijeenkomst met het team Erfgoed en het team Culturele Infrastructuur te organiseren.
- Onderzoek wat de behoefte van de doelgroep is en richt de UVR restauratie provinciale monumenten en de UVR Regionale samenwerking culturele infrastructuur 2017 zodanig in dat deze beter aansluiten op deze behoefte.
- Onderzoek de mogelijkheid om de Regionale beeldverhalen onder te brengen bij recreatie en toerisme waardoor een betere aansluiting ontstaat met een netwerk van relevante partijen voor het borgen en ontwikkelen van beeldverhalen.

- Aggregeer de gegevens uit de monumentenmonitor, de kansenkaart en de leegstandsmonitor zodat deze met andere partijen gedeeld kunnen worden. Het delen van informatie draagt bij aan kennisvergroting bij partners over de gezamenlijke opgave in het Erfgoed.
- Zorg dat de gegevens uit zowel de monumentenmonitor als de leegstandsmonitor actueel zijn en blijven, deze voeden de kansenkaart. Een actuele kaart is een belangrijke randvoorwaarde voor het gebruik van de kaart bij het verkennen van de mogelijkheden voor herbestemming.
- Stem het aanbod van bijeenkomsten die geïnitieerd zijn door het steunpunt, de provincie en de loods, op elkaar af en op de behoefte van de doelgroep. Creëer een gericht en onderscheidend aanbod voor elke doelgroep.
- Zorg voor een sterkere koppeling tussen het erfgoed instrumentarium en de gebiedsgerichte programma's en projecten. Dit kan bijvoorbeeld door gebiedsprogramma's en gebiedsgerichte projecten in financiële regelingen te prioriteren. Of door de ondersteuning van de loods te prioriteren op gebiedsgerichte projecten.
- Programmeer de eindevaluatie voor de zomer 2020 zodat de opvolging van de aanbevelingen uit de voortgangsrapportage meegenomen kunnen worden in de eindevaluatie.

De conclusie en aanbevelingen voor het steunpunt. Het steunpunt draagt bij aan de provinciale doelen 'Versterken en benutten van waardevolle cultuurlandschappen' uit de opgave Transitie van het cultuurlandschap en 'Duurzame benutting van gebouwd incourant erfgoed' uit de opgave Leegstand en Herbestemming. Het steunpunt nieuwe stijl is sinds 2017 begonnen met twee partijen die daarin zijn gaan samen werken. Zeker in het begin was dat wennen voor alle betrokken partijen. Dat betekent dat er nog een aantal zaken in ontwikkeling zijn, zoals bijvoorbeeld de stap naar meer vraaggericht en met vooruitziende blik werken. Ook is het steunpunt nog op zoek naar de grenzen van haar opdracht. Het vraagt veel afstemming om de samenwerking binnen het steunpunt, maar ook met de provincie en de loods goed te laten verlopen. Dit is nog in ontwikkeling. Over het algemeen wordt de expertise vanuit het steunpunt gewaardeerd door gemeenten en wordt er regelmatig gebruik gemaakt van het loket (rond de 40-50 vragen per kwartaal) en de website. De afgelopen twee jaar is er een veelheid aan (netwerk)bijeenkomsten geweest met als voornaamste doel kennisontwikkeling.

- Er wordt een grote hoeveelheid aan (netwerk)bijeenkomsten georganiseerd door zowel het steunpunt, de provincie en de loods. Zorg dat het aanbod onderscheidend is en stem de bijeenkomsten op elkaar af. Hou de doelgroep en de effectiviteit in de gaten door achteraf te evalueren.
- Het scheiden van taken tussen provincie en steunpunt is een aandachtspunt. Door meer vooruit te kijken in de kwartaalrapportages en van te voren werkzaamheden met elkaar af te spreken kan er wellicht meer duidelijkheid ontstaan. Een jaarplanning kan hierbij behulpzaam zijn.
- Zorg in het verlengde daarvan voor een globale jaarplanning voor o.a. de gemeenten. Dat stelt hen in staat om tijdig tijd in de agenda te reserveren. Ook wordt duidelijk welke thema's er het betreffende jaar aan de orde komen.
- MOOI Noord-Holland en de stichting NMF voeren ook commerciële taken uit. Blijf scherp op het onderscheid tussen activiteiten vanuit de steunpunttaak en deze commerciële activiteiten.
- De samenwerking tussen MOOI Noord-Holland en de stichting NMF verloopt steeds beter. Desondanks zijn er in 2018 meer uren opgevoerd om de samenwerking te bekostigen. Probeer de samenwerking tussen beide stichtingen, de loods en provincie verder te stroomlijnen, zodat het aantal uren beheersbaar blijft. Aanbevolen wordt om het beleid van het steunpunt ieder jaar kort te evalueren en hieraan opvolging te geven in het nieuwe jaarplan. Dit is in 2017 onder andere middels een bestuurlijk overleg gebeurd en dit draagt bij aan de voortgang van het cultuurbeleid.
- Het gebiedsgericht werken, één van de nieuwe kernwaarden uit de nieuwe aanpak van het cultuurbeleid, wordt rondom het instrument van het steunpunt niet herkend door gemeenten, maar wel als potentiële meerwaarde gezien. Dit kan worden meegenomen als aandachtspunt voor het volgende activiteitenplan.

De conclusie en aanbevelingen voor het fonds. Het is aannemelijk dat het fonds bijdraagt aan het provinciale doel duurzame benutting van gebouwd incourant erfgoed uit de opgave Leegstand en Herbestemming. Er is nu ruim een jaar ervaring opgedaan met het fonds. Het aantal verstrekte lening uit het fonds overtreft de verwachting van twee leningen per jaar, zoals is vastgelegd in het cultuurbeleid, ruimschoots. De samenwerking tussen Nationaal Restauratiefonds en de provincie wordt door beide partijen als positief ervaren. De lijnen zijn kort en het contact verloopt informeel en collegiaal. Beide partijen ervaren de samenwerking als positief. De loods is nauw betrokken bij de advisering en de ontwikkeling van het fonds. Zijn ervaringen met de regeling legt hij terug bij de provincie om de regeling verder te optimaliseren. Monumenteigenaren ervaren niet alleen de regeling maar ook het partnerschap met de provincie als van meerwaarde bij het realiseren van hun project. De inzet van het fonds past binnen de nieuwe aanpak van het cultuurbeleid. Het fonds wordt in de praktijk echter nog niet gericht ingezet in gebiedsgerichte programma's of projecten. Er zijn een aantal aandachtspunten in de vorm van aanbevelingen te noemen voor de resterende periode:

- Zorg voor een heldere communicatie naar de monumenteigenaren over de opzet van de regeling en het proces van aanvraag tot financiering. Dit draagt bij aan een beter begrip van de aanvragers over de opzet van de regeling en het verloop van het toetsingsproces.
- Zorg voor duidelijkheid over de verschillende definities in de regeling zodat duidelijker is welke activiteiten onder verduurzaming vallen en welke activiteiten onder herbestemming vallen. Dit biedt aanvragers vooraf meer duidelijkheid voor welk deel van de activiteiten ze een lening kunnen aanvragen met het oog op het rondkrijgen van de totale financiering van het project.
- Zorg voor een sterkere koppeling van het fonds met gebiedsgerichte programma's en projecten.

De conclusie en aanbevelingen voor de loods. Het is aannemelijk dat de loods bijdraagt aan het provinciale doel duurzame benutting van gebouwd incourant erfgoed uit de opgave Leegstand en Herbestemming. De vooraf bedachte resultaten van de loods zijn over het algemeen gehaald of er wordt aan gewerkt. Er kan worden geconcludeerd dat het werk van de loods ruimschoots voldoet aan de verwachtingen van de provincie. De samenwerking tussen de provincie en de loods verloopt goed. Er zijn korte lijntjes en er kan snel geschakeld worden. Ook in het werkveld wordt de loods zeer gewaardeerd. Het plan van aanpak uit 2017 voldoet als basis voor de werkzaamheden van de loods en draagt bij aan de doelen van het provinciale cultuurbeleid alsmede aan de nieuwe aanpak van het beleid. Daarnaast zijn er een aantal aandachtspunten in de vorm van aanbevelingen te noemen voor de resterende periode:

- Blijf de resultaten van de loods naast de doelstellingen uit het cultuurbeleid leggen. Probeer bijvoorbeeld na het tweede en/of derde jaar criteria te definiëren voor de prioritering van projecten.
- Sluit aan op andere instrumentaria van de provincie zoals de PARK, ARO¹, maar ook bij bredere provinciale gebiedsopgaven als OV knooppunten. Hiermee kunnen de werkzaamheden van de loods beter worden verankerd in het ruimtelijk beleid van de provincie.
- De loods is op dit moment van schrijven 1,5 jaar in functie. Het eerste jaar is gebruikt als 'learning by doing', daar zijn een aantal resultaten uitgekomen om de functie aan te scherpen. Deze zijn beperkt gebruikt in de offerte en het plan van aanpak voor 2018-2019. Aanbevolen wordt om hier bij langjarige opdrachten scherper op te zijn.
- Draag de resultaten van de loods uit. Zorg ervoor dat de functie niet alleen bij de grote spelers in het veld bekend is. Daartoe zijn twee concrete stappen gezet die hun vruchten het komende jaar moeten afwerpen; proactief (meer aanbodgericht) werken en afstemming met communicatie (zowel van de provincie als het steunpunt). Dit kan het doelbereik van het 'instrumentarium' vergroten.

¹ PARK: provinciaal adviseur ruimtelijke kwaliteit en ARO: Adviescommissie Ruimtelijke Ontwikkeling

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In het beleidskader 'Cultuur in ontwikkeling | Cultuurbeleid 2017-2020' (cultuurbeleid) staat aangegeven dat eind 2018 een voortgangsrapportage wordt opgesteld over de eerste twee jaar van het cultuurbeleid. Daarbij zal dieper worden ingegaan op de werking van een drietal nieuwe instrumenten.²

Voor u ligt de genoemde voortgangsrapportage die enerzijds ingaat op de stand van zaken van de activiteiten en resultaten zoals deze zijn geformuleerd in het cultuurbeleid en die anderzijds in gaat op de werking van een drietal nieuwe instrumenten, te weten:

1. Het Steunpunt Monumenten en Archeologie Noord-Holland (steunpunt): het steunpunt fungeert als kenniscentrum voor gemeenten op het gebied van monumenten, archeologie- en erfgoedbeleid. Deze taak wordt thans vervuld door twee partijen: MOOI Noord-Holland (monumenten) en de stichting NMF³ (archeologie). Op verzoek van de Provincie Noord-Holland werken beide partijen samen om de komende jaren invulling te geven aan het steunpunt. Met deze twee organisaties is expertise rondom Ruimtelijke Ordening (RO) en monumenten & archeologie gebundeld. Voorheen werd deze taak vervuld door Cultuurcompagnie Noord-Holland.
2. Het Noord-Hollands Fonds voor Monumenten (fonds): het fonds is revolverend met een vermogen van € 9.1 mln. De provincie heeft dit ondergebracht bij het Nationaal Restauratiefonds (NRF). Middelen uit het fonds kunnen worden aangewend voor laagrentedragende leningen voor herbestemmings- en verduurzamingskosten voor beschermde monumenten.⁴ Dit fonds is op 16 november 2017 opengesteld.
3. De Loods herbestemming monumenten (loods): Gedeputeerde Staten (GS) hebben in mei 2017 de loods benoemd voor een periode van drie jaar. Door middel van de loods wil de provincie eigenaren van gebouwd erfgoed en toekomstige gebruikers samenbrengen en helpen met kennis, netwerk en begeleiding om kansrijke herbestemmingstrajecten te ondersteunen en verder te brengen. Dat gebeurt door middel van advies op het gebied van exploitatie, financiering, planologie of inbedding in de omgeving. Ook op het gebied van duurzaamheid en crowdfunding kunnen ondernemers en eigenaren bij de loods terecht.

1.2 Opzet Cultuurbeleid

In het cultuurbeleid staan drie opgaven centraal:

1. Transformatie van cultuurlandschap;
2. Leegstand en herbestemming;
3. Bovenlokale regie op culturele infrastructuur.

Per opgave is een beleidsdoel geformuleerd met bijbehorende operationele doelen. Bij elk operationeel doel is beschreven welke rol we als provincie willen vervullen. Ook is beschreven welke activiteiten en instrumenten hier onder hangen. Zie figuur 1.

De grote regionale verschillen in de bovenstaande opgaven in Noord-Holland waren aanleiding om meer differentiatie in het cultuurbeleid aan te brengen waarbij gekozen is voor een specifiek beleid per regio en thema. Daardoor heeft het beleid een minder autonoom karakter gekregen. De provincie heeft, behalve haar depottaak en taak in het bibliotheekstelsel Interbibliotheccair leenverkeer (IBL), geen wettelijke taken op het gebied van cultuur. Daardoor is de provincie afhankelijk van haar partners om doelen te behalen. Deze nieuwe aanpak van het beleid is gericht op;

² Par. 6 Monitoring en evaluatie, beleidskader 'Cultuur in ontwikkeling | Cultuurbeleid 2017-2020' 2020, blz. 27

³ Stichting NMF en NMF Erfgoedadvies is per 1 januari 2017 ontstaan uit een fusie met de Cultuurcompagnie.

⁴ Het betreft gemeentelijk-, provinciale - en rijksmonumenten en op een andere wijze door een overheid erkend karakteristiek (incourant) vastgoed vallend onder de categorieën industrieel, religieus of agrarisch erfgoed.

1. meer integraliteit (werkend vanuit meerdere belangen van verschillende partijen),
2. meer gebiedsgericht werken (verbinding met bredere gebiedsopgaven),
3. meer werken vanuit het leveren van maatwerk (aansluitend op de verschillen in opgave per regio),
4. meer werken samen met partners (werken vanuit een netwerk/aansluitend op initiatieven van partners).

De provincie heeft daarbij gekozen voor een flexibel beleidsinstrumentarium om goed aan te kunnen sluiten op initiatieven en instrumenten van haar partners. Dit betekent dat niet in alle gevallen op voorhand concrete resultaten geformuleerd zijn.

1.3 Het doel en beoogd resultaat

Het doel van deze voortgangsrapportage is om tussentijds inzicht te verschaffen in de resultaten van het beleid en om de effectiviteit van de drie nieuwe instrumenten nader te evalueren. Hierbij is ook inzichtelijk gemaakt op welke wijze invulling wordt gegeven aan de nieuwe aanpak van het beleid (meer integraal, gebiedsgericht, maatwerk en samen met partners) en hoe deze nieuwe aanpak in de praktijk wordt ervaren.

Op basis van de resultaten van deze voortgangsrapportage wordt nagegaan of tussentijdse bijsturing nodig is. Indien de resultaten aanleiding geven tot bijsturing volgt een separaat voorstel voor een eventuele beleidswijzigingen dan wel het (ver)leggen van accenten.

1.4 Opzet voortgangsrapportage

Naast de voortgangsrapportage is de effectiviteit van de drie nieuwe instrumenten geanalyseerd. De voortgangsrapportage valt daarmee uiteen in twee delen:

Deel 1: een kwalitatieve voortgangsrapportage die inzicht geeft in de voortgang van de activiteiten zoals geformuleerd in het cultuurbeleid. Hiervoor wordt per opgave een totaaloverzicht gegeven van de voortgang van de activiteiten en de tussentijdse resultaten. Per opgave wordt een korte toelichting gegeven op de inhoudelijke voortgang van de uitvoering van het cultuurbeleid. Hierbij wordt naast de voortgang en de behaalde resultaten per opgave ook ingegaan op de wijze waarop invulling wordt gegeven aan de nieuwe aanpak van het beleid en op hoe dit doorwerkt in de praktijk.

De volgende onderzoeksvragen staan hierbij centraal:

- In hoeverre is opvolging gegeven aan de activiteiten uit het cultuurbeleid? Zijn er activiteiten bijgekomen of afgefallen? Wat was de reden hiervan?
- Wat hebben de activiteiten concreet opgeleverd (output)?
- Hebben de instrumenten en activiteiten volgens de betrokkenen bijgedragen aan de doelen zoals verwoord in het cultuurbeleid?
- Op welke wijze wordt invulling gegeven aan de nieuwe aanpak van het beleid? Hoe ervaren de betrokkenen deze nieuwe aanpak in de praktijk? Zijn er voorbeelden te noemen?
- Zijn er zaken in de context⁵ gewijzigd die van invloed zijn op de uitvoering van het beleid?

Deel 2: een uitgebreidere analyse van een drietal nieuwe instrumenten: het steunpunt, het fonds en de loods. De analyse richt zich op de effectiviteit/de doeltreffendheid van het ingezette instrumentarium.

Hierbij komen de volgende onderdelen aan de orde:

- Beschrijving van het beleidskader. Hoe ziet het beleidskader van het instrument eruit? Zijn de doelstellingen scherp en consistent? Wat is de samenhang met andere instrumenten?
- Beschrijving van het instrument zelf. Hoe ziet de inrichting van het instrument eruit? Op welke wijze wordt er gestuurd vanuit de provincie? Hoe vindt de verantwoording plaats?

⁵ Maatschappelijke ontwikkelingen of veranderingen in de omstandigheden van de doelgroep, nieuwe beleidsinstrumenten (ook van andere overheden) die van invloed kunnen zijn.

- Stand van zaken. Welke activiteiten hebben plaatsgevonden over de periode 2017-2018? Licht dit op schema? Welke resultaten heeft dit opgeleverd? Is dit naar verwachting?
- Bijdrage aan de provinciale doelstellingen. Is het aannemelijk dat de inzet van het instrument bijdraagt aan het provinciale doel?
- Ervaringen doelgroep. Wat zijn de ervaringen van de betrokkenen tot nu toe in de praktijk? Hoe verhoudt de nieuwe aanpak van het beleid (integraal, gebiedsgericht, maatwerk en samen met partners) zich tot het nieuwe instrumentarium. Wat merkt de doelgroep hiervan?

1.5 Evaluatie uitvoeringsprogramma Stelling van Amsterdam (SvA)/ Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW)

Het uitvoeringsprogramma Stelling van Amsterdam is onderdeel van het cultuurbeleid en hangt onder de opgave 'Transitie van het cultuurlandschap' met als operationele doel 'Investeren in provinciale cultuurhistorische structuurdragers' (zie figuur 2). De Stelling van Amsterdam is als apart thema uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma met, naast de reguliere werkzaamheden, 20 concrete projecten (mijlpalen) voor de periode 2017-2020. Het programma kent een eigen verantwoordingscyclus. De uitvoering van het programma wordt verricht door het Programmabureau SvA/NHW en is apart geëvalueerd. De evaluatie geeft een stand van zaken van de siteholdertaken⁶, de financiën en de realisatie van de 20 mijlpalen. De conclusie van deze evaluatie is opgenomen in paragraaf 2.1.2. Het integraal rapport is opgenomen in bijlage 4.

1.6 Methode en verantwoording

In het cultuurbeleid is per opgave een beleidsdoel geformuleerd met bijbehorende operationele doelen. Bij elk operationeel doel is beschreven welke rol we als provincie willen vervullen en is beschreven welke activiteiten en instrumenten hier onder vallen. Om in te kunnen spelen op actuele ontwikkelingen en specifieke gebiedsopgaven zijn bij veel activiteiten op voorhand geen concrete resultaten benoemd in het cultuurbeleid. Bij twee derde van de activiteiten zijn om deze reden op hoofdlijnen beoogde resultaten voor 2020 benoemd. Anders dan in de voorgaande beleidsperiode wordt er niet meer gewerkt met een jaarlijks uitvoeringsprogramma waarin tussentijdse resultaten benoemd staan. Om deze reden wordt in de voortgangsrapportage geen 'harde' uitspraak gedaan of het cultuurbeleid volgens planning verloopt. De voortgangsrapportage is daarom kwalitatief/beschrijvend van aard. In de rapportage wordt beschreven op welke wijze er invulling wordt gegeven aan de benoemde activiteiten uit het cultuurbeleid en welke resultaten er zijn geboekt in de periode 2017-2018 en of het aannemelijk is dat deze bijdragen aan de provinciale doelen

De looptijd van de beleidsinstrumenten is te kort om de effectiviteit daarvan op een robuuste wijze inzichtelijk te maken (deel 2 van dit rapport). Het fonds Herbestemming is ten tijde van deze tussentijdse evaluatie nog geen jaar opengesteld en ook de loods Herbestemming is pas sinds een jaar actief voor de provincie. Om deze reden wordt alleen een uitspraak gedaan in hoeverre aannemelijk is dat de instrumenten bijdragen aan de provinciale doelen. Het steunpunt voor gemeenten is per 1 januari 2017 in zijn huidige vorm operationeel. In het rapport wordt wel een uitspraak gedaan over de effectiviteit van het steunpunt.

De belangrijkste data die gebruikt zijn voor de analyse bestaan uit beschikbare documenten en uit interviewverslagen met betrokkenen. Voor de documentanalyse zijn verschillende relevante documenten als input gebruikt: het beleidskader 'Cultuur in ontwikkeling | Cultuurbeleid 2017-2020', kwartaalrapportages, zelfevaluaties, etc. In totaal zijn er 16 interviews gehouden. In het kader van de kwalitatieve voortgangsrapportage zijn acht interviews gehouden met medewerkers van de provincie. In het kader van de uitgebreidere analyse van de drie beleidsinstrumenten zijn acht externe partijen benaderd waaronder gemeenten, eigenaren van monumenten en monumentenorganisaties. Een overzicht van geïnterviewden is te vinden in bijlage 5.

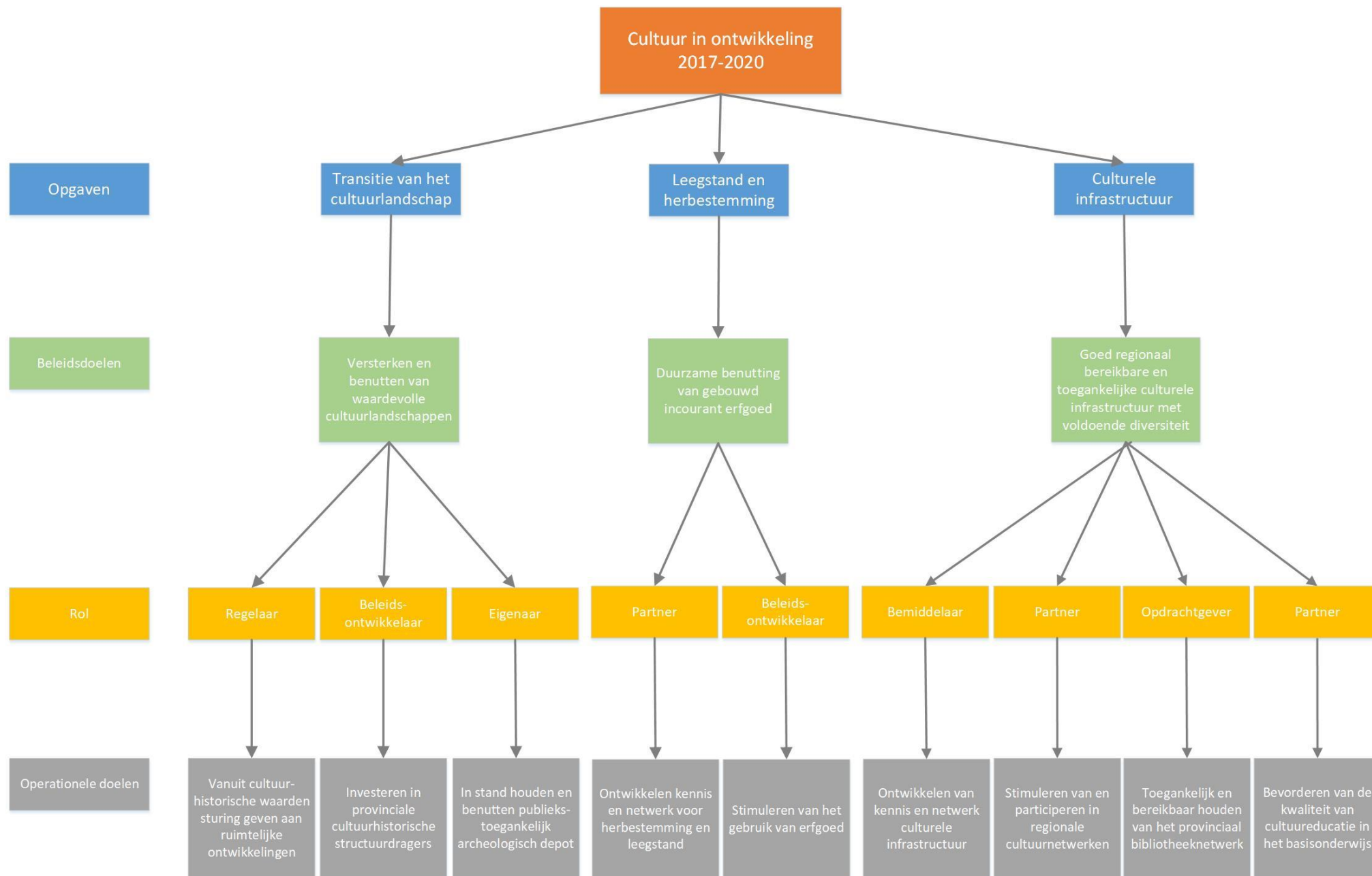
⁶ Dit zijn reguliere taken gericht op het behouden, beschermen en uitdragen van de waarde van de Stelling van Amsterdam.

In het cultuurbeleid is opgenomen dat eind 2019 een grotere evaluatie volgt van de eerste drie jaar als opmaat naar het nieuwe cultuurbeleid vanaf 2021. De programmering van de eindevaluatie volgt heel kort op deze voortgangsrapportage. Voorgesteld wordt om de programmering van de eindevaluatie op te schuiven naar de zomer 2020 zodat de opvolging van de aanbevelingen uit deze voortgangsrapportage meegenomen kunnen worden in de eindevaluatie.

1.7 Leeswijzer

Deze voortgangsrapportage valt uiteen in twee delen:

- **Deel 1:** een kwalitatieve voortgangsrapportage: die inzicht geeft op de voortgang van de activiteiten zoals geformuleerd in het cultuurbeleid. In hoofdstuk 2 wordt per opgave de opvolging van de belangrijkste activiteiten en de daarbij behorende resultaten beschreven. Daarnaast worden ook per opgave de aandachtspunten beschreven en worden de resultaten beschreven van de tussentijdse evaluatie van het uitvoeringsprogramma van de SvA/NHW. Hoofdstuk 3 gaat in op de nieuwe thema's Onderwaterarcheologie en Duurzaamheid en Erfgoed. Daarbij worden activiteiten beschreven die vallen onder de reguliere werkzaamheden maar die niet zijn opgenomen in het cultuurbeleid. In hoofdstuk 5 volgt de analyse en in hoofdstuk 6 komen de conclusie en aanbevelingen aan de orde.
- **Deel 2:** een uitgebreidere analyse van het drietal nieuwe instrumenten: het steunpunt, het fonds en de loods is opgenomen in hoofdstuk 7.

Figuur 1 Doelboom beleidskader 'Cultuur in Ontwikkeling/Cultuurbeleid 2017-2020.

Deel 1 Resultaten kwalitatieve voortgangsrapportage beleidskader 'Cultuur in ontwikkeling | Cultuurbeleid 2017-2020'

1 Inleiding

Zoals in het vorige hoofdstuk beschreven wordt in dit deel van het rapport ingegaan op de wijze waarop opvolging is gegeven aan de voorgenomen activiteiten. Ook wordt op een kwalitatieve manier beschreven welke resultaten er over 2017-2018 zijn geboekt.

De volgende aspecten komen in dit deel aan de orde:

In hoeverre opvolging is gegeven aan de activiteiten uit het cultuurbeleid. Of er activiteiten zijn bijgekomen of afgefallen. Of de instrumenten en activiteiten volgens de betrokkenen hebben bijgedragen aan de doelen zoals verwoord in het cultuurbeleid. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan de nieuwe aanpak van het beleid en hoe dit wordt ervaren door de betrokkenen. En of er zaken in de context zijn gewijzigd die van invloed zijn op de uitvoering van het beleid.

2 Resultaten opvolging activiteiten

In dit hoofdstuk zijn per opgave de opvolging, de belangrijkste activiteiten, de daarbij behorende resultaten en de belangrijkste aandachtspunten beschreven.

2.1 Opgave 1: Transformatie van het cultuurlandschap

Binnen de opgave Transformatie van het Cultuurlandschap worden een heel aantal instrumenten en activiteiten ingezet met als beleidsdoel: *'Het versterken en benutten van waardevolle cultuurlandschappen'* (zie figuur 2). Aan ruim driekwart van de activiteiten die vallen onder deze opgave is in de periode 2017-2018 opvolging gegeven. Bij een aantal instrumenten die vallen onder de doelen 'Investeren in provinciale cultuurhistorische structuurdragers' en 'In stand houden en benutten van een publiekstoegankelijk archeologisch depot' zijn aandachtspunten te benoemen (zie 2.1.2).

Opgave 1 Transitie van het cultuurlandschap			
Beleidsdoel	Operationeel doel	Rol	Instrument
Versterken en benutten van waardevolle cultuurlandschappen	Vanuit cultuurhistorische waarden sturing geven aan ruimtelijke ontwikkelingen	Regelaar	Ontwikkelgerichte leidraad/Omgevingsvisie/ Omgevingswet
			ARO/PARK
			Het Steunpunt voor gemeenten
			Ontwikkelings-gerichte handleidingen
	Investeren in provinciale cultuurhistorische structuurdragers	Beleids-ontwikkelaar	Monumentenmonitor
			Kansenkaart
			UVR rijksmonumenten
			UVR-ren onderhoud en restauratie provinciale monumenten
			UVR Molenregeling
			Noord-Hollands Fonds voor Monumenten (onderdeel van het NRF)
			Regionaal beeldverhaal
			Uitvoeringsprogramma Stelling van Amsterdam (SvA)/ Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) 2017-2018
	In stand houden en benutten publiekstoegankelijk archeologisch depot.	Eigenaar Wettelijke taak instandhouding archeologisch depot	Lobby Rijk
			Instandhouding archeologisch depot/onderzoek en publicaties
			Opdrachten voor berging toevalsvondsten (door erosie of schatgraverij)
			Exploitatie-overeenkomst publieksdeel Huis van Hilde
			Tentoonstellingen gekoppeld aan provinciale opgaven en/of thema's
			Het Steunpunt voor gemeenten
			ONH

Figuur 2 Doelboom opgave Transitie van het cultuurlandschap

Een compleet overzicht met de stand van zaken over de opvolging van activiteiten en de resultaten die zijn geboekt over de periode 2017-2018 is te vinden in bijlage 1 van deze rapportage. In de volgende paragraaf worden de activiteiten en resultaten van een aantal instrumenten uitgelicht.

2.1.1 Activiteiten en resultaten

De Leidraad Landschap & Cultuurhistorie 2018 (leidraad)

De leidraad is in 2018 geactualiseerd. In de geactualiseerde leidraad staan de regio's meer centraal. Aan de hand van cultuurhistorische achtergrondinformatie en beeldmateriaal wordt duidelijk gemaakt wat het landschap uniek maakt en welke cultuurhistorische waarden daarbij horen en hoe daarmee moet/kan worden omgegaan. De geactualiseerde leidraad biedt, anders dan de oude leidraad, meer praktische handvatten hoe er moet worden omgegaan met ruimtelijke ontwikkelingen. De leidraad is geen juridisch instrument, maar bedoeld om richting te geven aan ruimtelijke kwaliteit in het landelijk gebied zodat de provincie samen met haar partners tot goede ontwerpen komt bij nieuwe ontwikkelingen. Voor de juridische doorwerking is aangesloten op de systematiek binnen het Omgevingsrecht. Zo wordt er binnen de leidraad onderscheid gemaakt in 'rekening houden met' en 'betrekken bij'.⁷

De leidraad is als bouwsteen gebruikt voor de Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening. Ook het steunpunt neemt de leidraad mee in hun activiteitenplan om het gedachtegoed verder te brengen bij gemeenten. Ook wordt het gedachtegoed van de leidraad altijd als basis meegenomen in de adviezen van de ARO en PARK. Daarnaast zijn er vanuit het team Erfgoed drie workshops georganiseerd waarbij gemeenten, waterschappen en ontwerpers met de leidraad hebben gewerkt.

Het steunpunt 'nieuwe stijl'

Vanaf begin 2017 is het Steunpunt 'nieuwe stijl' een feit. Het steunpunt wordt ingevuld door twee partijen: stichting NMF (archeologie) en MOOI Noord-Holland (monumenten). Naast het ondersteunen van gemeenten bij het uitvoeren van de wettelijke taak (de basistaak) wordt jaarlijks extra budget ingezet voor thematische projecten gericht op vier grote opgaven uit het cultuurbeleid: transformatie van het cultuurlandschap, archeologie, herbestemming en de omgevingswet/omgevingsvisie. Het huidige steunpunt zet meer in op kennisbijeenkomsten en kennisdocumenten zoals handreikingen. Ze organiseert verschillende type bijeenkomsten door het jaar zoals de Actualiteiten & Ontwikkelingen dag, de Dag van de Herbestemming en kleinschalige bijeenkomsten zoals kennisbijeenkomsten bij gemeenten over de Omgevingswet, erfgoedteams en expertmeetings over herbestemming.

De website van het steunpunt is dit jaar vernieuwd. Via de [kennisbank](#) op de website zijn diverse documenten te raadplegen zoals de handreikingen, de archeoglossy's en verslagen van kennisbijeenkomsten. Voorbeelden hiervan zijn het artikel Erfgoed in de Omgevingswet (juli 2018), de Archeoglossy over het Duingebied (december 2018) en de Infographic voor hulp bij herbestemming. Een uitgebreidere analyse van het Steunpunt komt in deel 2 van deze voortgangsrapportage aan de orde.

De monumentenmonitor

De monumentenmonitor geeft inzicht in de restauratieopgave⁸ van de provincie. In 2014 is de monitor opgesteld en heeft de 0-meting plaatsgevonden. De 1-meting van de monumentenmonitor is inmiddels voltooid. De meting van 2018 bevat echter meer objecten dan de meting van 2014 omdat de wijze van tellen is veranderd. Anders dan in de meting van 2018 werden in de meting van 2014 monumenten die uit meerdere objecten bestonden als één geheel opgenomen en als één monument geteld. Hierdoor is er sprake van een trendbeuk waardoor een goed vergelijk met de meting uit 2014 niet is te maken. Er is wel een actueel beeld van de totale restauratieopgave. De restauratieopgave ligt op 17%. Hiervan is 9% van

⁷ Het Omgevingsrecht kent de volgende gradaties van doorwerking:

'in acht nemen' – betreft een harde, dwingende doorwerking. Deze doorwerking is bij de Leidraad niet van toepassing;

'rekening houden met' – duidt op een verzwaarde belangenafweging. Er kan alleen van worden afgeweken als daar goede redenen voor zijn die voldoende worden gemotiveerd;

'betrekken bij' – betekent dat aandacht moet worden besteed aan het betrokken belang, maar dat het belang geen verzwaarde positie heeft in de belangenafweging.

⁸ het aandeel objecten met een slechte en matige bouwkundige staat ten opzichte van het totaal aantal objecten

de restauratieopgave urgent, dat wil zeggen waar restauratie binnen één tot drie jaar noodzakelijk is. De informatie uit de monumentenmonitor wordt gebruikt voor het aanscherpen van de beleidsopgave voor Erfgoed. Zo richt het beleid zich op de monumentcategorieën waar de restauratieopgave het grootst is zoals voor religieus-, industrieel- en agrarisch erfgoed.

Uitvoeringsregeling restauratie Rijksmonumenten Noord-Holland

In 2018 is deze regeling geëvalueerd door de Randstedelijke Rekenkamer. De conclusie van de Randstedelijke Rekenkamer was dat het aannemelijk is dat de provincie een goede invulling geeft aan de opgave, zijnde het in stand houden van de Rijksmonumenten en het bewaken van monumentale kwaliteiten. Alle aanbevelingen zijn overgenomen door Gedeputeerde Staten. In de regeling, die in 2019 zal worden vastgesteld, zullen deze aanbevelingen worden doorgevoerd.

De koppeling van de Rijksregeling aan gebiedsopgaven gebeurt vooral bij de Stelling van Amsterdam. Een ander voorbeeld waarbij de koppeling gelegd is met een gebiedsopgave en een structuurdrager is het dijkversterkingsprogramma Markermeerdijken.

Voor de regeling is jaarlijks een bedrag van €4,7 mln. beschikbaar. Dit bedrag wordt jaarlijks volledig uitgeput. Voor 2018 zijn er 64 aanvragen binnengekomen. Daarvan zijn er 60 gehonoreerd. In 2018 heeft de uitreiking van de gehonoreerde projecten in Teylorsmuseum plaatsgevonden.

Instandhouding archeologisch depot/onderzoek & publicatie

De provincie is wettelijk verplicht tot het beheer en het toegankelijk maken van archeologische vondsten in Noord-Holland. Er liggen veel interessante archeologische studies op de plank die meer publiekstoegankelijk gemaakt kunnen worden door het maken van aantrekkelijke publicaties, tentoonstellingen, en het organiseren van lezingen of evenementen. Voor het publiekstoegankelijk maken van archeologisch onderzoek is vanaf het voorjaar van 2018, vier uur extra aan capaciteit vanuit de directie Beleid ingezet. De komende tijd zal een scan gemaakt worden van alle onderzoeksrapporten die voorbij komen. Hieruit zal een selectie gemaakt worden van onderwerpen die in aanmerking kunnen komen voor een publiekssamenvatting in de vorm van een publiekstoegankelijke flyer.

Jaarlijks vinden onderzoeken plaats naar collecties (waaronder de omvangrijke Palmhoutcollectie). Over de vondsten langs de Westfriisiaweg en het Palmhoutwrak op Texel zijn publieksboeken in voorbereiding. Vanaf oktober 2018 loopt de tentoonstelling 1799 over de Napoleontische periode. In het voorjaar 2019 volgt een tentoonstelling over de Westfriisiaweg.

2.1.2 Uitvoeringprogramma Stelling van Amsterdam (SvA)/Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW)

In deze paragraaf wordt de conclusie van de tussentijdse evaluatie van het Uitvoeringsprogramma van de Stelling van Amsterdam/Nieuwe Hollandse Waterlinie 2017-2020 besproken. Het gaat om de resultaten die geboekt zijn op zowel de reguliere activiteiten, behorende bij de siteholdertaken, als de activiteiten rondom de 20 mijlpalen over de periode 2017-2018 en de financiën. Een groot deel van de mijlpalen betreft restauratiewerkzaamheden of herbestemmingen van forten. Daarnaast betreft het projecten van verschillende aard zoals het realiseren van een bezoekerscentrum en het aanleggen van een fietsbrug over het Amsterdam-Rijnkanaal.

Conclusie

Het uitvoeringsprogramma SvA/NHW 2017-2020, inmiddels het vierde op rij, heeft bijgedragen aan de doelstellingen voor het behouden, beschermen en uitdragen van de kernkwaliteiten van de Stelling van Amsterdam. In de periode zijn de reguliere activiteiten volgens planning uitgevoerd.

Van de 20 mijlpalen zijn er inmiddels zes projecten gerealiseerd en veertien projecten nog in uitvoering. Daarvan komen vier projecten onvoldoende snel/vertraagd tot stand. Het gaat hierbij om de herontwikkeling van de drie forten: Benoorden Spaarndam, Kudelstaart en Abcoude, en de opzet van een verhalen platform. Bij de herbestemming van forten zijn meerdere oorzaken aan te wijzen zoals de complexe vergunningsverleningsprocedure, de mate van volhardendheid van de initiatiefnemer en de mate van gemeentelijke betrokkenheid. De uitvoering van de overige elf projecten loopt volgens planning.

De formele uitbreiding van de SvA met de NHW is in gang gezet. Het proces dat moet leiden tot de UNESCO nominatie en de Werelderfgoedstatus van de Nieuwe Hollandse Waterline, als uitbreiding op de Stelling van Amsterdam, heeft een jaar vertraging opgelopen. De verwachting is dat de besluitvorming hierover in de zomer 2020 plaatsvindt.

In de periode 2017-2018 zijn drie nieuwe projecten toegevoegd aan de mijlpalen. Dit betreffen de volgende projecten: herstel Vesting Muiden, herstel Vestingplein Muiden en de restauratie/herbestemming van Fort aan de Middenweg. Deze projecten zijn op dit moment in voorbereiding.

De provincie heeft voor de periode 2017-2020 in totaal € 9.043.096 beschikbaar gesteld voor de uitvoering van het uitvoeringsprogramma SvA/NHW. In de periode 2017-2018 is dit bedrag opgehoogd met € 2,2 mln. met middelen uit de Groene Uitweg⁹ tot een totaal van ruim € 11 mln. Per 1 januari 2019 bedraagt het beschikbare budget € 8,6 mln. Hiervan is € 2,6 mln. uitgegeven aan cofinanciering van de mijlpalen en € 3,8 mln. gereserveerd voor de drie nieuwe uitvoeringsprojecten.

De algemene conclusie is dat het nog lopende uitvoeringsprogramma (grotendeels) op schema ligt en nog actueel is.

2.1.3 Aandachtspunten

Binnen de opgave Transitie van het Landschap zijn de volgende aandachtspunten te benoemen:

- Voor de UVR restauratie provinciale monumenten (niet-woonhuizen) is in 2018 geen aanvraag binnengekomen. Veel provinciale monumenten zijn in het bezit van hoogheemraadschappen of gemeenten. Dit betreffen bijvoorbeeld sluisjes of tramhuisjes, die voor de eigenaren van minder belang zijn. De provincie is afhankelijk van aanvragen van deze doelgroep. Dit maakt ook de koppeling van de regeling met gebiedsprojecten zoals bijvoorbeeld de dijkversterking van de Markermeerdijken en/of de West-Friese Omringdijk lastig. Er liggen veel provinciale monumenten langs deze dijk in de vorm van historische duikertjes die voor de eigenaren vaak van minder belang zijn. Voor de provincie zijn deze objecten echter historisch gezien wel van belang en daardoor onderdeel van het provinciaal erfgoedregister. Anderzijds hoeven er maar twee aanvragen binnen te komen om de regeling volledig uit te putten.
- Op verzoek van Provinciale Staten is het regionale beeldverhaal in het coalitieakkoord opgenomen. In de praktijk blijkt niet alleen het borgen van bestaande beeldverhalen maar ook de ontwikkeling van nieuwe beeldverhalen vanuit initiatieven van de regio beperkt van de grond te komen. Het zoeken naar geschikte kandidaten om de beeldverhalen te borgen en het actief benaderen van partijen voor het ontwikkelen van beeldverhalen kost veel tijd. Er melden zich in de praktijk maar weinig partijen die activiteiten regio-breed kunnen of willen oppakken. Er is in 2018 één project gehonoreerd voor een beeldverhaal over West-Friesland. Er is intern overleg om het beeldverhaal bij recreatie en toerisme onder te brengen. Het haakt als activiteit meer aan bij een netwerk van partners in het toerisme waar Cultuur niet bij aan tafel zit.
- De exploitatie van het Huis van Hilde en het verkrijgen van een museumstatus: de aanvraag van een museumstatus voor het Huis van Hilde is vooralsnog niet gelukt omdat het museaal beheer van de collectie geen winstoogmerk mag hebben, terwijl de beherende partij momenteel wél een winstoogmerk heeft. Een constructie van een stichting voor het beheer van de collectie waaronder een commercieel bedrijf hangt, die de catering verzorgd, is wel geoorloofd. Er vindt nu een studie plaats naar de haalbaarheid van een zelfstandige exploitatie van het Huis van Hilde.
- De tijdsinzet voor het publiekstoegankelijk maken van onderzoek van het archeologisch depot vergt veel tijd. Zowel het redactionele werk voor het vervaardigen van publieksvriendelijke publicaties als het organiseren van een lezing of een feestelijke aanbieding, vergt veel tijd. Vanaf mei is hier 4 uur extra capaciteit per week op ingezet. Ondanks deze extra uren liggen er nog veel onderzoeken over de archeologische collectie op de plank waarmee meer gedaan zou kunnen

⁹ De middelen uit de Groene uitweg is ter versterking van het groen, de cultuurhistorische waarden en de ruimtelijke kwaliteit. €2,2 mln. is gelabeld voor projecten van de SvA.

worden. Het is een keuze om bovenop de extra capaciteit van 4 uur hier meer uren op in te zetten.

- Het delen van gegevens uit de monumentenmonitor en de kansenkaart met partners stuit op privacy-gevoeligheid van data en wordt nu alleen ingezet voor intern beleid. Om deze reden worden data op dit moment niet gedeeld met partners.

2.2 Activiteiten opgave 2: Leegstand en Herbestemming

Binnen de opgave Leegstand en herbestemming worden een aantal instrumenten en activiteiten ingezet met als beleidsdoel: *'Duurzame benutting van gebouwd incourant erfgoed'*. Uit het algemene beeld komt naar voren dat er aan 95% van de activiteiten, die vallen onder deze opgave, opvolging is gegeven. Een compleet overzicht met de stand van zaken over de opvolging van de activiteiten en de resultaten, die zijn geboekt over de periode 2017-2018, is te vinden in bijlage 2 van deze rapportage. Hieronder zijn de activiteiten en resultaten van een aantal instrumenten voor deze opgave uitgelicht:

Opgave 2: Leegstand en Herbestemming			
Beleidsdoel	Operationeel doel	Rol	Instrument
Duurzame benutting van gebouwd incourant erfgoed	Ontwikkelen kennis- en netwerk voor herbestemming en leegstand	Partner	Netwerkbijeenkomsten
			Kansenkaart
			Leegstandsmonitor
			Opdrachten (onderzoek, handleidingen)
			Steunpunt voor gemeenten
	Stimuleren van het gebruik van erfgoed	Beleidsontwikkelaar	Crowdfunding
			Loods Herbestemming
			UVR onderzoek duurzaam benutten monumenten NH 2017
			Fonds Herbestemming

Figuur 1 Doelboom opgave Leegstand en Herbestemming.

2.2.1 Activiteiten en resultaten

Noord-Hollands Fonds voor Monumenten (Fonds Herbestemming)

Per november 2017 is het Fonds Herbestemming geïmplementeerd als opvolger van het Noord-Hollands Fonds voor Monumenten. Het doel is om de middelen op een revolverende wijze in te zetten. Zowel de inhoud als de doelgroep van het fonds zijn verbreed¹⁰ en de middelen verhoogd naar € 9,1 mln. Middelen uit het fonds kunnen worden aangewend voor laagrentedragende leningen voor restauratie-, herbestemmings- en verduurzamingskosten voor beschermde monumenten (gemeentelijk-, provinciale -, rijksmonumenten en karakteristiek (incourant) vastgoed) vallend onder de categorieën industrieel-, religieus- of agrarisch erfgoed. De middelen van het fonds zijn ondergebracht bij het Nationaal Restauratiefonds (NRF) door het aangaan van een samenwerkingsovereenkomst met een rekening courant.

Eind 2018 zijn er door het NRF vier leningen verstrekt voor een bedrag van circa € 1 mln. Dit overtreft de verwachting ruimschoots van twee leningen per jaar, zoals is vastgelegd in het cultuurbeleid.¹¹ De projecten die verleend zijn vanuit het fonds betreffen één kerk en voor de rest betreft het allemaal industrieel erfgoed (gemeentelijke monumenten). Eén lening is geweigerd omdat de aanvrager geen eigenaar was van het monument (dit is één van de inhoudelijke criteria waarop getoetst wordt). Een uitgebreidere analyse van het fonds volgt in deel 2 van deze voortgangsrapportage.

¹⁰ Naast restauratiekosten kunnen de middelen uit het fonds nu ook worden aangewend voor herbestemming of verduurzaming. De middelen uit het fonds worden nu niet alleen voor provinciale monumenten ingezet maar ook voor gemeentelijke- en rijksmonumenten en karakteristiek (incourant) vastgoed vallend onder de categorieën industrieel, religieus of agrarisch erfgoed

¹¹ Resultaat 2020 blz. 17 beleidskader 'Cultuur in ontwikkeling | Cultuurbeleid 2017-2020'

Het Steunpunt Monumenten en Archeologie Noord-Holland

De rol van het steunpunt bij herbestemming is om gemeenten te stimuleren rekening te houden met herbestemming in hun beleid gezien de leegstandsopgave. Met behulp van best practices wijst het steunpunt gemeenten erop dat monumenten ook een drager kunnen zijn bij grotere gebiedsontwikkelingen om een gebied meer karakter/identiteit te geven. Een voorbeeld van een gebiedsontwikkeling die nu loopt is de herontwikkeling van de Achtersluispolder in Zaandam. Pakhuis de Vrede, een monumentaal industrieel pand kan deze ontwikkeling in de Achtersluispolder aanjagen en van kwaliteit voorzien.

Het steunpunt ondersteunt gemeenten op verschillende manieren op het gebied van herbestemming: door middel van directe advisering, het organiseren van bijeenkomsten bijvoorbeeld de Dag van de Herbestemming of een expertmeeting over een bepaalde casus. Het steunpunt heeft in samenwerking met de loods ook een infographic ontwikkeld over waar gemeenten in het proces van herbestemmen een rol kunnen nemen. Het steunpunt doet al deze activiteiten in nauwe samenwerking met de loods. Een uitgebreidere analyse van het steunpunt komt in deel 2 van deze voortgangsrapportage aan de orde.

De loods herbestemming

Voor het aanjagen van herbestemming is een loods ingesteld. Deze begeleidt monumenteigenaren in de initiatief- en planvormingsfase in het proces van herbestemming van cultureel erfgoed. De focus van de loods ligt op de monumentencategorieën waar de grootste opgave ligt: het industrieel-, agrarisch- en religieus erfgoed. Daarnaast wordt de loods ingezet op specifieke gebiedsopgaven zoals de Markermeerdijken en OV-knooppunten. De loods is in mei 2017 benoemd door GS voor een periode van drie jaar waarbij jaarlijks de opdracht verlengd wordt door een nieuwe opdrachtverlening. De functie wordt jaarlijks intern geëvalueerd en bijgesteld. De loods zit nu in zijn tweede jaar. Na een jaar is zijn functie intern geëvalueerd (juni 2018). Als input hiervoor heeft de loods een zelfevaluatie gedaan. Op basis van de evaluatie is meer focus aangebracht in zijn werkzaamheden en is tevens de rol van de loods aangescherpt. De loods zal bijvoorbeeld voorafgaande aan elk project zijn rol formuleren. Aan het begin van het jaar stelt de loods een werkagenda op om in overleg met de provincie tot een goede selectie van projecten te komen. Waar de loods in de beginperiode vooral op aanvraag werkte, zal hij steeds meer gericht op pad gaan om herbestemmingen die vast zitten op gang te brengen. Daarnaast zijn nadere afspraken gemaakt over de tijdsbesteding voor adviezen en de inhoud van de advisering.

In de periode juni 2017 tot juni 2018 heeft de loods in 23 projecten geadviseerd. De meeste projecten betroffen religieus- en industrieel erfgoed. Agrarisch erfgoed (stolpen) vormt een kleiner aandeel. Ook andersoortige objecten als een gemaal, een molen, een landgoed en een kasteel maken deel uit van deze projecten. De advisering geschiedt meestal op aanvraag van monumenteigenaren maar ook op aanvraag van initiatiefnemers die gebruik maken van een monument. Een uitgebreidere analyse van de loods volgt in deel 2 van deze voortgangsrapportage.

2.2.2 Aandachtspunten

Binnen de opgave Leegstand en Herbestemming zijn de volgende aandachtspunten te benoemen:

- De leegstandsgegevens van gemeentelijke monumenten zijn nog geen onderdeel van de leegstandsmonitor. Het is nu alleen mogelijk om een actuele stand van zaken te geven rondom leegstand en geen prognose. Het actief delen van gegevens uit de kanskaart en de leegstandsmonitor met partners stuit op privacy-gevoeligheid van data; deze worden nu alleen ingezet voor intern beleid en niet gedeeld met partners. Er wordt op dit moment onderzocht hoe we als provincie om moeten gaan met de AGV wet in relatie tot de Erfgoedwet.
- De actualisatie van de kanskaart hangt nauw samen met de actualisatie van de monumentenmonitor en gebeurt één keer per jaar. Het beheer van de kanskaart is overgedragen aan Kaarten en Data. Over de actualisatie van de kaart zullen nog nadere afspraken gemaakt moeten worden met Kaarten en Data. Ook de coördinatie vanuit het team Erfgoed moet nog belegd worden.
- Ondanks alle inzet blijkt in de praktijk dat bepaalde gemeenten moeilijk te bereiken zijn voor de netwerkbijeenkomsten die geïnitieerd worden vanuit zowel het steunpunt, de provincie en de

loods. Het betreft vooral kleinere gemeenten met beperkte capaciteit op Erfgoed of gemeenten die geen erfgoedbeleid hebben. Het is van belang het totale aanbod van bijeenkomsten goed op elkaar af te stemmen aansluitend op de verschillende doelgroepen. Daarbij is het een keuze om alle gemeenten te willen bereiken.

2.3 Activiteiten opgave 3: Culturele infrastructuur

Binnen de opgave Culturele Infrastructuur worden instrumenten en activiteiten ingezet met als beleidsdoel: *‘Een goed regionaal bereikbare en toegankelijke culturele infrastructuur met voldoende diversiteit’*. Uit het algemene beeld komt naar voren dat er aan alle activiteiten die vallen onder deze opgave opvolging is gegeven. Een compleet overzicht met de stand van zaken over de opvolging van de activiteiten en de resultaten, die zijn geboekt over de periode 2017-2018, is te vinden in bijlage 3 van deze rapportage. Hieronder zijn de belangrijkste activiteiten en resultaten voor deze opgave uitgelicht:

Opgave 3 Culturele infrastructuur			
Beleidsdoel	Operationeel doel	Rol	Instrument
Goed regionaal bereikbare en toegankelijke culturele infrastructuur met voldoende diversiteit	Ontwikkelen van kennis- en netwerk culturele infrastructuur	Bemiddelaar	Netwerkbijeenkomsten
			Opdrachten/ diverse monitors (onderzoeken, voorbeeldprojecten)
	Stimuleren van en participeren in regionale cultuurnetwerken	Partner	MRA Agenda cultuur
			Bijdragen en subsidies (UVR Regionale samenwerking gemeenten 2017)
	Toegankelijk en bereikbaar houden van het provinciaal bibliotheeknetwerk	Opdrachtgever	Boekjaarsubsidie Probiblio
	Bevorderen van de kwaliteit van cultuureducatie in het basisonderwijs	Partner	Subsidie Plein Cx

Figuur 4 Doelboom opgave Culturele infrastructuur

2.3.1 Activiteiten en resultaten

MRA agenda Cultuur

In 2017 heeft de provincie voor het thema culturele infrastructuur enquêtes gehouden onder de MRA gemeenten waarbij de behoefte van MRA gemeenten werd gepeild om samen te werken. Hierbij zijn naast onderwerpen waarop gemeenten samen willen werken ook de belangrijkste knelpunten en kansen voor de MRA geïdentificeerd. Deze inventarisatie kreeg een extra impuls toen vanuit het Ministerie van OCW het Proeftuinenproject werd gelanceerd waarbij vanaf 2019 voor elke regio €100.000 beschikbaar wordt gesteld voor samenwerkingsprojecten. Om tot een gezamenlijk voorstel te komen zijn binnen de MRA deelregio-bijeenkomsten georganiseerd die vanuit de provincie gefaciliteerd zijn door het leveren van een voorzitter en een schrijver.

Op 1 november 2018 is vanuit de werkgroep Cultuurimpuls MRA het Regioprofiel ‘Meer dan de delen’, Programma Kunst, Cultuur & Erfgoed MRA 2019-2024 ingediend bij het Ministerie van OCW. Om tot een samengevoegd voorstel te komen is de volgende input gebruikt: het bezoekersstromenonderzoek van BMC (2016), de behoefte-inventarisatie onder MRA gemeenten (2017) en de opgestelde deelprofielen n.a.v. de deelregio bijeenkomsten (2018). In 2019 wordt bekend welke projecten door OC&W gehonoreerd worden.

Subsidie Plein C

In de periode 2017-2020 is de matchingsregeling Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK) voortgezet door OCW. De middelen voor Cultuureducatie in de periode 2017-2020 zijn gekoppeld aan de afspraken die zijn gemaakt met het Ministerie van OCW in het kader van de matchingsregeling CMK 2017- 2020. De provincie heeft het budget voor cultuureducatie voor Plein C gefaseerd afgebouwd en voert geen eigen beleid meer op dit thema. De middelen aan Plein C worden jaarlijks in de vorm van een projectsubsidie gefinancierd (€ 250.000 per jaar). Het resterende bedrag van € 504.119 wordt gematched door 32 gemeenten. Het Rijk voegt hier jaarlijks € 719.415 aan toe. Het doel van de matchingsregeling is dat Cultuur een vast onderdeel wordt van het lesprogramma in het basisonderwijs.

Het Fonds voor Cultuurparticipatie heeft het Noord-Hollandse programma goedgekeurd. In 2017 en 2018 is aan Plein C subsidie verleend voor de coördinatie van het programma en activiteiten die zij in dat kader uitvoeren. De bijdrage stelt gemiddeld 200 basisscholen per jaar in staat cultuureducatie te implementeren in hun beleid. In totaal werken hieraan zo'n 250 culturele instellingen/kunstenaars mee. Vanuit haar rol als partner heeft de provincie de bestuurlijke afspraak uitgevoerd en gemonitord op de uitvoering daarvan.

2.3.2 Aandachtspunten

Binnen de opgave Culturele Infrastructuur is het volgende aandachtspunt te benoemen:

- De uitputting van de UVR Regionale samenwerking culturele infrastructuur 2017 blijft achter. Van het jaarlijks beschikbare budget van €106.000 is in 2017 €31.000 uitgegeven en in 2018 €13.000 uitgegeven. Ondanks de inspanningen vanuit de provincie om de regio te stimuleren samen te werken op het thema culturele infrastructuur blijft de regeling grotendeels onbenut. De regionale samenwerking tussen gemeenten boven het Noordzeekanaalgebied vormt een aandachtspunt. Door gemeentelijke fusies of het ontbreken van gemeentelijk beleid staat het onderwerp niet hoog op de agenda. Tussen gemeenten onder het Noordzeekanaal en de MRA wordt al samengewerkt. De UVR zal in 2019 worden herzien.

3. Nieuwe thema's: onderwaterarcheologie en duurzaamheid

In het coalitieakkoord zijn eenmalig middelen beschikbaar gesteld voor het thema onderwaterarcheologie om op korte termijn waardevolle vondsten (waar nodig) beter te beschermen.¹² Het thema onderwaterarcheologie heeft in de periode 2017-2018 een nadere uitwerking gekregen.

Binnen de opgave Leegstand en Herbestemming zijn rondom het thema Duurzaamheid en Erfgoed in de periode 2017-2018 tal van (deels nieuwe) activiteiten ontwikkeld. Omdat het aantal activiteiten rondom het thema Duurzaamheid en Erfgoed substantieel is en inspeelt op een behoefte vanuit de samenleving wordt dit als aparte paragraaf in dit hoofdstuk beschreven.

Daarnaast zijn er nog een aantal activiteiten die vallen onder de reguliere werkzaamheden maar die niet benoemd zijn in het cultuurbeleid. Deze zijn opgenomen in paragraaf 3.3.

3.1 Onderwaterarcheologie

Voor het archeologisch depot is jaarlijks een structureel budget van € 409.000 gereserveerd voor de instandhouding van het depot (inclusief onderzoek en publicatie) en het bergen van toevalsvondsten. In het coalitieakkoord zijn bovenop dit structurele budget eenmalig middelen gereserveerd van € 150.000 per jaar voor de periode 2016-2019. In 2017 is hier eenmalig € 600.000 aan toegevoegd.

De activiteiten voor het thema onderwaterarcheologie zijn in de periode 2017-2018 nader uitgewerkt en niet als zodanig beschreven in het cultuurbeleid:

- In een brief¹³ aan de minister van OCW d.d. 10 mei 2017 heeft de provincie aandacht gevraagd voor een betere bescherming van maritiem erfgoed langs de Nederlandse Noordzee- en

¹² Paragraaf 2.3 'In stand houden en benutten publiekstoegankelijk archeologisch depot' uit het beleidskader 'Cultuur in ontwikkeling | Cultuurbeleid 2017-2020'.

¹³ Brief over de lobby van het maritiem erfgoed aan de minister van OCW d.d. 10 mei 2017 (913537/943724)

Waddenzeekust. In deze brief zijn concrete voorstellen voor verbetering gedaan; niet alleen over het beheer van scheepswrakken maar ook over het betrekken van vrijwilligers bij de onderwaterarcheologie. Deze lobby is succesvol geweest. De minister van OCW heeft de problematiek rondom erosie erkend en hier extra middelen voor uitgetrokken. Er is door het Rijk nieuw beleid gemaakt en in gang gezet voor maritieme archeologische vindplaatsen.

- Van de extra middelen die gereserveerd zijn voor het thema onderwaterarcheologie is een groot deel naar de vondsten uit het Palmhoutwrak gegaan. Vanwege het grote aantal stukken en het hoge kwaliteitsniveau van de vondsten (naast de jurk ook heel veel textielfragmenten) zijn hiervoor extra middelen ingezet. Naast een publieksboek over de vondsten van het Palmhoutwrak op Texel is er ook een museale tentoonstelling in voorbereiding. Naar verwachting zullen vanaf 2021 de vondsten uit het Palmhoutwrak en de resultaten van het onderzoek worden gepresenteerd in een permanente tentoonstelling in het museum Kaap Skil op Texel. Daarnaast zal de permanente tentoonstelling in Huis van Hilde worden aangepast: in de permanente tentoonstellingsruimte zal een aparte plek worden ingeruimd om aandacht te besteden aan de Gouden Eeuw en de maritieme archeologie.

3.2 Verduurzaming van erfgoed

Voor het thema Verduurzaming van erfgoed gaat het om deels bestaande activiteiten onder de opgave Leegstand en Herbestemming en deels om nieuwe activiteiten die niet als aparte paragraaf zijn opgenomen in het cultuurbeleid:

- De uitvoeringsregeling 'Onderzoek duurzaam benutten monumenten NH 2017'. Deze uitvoeringsregeling valt onder de opgave Leegstand en Herbestemming in het cultuurbeleid. Het doel van deze regeling is om haalbaarheidsonderzoeken naar de herbestemming van monumenten (zonder woonfunctie), of voortzetting van het bestaande gebruik en de duurzaamheidstoepassingen van monumenten (zonder woonfunctie) te stimuleren om leegstand van monumenten te voorkomen.
- Pilot Zaanse Schans. Deze activiteit valt onder de opgave Leegstand en Herbestemming in het Cultuurbeleid. In deze pilot staat de vraag centraal hoe de Zaanse Schans als gebied verduurzaamt kan worden met behoud van kwaliteit en het daar binnen gelegen erfgoed.
- Groene menukaarten (nieuwe activiteit). Dit zijn mogelijke verduurzamingsmaatregelen voor gebouwd erfgoed. Groene menukaarten kunnen ontwikkeld worden voor verschillende typologieën gebouwen. Er is een kaart voor forten gemaakt en er volgen nog groene menukaarten voor molens, stolpen, kerken en buitenplaatsen. Dit is uitbesteed aan het bureau Groene Grachten, die het concept bedacht heeft. Via een website worden aan de hand van een voorbeeldpand mogelijkheden geschetst voor verduurzaming. Hierbij is een pakket van maatregelen opgenomen ter inspiratie waarbij ook doorverwijzingen gemaakt worden naar financieringsregelingen.
- Op 20 juni 2018 heeft de provincie in samenwerking met de VNG, gemeenten Zaanstad en Waterland en de Groene Grachten het Duurzaam Erfgoed Symposium 'Back to the Future' georganiseerd. Deze activiteit is opgenomen in het cultuurbeleid onder de opgave herbestemming
- Activiteiten vanuit het Steunpunt: bijeenkomsten georganiseerd vanuit het Erfgoedteam over verduurzaming en erfgoed bijvoorbeeld over invloed van de energietransitie op het cultuurlandschap en monumenten.

3.3 Niet in het cultuurbeleid genoemde activiteiten

De volgende activiteiten zijn niet opgenomen in het cultuurbeleid maar behoren wel tot de reguliere werkzaamheden:

- *Opzet provinciale Erfgoedverordening met de komst van de nieuwe Erfgoedwet*
Met de komst van de nieuwe Erfgoedwet per 1 juli 2016 is ook de provinciale erfgoedverordening (als opvolger van de oude provinciale Monumentenverordening) opgesteld en vastgesteld. De komst van de nieuwe erfgoedverordening is aanleiding geweest voor een kleine reparatieslag in

de toezichts- en handhavingstaak van provinciale monumenten om deze formeel onder te brengen bij gemeenten. Het toezicht en de handhaving op provinciale monumenten werd in de praktijk altijd meegenomen door gemeenten, maar formeel staat de provincie hiervoor aan de lat.¹⁴ Met de komst van de nieuwe omgevingsverordening, waarin de erfgoedverordening opgenomen gaat worden, is het de inzet om de toezichts- en handhavingstaken voor provinciale monumenten onder te brengen bij gemeenten zoals bij de Rijksmonumenten.

- *Project Herijking.*
Op basis van de Leidraad voor Landschap en Cultuurhistorie, waarin negen structuurdragers van provinciaal belang beschreven staan, heeft de herijking van het provinciale erfgoedregister plaats gevonden. Tijdens dit proces werden zowel in het register als bij de archivering onvolkomenheden ontdekt zoals ontbrekende aanwijzingsbesluiten/redengevende omschrijvingen of een intekening in het Kadaster die niet klopte. Het project herijking provinciaal erfgoed is afgerond. De actualisering van het erfgoedregister zal nog verder vervolg krijgen waarbij onder andere objecten van de Stelling van Amsterdam en rondom dijken geactualiseerd zullen worden.
- *Concessie regionale omroep*
De bekostiging van de regionale omroep is per 1 januari 2014 overgegaan naar het Rijk. De provincie heeft nog wel een toetsende rol om te checken of in de Raad van Toezicht alle maatschappelijke sectoren uit de samenleving vertegenwoordigd zijn. Deze toets is gekoppeld aan het verlenen van de concessies en vindt eens in de vijf jaar plaats. Vanaf september 2019 wordt er door het Commissariaat van de Media weer een nieuwe concessie verleend voor de komende vijf jaar. In dat kader is in 2018 een toets gedaan door de provincie.
- *Samenwerking IPO Cultuur*
Op alle drie de opgaven uit het cultuurbeleid vindt ook ambtelijke en bestuurlijke afstemming plaats binnen IPO verband.

4 Analyse

In dit hoofdstuk wordt de vraag beantwoord over de mate van opvolging van de activiteiten en het behalen van resultaten. Daarnaast wordt de doorwerking van het beleid besproken: in hoeverre dragen de instrumenten bij aan de provinciale doelen zoals geformuleerd in het cultuurbeleid en op welke wijze wordt invulling gegeven aan de nieuwe aanpak van het beleid met als kernwaarden: Samen met partners, maatwerk, integraal, en gebiedsgericht. Daarnaast wordt beschreven welke maatschappelijke ontwikkelingen er zijn die van invloed kunnen zijn op het beleid van de provincie.

4.1 Opvolging van activiteiten en behalen van resultaten

Er wordt grotendeels opvolging gegeven aan de activiteiten zoals benoemd in de cultuurbeleid. Op welke wijze er invulling wordt gegeven aan de activiteiten staat beschreven in de overzichten in bijlage 1 t/m 3. Aan ruim driekwart van de activiteiten die vallen onder de opgave 'Transformatie van het cultuurlandschap' is in de periode 2017-2018 opvolging gegeven. Voor de opgave 'Leegstand en Herbestemming' is dit 95% en voor de opgave 'Culturele infrastructuur' wordt aan alle activiteiten uit de cultuurbeleid opvolging gegeven. Omdat er niet met een jaarlijks of tweejaarlijks uitvoeringsprogramma wordt gewerkt kan geen uitspraak worden gedaan over of het cultuurbeleid volgens planning verloopt.

In de periode 2017-2018 zijn er (nieuwe) activiteiten ontwikkeld voor de thema's Onderwaterarcheologie en Duurzaamheid en Erfgoed. In het cultuurbeleid staat vermeld dat in het coalitieakkoord eenmalig middelen beschikbaar zijn gesteld voor het thema onderwaterarcheologie. Onderwaterarcheologie is niet als apart thema opgenomen in de cultuurbeleid en heeft daarin ook geen nadere uitwerking gekregen. Dit geldt ook voor de activiteiten die zijn ontwikkeld rondom het thema Duurzaamheid en erfgoed waarmee

¹⁴ Op basis van de WABO ligt de vergunningverlening voor provinciale monumenten (evenals voor de gemeentelijke- en rijksmonumenten) bij gemeenten, maar op het moment dat eigenaren van provinciale monumenten iets doen zonder vergunning is de provincie wettelijk het bevoegd gezag voor het toezicht en de handhaving hierop.

wordt ingespeeld op een behoefte uit de samenleving. Rondom deze thema's zijn in de periode 2017-2018 tal van activiteiten ontwikkeld. Om deze reden zijn ze als aparte thema's opgenomen in deze voortgangsrapportage. Daarnaast zijn een aantal activiteiten, behorende tot de reguliere werkzaamheden, niet benoemd in de cultuurbeleid.

In de cultuurnota zijn bij een derde van de activiteiten geen resultaten benoemd. Daar waar deze wel zijn benoemd betreft het een formulering van resultaten op hoofdlijnen waardoor deze weinig concreet en meetbaar zijn. Harde uitspraken ten aanzien van de mate van realisatie over de periode 2017-2018 kunnen daardoor niet worden gedaan. Wel is duidelijk dat aan een groot deel van de benoemde resultaten voor 2020 in de afgelopen twee jaar invulling is gegeven of inmiddels is gerealiseerd. Om een paar voorbeelden te noemen:

- In 2018 is de 1-meting van de monumentenmonitor voltooid. Er is een actueel beeld van de restauratieopgave. De huidige restauratieopgave ligt op 17%. Hiervan is 9% van de objecten urgent, dat wil zeggen waar restauratie noodzakelijk is en op korte termijn actie vereist is. De informatie uit de monumentenmonitor wordt gebruikt voor het aanscherpen van de beleidsopgave voor Erfgoed. Zo richt het beleid zich op de monumentcategorieën waar de restauratieopgave het grootst is.
- De vier uitgegeven leningen uit het fonds Herbestemming in 2018 overtreft de verwachting van twee uitgegeven leningen per jaar, zoals vastgelegd in het cultuurbeleid, ruimschoots.
- De lobby van de provincie met betrekking tot het beschermen van maritiem erfgoed is succesvol geweest. De problematiek rondom erosie is door het Rijk erkend. Het Rijk heeft nieuw beleid gemaakt en er zijn extra middelen voor uitgetrokken.

In de opvolging van de activiteiten van het cultuurbeleid zijn een aantal aandachtspunten te benoemen:

- De uitputting van de UVR restauratie provinciale monumenten en de UVR Regionale samenwerking culturele infrastructuur 2017 blijft achter. De vraag is in hoeverre deze regelingen voldoende voorzien in een behoefte. Dit zou nader onderzocht moeten worden. De UVR Regionale samenwerking culturele infrastructuur 2017 wordt in 2019 herzien.
- In de praktijk blijkt niet alleen het borgen van bestaande beeldverhalen maar ook de ontwikkeling van nieuwe beeldverhalen vanuit initiatieven van de regio beperkt van de grond te komen. Het zoeken naar geschikte kandidaten om de beeldverhalen te borgen en het actief benaderen van partijen voor het ontwikkelen van beeldverhalen kost veel tijd. De vraag is of dit beleid doorgezet moet worden of dat dit beter ondergebracht kan worden bij toerisme en recreatie daarmee een betere aansluiting heeft met een relevant netwerk.
- Het verkrijgen van een museumstatus voor het Huis van Hilde is niet gelukt. Het blijkt in de praktijk lastig om de exploitatie rond te krijgen. Er wordt op dit moment een haalbaarheidsstudie uitgevoerd naar de zelfstandige exploitatie van het Huis van Hilde.
- De inzet voor het publiekstoegankelijk maken van onderzoek van het archeologisch depot vergt veel tijd. Vanaf het mei is hiervoor 4 uur extra tijd ingezet. Desondanks blijven onderzoeken op de plank liggen. Het is een keuze om het aantal uren uit te breiden of niet.
- Het actief delen van gegevens uit de monumentenmonitor, de kansenkaart en de leegstandsmonitor met partners stuit op privacy-gevoeligheid van data en wordt om deze reden niet gedeeld.
- Het borgen van het beheer van de kansenkaart bij Kaarten en Data. De kaart is in 2017 ontwikkeld. Het beheer daarvan is overgedragen aan Kaarten en Data. Er zijn echter nog geen nadere afspraken gemaakt over de jaarlijkse actualisatie met Kaarten en Data. Ook de coördinatie van de kaart binnen het team Erfgoed is nog niet belegd.
- Ondanks alle inzet blijkt in de praktijk dat bepaalde gemeenten moeilijk te bereiken zijn voor de netwerkbijeenkomsten die geïnitieerd worden vanuit zowel het steunpunt, de provincie en de loods. Het betreft bijvoorbeeld kleinere gemeenten of gemeenten zonder erfgoedbeleid.

4.2 Bijdrage van instrumenten aan doelen

Het is aannemelijk dat alle activiteiten en instrumenten een bijdrage leveren aan de beleidsdoelen zoals geformuleerd in het cultuurbeleid. Dit beeld komt ook in de interviews (zowel intern als extern) naar voren. De samenhang tussen de provinciale opgaven, de beleidsdoelen, de operationele doelen en de doorwerking daarvan naar de instrumenten en activiteiten is logisch en consistent. Vrijwel alle activiteiten en instrumenten dekken de doelen zoals deze zijn geformuleerd in het cultuurbeleid. Alleen het Regionale beeldverhaal en het verhalenplatform Oneindig Noord-Holland (ONH) dekken de lading van de doelen uit het cultuurbeleid niet:

- Het regionale beeldverhaal hangt in het cultuurbeleid onder het doel investeren in provinciale cultuurhistorische structuurdragers. Het regionale beeldverhaal heeft echter als doel het zichtbaar maken van de regionale culturele identiteit van regio om daarmee bij te dragen aan de aantrekkelijkheid van het gebied om te wonen, werken en recreëren. Dit doel dekt de lading van het geformuleerde doel uit de cultuurbeleid nu niet.
- Het verhalenplatform ONH hangt onder de doelstelling 'In stand houden en benutten van het publiekstoegankelijk archeologisch depot'. Het verhalenplatform richt zich echter op het in beeld brengen van Erfgoed in brede zin en is daarmee breder dan het doel uit de cultuurbeleid.

De doelen van deze instrumenten zijn meer gerelateerd aan regiomarketing en de promotie van erfgoed om daarmee bij te dragen aan de aantrekkelijkheid van het gebied om te wonen, werken en recreëren. Het verhalenplatform ONH zal naar verwachting in 2019 worden overgedragen aan het Noord-Hollands Archief. Een GS besluit voor de overdracht in het voorjaar 2019 is in voorbereiding. De vraag is of het regionale beeldverhaal niet beter passen onder een andere doelstelling of ondergebracht kunnen worden bij toerisme en recreatie.

4.3 Nieuwe aanpak van het beleid

Alle geïnterviewden zijn bekend met de nieuwe aanpak van het beleid. In de wereld van het Erfgoed en Cultuurbeleid realiseert iedereen zich heel goed de afhankelijkheid van elkaar. De 'nieuwe' aanpak wordt gezien als inherent aan de uitvoering van het Cultuurbeleid. De vier waarden die genoemd staan in het cultuurbeleid (samen met partners, maatwerk, integraal en gebiedsgericht) zijn in die zin niet nieuw. De provincie heeft geen juridische instrumenten op het gebied van Erfgoed waarmee zij zaken af kan dwingen waardoor zij afhankelijk is van haar partners om haar doelen te behalen. Zo zijn er veel partijen betrokken bij het behoud en herbestemmen van een monumenten: 'je ontkomt er gewoon niet aan om dit samen met andere partijen te doen: het zit in het DNA van het werk'. Een voorbeeld van een project waar meerdere belangen spelen en integrale afstemming plaatsvindt is in het gebiedsontwikkelingsproject Markermeerdijken. Naast het belang van de waterveiligheid speelt in dit project ook het belang van het behoud van het dijklichaam als historisch erfgoed en de archeologische waarde. De erfgoedverordening wringt echter met het waterstaatkundig belang. In het cultuurbeleid wordt aangegeven dat met het instrumentarium zoveel mogelijk wordt aangesloten op gebiedsgerichte programma's en projecten van de provincie en haar partners.¹⁵ In de praktijk gebeurt dit nog weinig. Ook bij de inzet van nieuwe instrumenten vormt dit een aandachtspunt (zie hiervoor deel 2).

4.4 Ontwikkelingen die van invloed zijn op het provinciaal beleid

Tot slot is aan alle geïnterviewden gevraagd welke ontwikkelingen zij zien die van invloed kunnen zijn op het beleid van de provincie. De volgende ontwikkelingen werden genoemd:

- Hoe verhoudt de komst van de omgevingswet zich tot de Erfgoedwet?
- Hoe om te gaan met objecten die nu nog geen beschermde status hebben maar wel een monumentale waarde vertegenwoordigen?

¹⁵ Zie pag. 25 Cultuurbeleid, hoofdstuk 5 Instrumenten op maat.

- De beleidsbrief van het Rijk “Erfgoed telt” waarin de ontwikkelingen geschetst worden voor de komende jaren in de Nederlandse Erfgoedzorg. Hier in staat bijvoorbeeld dat de komende jaren vanuit het Rijk € 325 mln. extra beschikbaar gesteld.
- Alle waterstaatkundige opgaven zoals dijkversterkingen waarbij door de provincie benoemd Erfgoed betrokken is zoals bij de Markermeerdijken. Dit raakt niet alleen deze cultuurhistorische structuren, maar ook het gebouwde en ondergrondse erfgoed.
- Het agrarisch erfgoed; in het bijzonder de toekomst van de stolp. Tien procent van de stolpen (500) heeft een beschermde status via rijk, provincie of gemeente, 4500 stolpen in Noord-Holland zijn niet beschermd, van deze onbeschermden verdwijnen er gemiddeld 25 per jaar.
- Het opstellen van de integrale kerkenvisies door gemeenten.

5 Conclusie en aanbevelingen

5.1 Conclusie

Op basis van de kwalitatieve analyse kan worden geconcludeerd dat er grotendeels opvolging wordt gegeven aan de benoemde activiteiten in de cultuurbeleid. Aan ruim driekwart van de activiteiten die vallen onder de opgave Transformatie van het cultuurlandschap is in de periode 2017-2018 opvolging gegeven. Voor de opgave Leegstand en Herbestemming is dit 95% en voor de opgave Culturele infrastructuur wordt aan alle activiteiten uit de cultuurbeleid opvolging gegeven. Omdat er niet met een jaarlijks of tweejaarlijks uitvoeringsprogramma wordt gewerkt is het niet mogelijk om een uitspraak te doen of het cultuurbeleid volgens planning verloopt.

In het cultuurbeleid is ervoor gekozen om niet met een programmering te werken waarin concrete (tussentijdse) resultaten geformuleerd zijn. Bij een derde van de activiteiten zijn geen resultaten benoemd. Daar waar deze wel zijn benoemd betreft het een formulering van resultaten op hoofdlijnen waardoor deze weinig concreet en meetbaar zijn. Harde uitspraken ten aanzien van de mate van realisatie over de periode 2017-2018 kunnen daardoor niet worden gedaan. Wel is duidelijk dat aan een groot deel van de benoemde resultaten voor 2020 in de afgelopen twee jaar invulling is gegeven of inmiddels is gerealiseerd.

In het cultuurbeleid is opgenomen dat eind 2019 een grotere evaluatie volgt van de eerste drie jaar als opmaat naar het nieuwe cultuurbeleid vanaf 2021. De programmering van de eindevaluatie volgt heel kort op deze voortgangsrapportage. Voorgesteld wordt om de programmering van de eindevaluatie op te schuiven naar de zomer 2020 zodat de opvolging van de aanbevelingen uit deze voortgangsrapportage meegenomen kunnen worden in de eindevaluatie.

Het uitvoeringsprogramma van de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie is apart geëvalueerd. De algemene conclusie is dat het uitvoeringsprogramma grotendeels op schema ligt en nog actueel is. Het programma hoeft niet te worden aangepast voor de resterende looptijd. De besluitvorming met betrekking tot de UNESCO nominatie en Werelderfgoedstatus van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, als uitbreiding op de Stelling van Amsterdam, is in gang gezet. De verwachting is dat de besluitvorming hierover in de zomer 2020 plaatsvindt.

Het is aannemelijk dat alle activiteiten en instrumenten een bijdrage leveren aan de beleidsdoelen zoals geformuleerd in het cultuurbeleid. Dit beeld komt ook in de interviews (zowel intern als extern) naar voren. De samenhang tussen de provinciale opgave, de beleidsdoelen, de operationele doelen en de doorwerking daarvan naar de instrumenten en activiteiten is logisch en consistent. Vrijwel alle activiteiten en instrumenten dekken de doelen zoals deze zijn geformuleerd in het cultuurbeleid. Alleen het Regionale beeldverhaal en het verhalenplatform Oneindig Noord-Holland dekken de lading niet. De doelen van deze instrumenten zijn meer gerelateerd aan regiomarketing en de promotie van erfgoed.

Alle geïnterviewden zijn bekend met de nieuwe aanpak van het beleid. Door veel geïnterviewden wordt de nieuwe aanpak van het beleid overigens niet gezien als iets nieuws maar inherent aan de uitvoering van het cultuurbeleid door de grote onderlinge afhankelijkheid van partijen bij het realiseren van de doelen. Er werd volgens de geïnterviewden óók al voorafgaand aan het huidige cultuurbeleid gewerkt

vanuit de kernwaarden van de nieuwe aanpak. De inzet van de instrumenten in gebiedsgerichte programma's van de provincie en projecten van partners is een aandachtspunt. Ook bij de inzet van nieuwe instrumenten vormt dit een aandachtspunt (zie hiervoor deel 2).

Tot slot zijn er een aantal maatschappelijke ontwikkelingen die van invloed zouden kunnen zijn op het beleid van de provincie zoals de komst van de Omgevingswet en alle waterstaatkundige opgaven zoals dijkversterkingen waarbij door de provincie benoemd Erfgoed betrokken is.

5.2 Aanbevelingen

Er zijn een aantal aandachtspunten in de vorm van aanbevelingen te noemen voor de resterende periode:

- Organiseer een natuurlijk reflectiemoment in het jaar om de voortgang van het cultuurbeleid te volgen. Er is nu niets ingericht om tussentijds te kunnen volgen of het cultuurbeleid op koers ligt. Dit kan bijvoorbeeld door elk jaar een gezamenlijke reflectiebijeenkomst met het team Erfgoed en het team Culturele Infrastructuur te organiseren.
- Richt de UVR restauratie provinciale monumenten en de UVR Regionale samenwerking culturele infrastructuur 2017 zodanig in dat deze beter aansluiten op de behoefte van de doelgroep.
- Onderzoek de mogelijkheid om de Regionale beeldverhalen onder te brengen bij recreatie en toerisme waardoor een betere aansluiting is met een netwerk van relevante partijen voor het borgen en ontwikkelen van beeldverhalen.
- Aggregeer de gegevens uit de monumentenmonitor, de kansenkaart en de leegstandsmonitor zodat deze met andere partijen gedeeld kunnen worden. Het delen van informatie draagt bij aan kennisvergroting bij partners over de gezamenlijke opgave in het Erfgoed.
- Maak afspraken met Kaarten en Data over het beheer van de kansenkaart en beleg de coördinatie van de kaart binnen het team Erfgoed. De kaart wordt grotendeels gevoed met gegevens uit de monumentenmonitor en de leegstandsmonitor. Zorg dat de gegevens uit beiden monitors actueel zijn en blijven. Een actuele kaart is een belangrijke randvoorwaarde voor het gebruik van de kaart bij het verkennen van de mogelijkheden voor herbestemming.
- Stem het aanbod van bijeenkomsten die geïnitieerd zijn door het steunpunt, de provincie en de loods, op elkaar af en op de behoefte van de doelgroep. Creëer een gericht en onderscheidend aanbod voor elke doelgroep.
- Zorg voor een sterkere koppeling van het erfgoed instrumentarium en gebiedsgerichte programma's en projecten. Dit kan bijvoorbeeld door gebiedsprogramma's en gebiedsgerichte projecten in financiële regelingen te prioriteren. Of door de ondersteuning van de loods te prioriteren op gebiedsgerichte projecten.
- Programmeer de eindevaluatie voor de zomer 2020 zodat de opvolging van de aanbevelingen uit de voortgangsrapportage meegenomen kunnen worden in de eindevaluatie.

Deel 2 Resultaten uitgebreidere analyse van het steunpunt, het fonds en de loods

6 Inleiding

Zoals in het inleidende hoofdstuk is beschreven wordt in dit deel van het rapport ingegaan op de effectiviteit van een drietal nieuwe instrumenten te weten: het steunpunt, fonds en de loods. De volgende aspecten zullen hierbij aan de orde komen:

- Beschrijving van het beleidskader. Hoe ziet het beleidskader van het instrument eruit? Zijn de doelstellingen scherp en consistent? Wat is de samenhang met andere instrumenten?
- Beschrijving van het instrument zelf. Hoe ziet de inrichting van het instrument eruit? Op elke wijze wordt er gestuurd vanuit de provincie? Hoe vindt de verantwoording plaats?
- Stand van zaken. Welke activiteiten hebben plaatsgevonden over de periode 2017-2018? Licht dit op schema? Welke resultaten heeft dit opgeleverd? Is dit naar verwachting?
- Bijdrage aan de provinciale doelstellingen. Is het aannemelijk dat de inzet van het instrument bijdraagt aan het provinciale doel?
- Ervaringen doelgroep. Wat zijn de ervaringen van de betrokkenen tot nu toe in de praktijk? Hoe verhoudt de nieuwe aanpak van het beleid (integraal, gebiedsgericht, maatwerk en samen met partners) zich tot het nieuwe instrumentarium. Wat merkt de doelgroep hiervan?

6.1 Het steunpunt voor gemeenten

6.1.1 Beschrijving steunpunt

Het Steunpunt Monumenten en Archeologie Noord-Holland (steunpunt) fungeert als kenniscentrum voor gemeenten op het gebied van monumenten, archeologie en erfgoedbeleid. De oorsprong van deze steuntaak ligt bij de decentralisatie van Erfgoedtaken naar gemeenten. Zowel provincies als het Rijk dragen hier financieel aan bij. Over het vervullen van de provinciale steunfunctie zijn bestuurlijke afspraken gemaakt tussen IPO en het Rijk.

Maatschappelijke ontwikkelingen zoals onder andere de invloed van grote opgave op het Noord-Hollands landschap, de grote regionale verschillen in Noord-Holland en de komst van de nieuwe omgevingswet zijn aanleiding om de taken van het Steunpunt anders gaan organiseren en inhoudelijk uit te breiden om brede ondersteuning te kunnen bieden aan gemeenten. Het instellen van een steunpunt nieuwe stijl is als speerpunt opgenomen in het cultuurbeleid. Het nieuwe Steunpunt is per 1 januari 2017 een feit en wordt ingevuld door twee partijen: MOOI Noord-Holland en de stichting NMF. Op verzoek van de provincie Noord-Holland werken deze partijen samen om de komende jaren invulling te geven aan het steunpunt. Tot deze samenwerking is besloten omdat er geen partij is met voldoende kennis en een netwerk heeft (bij gemeenten) op alle gevraagde kennisonderdelen (*kadernota Cultuurbeleid p25*). Voorheen werd deze taak vervuld door Cultuurcompagnie Noord-Holland, welke inmiddels is gefuseerd met NMF. Het belangrijkste doel van het steunpunt is om zowel het kennisniveau bij gemeenten te vergroten als ze te inspireren op het gebied van monumenten, archeologie en erfgoedbeleid.

Beide stichtingen hebben het werk verdeeld en pakken een andere rol binnen de verschillende inhoudelijke thema's op. MOOI Noord-Holland ondersteunt gemeenten bij kennisontwikkeling over wetgeving, de vertaling naar erfgoedbeleid op het gebied van monumenten, landschap en archeologie, maar ook bij het (her-)gebruik van gebouwde monumenten en zaken die met (bovengrondse) monumentenzorg te maken hebben. Stichting NMF draagt zorg voor de taken die gericht zijn op archeologisch erfgoed. Beide stichtingen zullen samen zorgen van het borgen van cultuurlandschappen in de omgevingsvisies en omgevingsplannen en het slechten van barrières binnen de gemeenten om integrale afwegingen mogelijk te maken als de omgevingswet in werking is getreden (*activiteitenplan Steunpunt p7-8*).

6.1.2 Analyse

Het beleidskader

Op basis van een bestuurlijke afspraak met het Rijk is er elk jaar €160.000, waarvan €80.000 aan Rijksmiddelen, gereserveerd voor het uitvoeren van de basistaken van het steunpunt. Deze taken bestaan uit het ondersteunen van gemeenten bij de uitvoering van hun wettelijke erfgoedtaak. Aanvullend op deze bestuurlijke afspraak met het Rijk is hier vanuit het cultuurbeleid nog eens €300.000 aan toegevoegd voor thematische projecten voor de vier opgaven; transformatie cultuurlandschap, archeologie, herbestemming en de omgevingswet/omgevingsvisie.

Rondom deze thema's, die in principe aansluiten op de basistaken van het steunpunt, worden jaarlijks een aantal activiteiten ontwikkeld om gemeenten proactief te ondersteunen. In de voorgaande jaren is geconstateerd dat gemeenten vooral op deze onderwerpen vragen hebben. De provincie heeft gekozen voor het steunpunt als uitvoeringspartner voor deze taak. Een belangrijk doel van het Steunpunt is om zowel het kennisniveau van gemeenteambtenaren te verhogen als het netwerk van gemeenteambtenaren onderling en met andere instanties te versterken. Daarnaast wordt binnen de gemeenten de verbinding tussen gemeenteambtenaren vanuit verschillende beleidsafdelingen gelegd om erfgoed een podium te geven en daarmee een plek bij integrale afwegingen in ruimtelijke opgaven van gemeenten. Dit is vooral gebeurd in bijeenkomsten over de Erfgoedwet in relatie met de nieuwe Omgevingswet en het uitdragen van de Leidraad door het Steunpunt. Deze kennis en netwerkfunctie van het Steunpunt sluit direct aan op het doel 'Vanuit cultuurhistorische waarde sturing geven aan ruimtelijke ontwikkelingen' van de opgave Transitie van het cultuurlandschap. Daarnaast vervult het steunpunt ook een kennis- en netwerkfunctie binnen de opgave Leegstand en Herbestemming. Dit doet het steunpunt via advisering van gemeenten, het organiseren van netwerkbijeenkomsten en de ontwikkeling van kennisdocumenten over herbestemming. Het steunpunt betreft waar nodig instanties die voor het vakgebied relevant zijn (zoals het ministerie van I&W, Federatie Ruimtelijke Kwaliteit, Monumentenwacht en Landschap Noord-Holland) bij haar activiteiten.

Samenwerking en verantwoording

De provincie en het steunpunt hebben regelmatig contact; zowel informeel als formeel. Behalve het jaarlijkse activiteitenplan, levert het steunpunt elk kwartaal een rapportage waarop de provincie kan sturen. Het is de bedoeling dat dit behalve een verantwoordingsdocument ook steeds meer een vraaggericht document gaat worden. De provincie ziet graag dat het steunpunt in hun kwartaalrapportage ook gaat vooruitblikken en niet alleen terugkijkt. Daarvoor vinden er proactieve werkbezoeken vanuit het steunpunt aan gemeenten plaats. De werkbezoeken aan gemeenten behoort tot de basistaak van het Steunpunt. In het eerste jaar is en behoeft inventarisatie gedaan bij een aantal gemeenten. Elk kwartaal vindt ook een constructieoverleg plaats waarbij een vertegenwoordiger vanuit het Rijk (als mede-opdrachtgever) aansluit. Tevens is er vanuit de provincie nog structureel overleg met zowel MOOI-Noord-Holland als de stichting NMF. Beide stichtingen hebben een accounthouder aangewezen voor de steunpunttaken. Deze hebben regelmatig overleg met elkaar om af te stemmen over projecten. Daarnaast is er ook wekelijks afstemming (per mail) met de loods. Er gaan veel uren op aan afstemming tussen alle partijen. Het steunpunt heeft daar in haar activiteitenplan 2018 dan ook extra uren voor opgevoerd. Desondanks geven ze aan dat dit nog niet genoeg is.

In het activiteitenplan 2017 staan een evaluatie en bestuurlijke overleg genoemd om over de verrichtingen van het steunpunt tot dan toe te rapporteren. Het bestuurlijk overleg heeft input geleverd voor het activiteitenplan 2018.

Zowel MOOI Noord-Holland als NMF verrichten naast activiteiten vanuit hun steunpunttaak ook commerciële activiteiten. Vermenging tussen activiteiten die vallen onder het steunpunt en betaalde opdrachten ligt altijd op de loer. Zowel stichting NMF als MOOI Noord-Holland proberen zo transparant mogelijk te zijn om een zuivere relatie tot de provincie als subsidieverlener te houden. Gemeenten geven aan dat beide organisaties in hun communicatie duidelijk zijn over projecten en bijeenkomsten die onder de vlag van het steunpunt georganiseerd worden. Met name MOOI Noord-Holland doet 'meerwerk' bij gemeenten. Het steunpunt rekent voor de uitvoering van een basistaak maximaal een uur voor advisering. Zijn er meer uren nodig dan wordt dat als meerwerk in rekening gebracht bij gemeenten. De geïnterviewde gemeenten geven aan dat het voor hen meestal duidelijk is met welke partij een opdracht

wordt uitgevoerd. MOOI Noord-Holland en de stichting NMF voeren dan bijvoorbeeld ook een ander logo. De provincie heeft geen inzicht in het aandeel advieswerk dat wordt verdient met meerwerk.

Activiteiten en resultaten periode 2017-2018

Het steunpunt zet veel in op kennisbijeenkomsten en kennisdocumenten. Er worden door het jaar heen verschillende bijeenkomsten georganiseerd zoals de Actualiteiten & Ontwikkelingendag, de dag van de Herbestemming, kennisbijeenkomsten over de Omgevingswet, ronde tafelgesprekken en expertmeetings over herbestemming. Via de kennisbank op de website zijn de diverse kennisdocumenten te raadplegen zoals de handreikingen, archeoglossy's en verslagen van de kennisbijeenkomsten. Ook de provincie organiseert bijeenkomsten of projecten vanuit cultuur, sponsoring (communicatie) of een andere thema, vaak met dezelfde doelgroep. Voor de buitenwereld kan het onderscheid tussen de verschillende bijeenkomsten lastig zijn. Het steunpunt geeft aan dat ze daar zelf ook moeite mee heeft. Het scheiden van de taken tussen provincie en steunpunt is een aandachtspunt. Niet alleen de doelgroepen komen overeen, maar er zijn ook een paar taken die elkaar raken. Zoals bijvoorbeeld bij de Stelling van Amsterdam, dit valt onderwerp weliswaar buiten het takenpakket van het steunpunt, maar komt bijvoorbeeld wel terug via gemeentelijke vergunningsverleners rondom herbestemming.

Gemeenten weten het loket van het steunpunt te vinden, in Q2 van 2018 werden er in totaal 50 vragen gesteld. Deze waren overigens niet alleen van gemeenten afkomstig maar ook enkele keren van particulieren of bedrijven. De gestelde vragen lopen enorm uiteen, zowel in tijdsbesteding als in onderwerp; van redelijke simpele informatievragen, het meelesen met een gemeentelijk informatieboekje tot vragen over vergunningverlening. Wanneer er veel vragen over hetzelfde onderwerp binnenkomen bundelt het steunpunt dit bijvoorbeeld door het organiseren van een kennisbijeenkomst of in een kennisdocument.

Bijdrage aan provinciaal doel

Het steunpunt draagt bij aan de provinciale doelen 'Versterken en benutten van waardevolle cultuurlandschappen' vallend onder de opgave Transitie van het cultuurlandschap en 'Duurzame benutting van gebouwd incourant erfgoed' vallend onder de opgave Leegstand en Herbestemming. Het gaat om diverse activiteiten:

- Het ondersteunen van gemeenten op het gebied van landschap en cultuurhistorie door middel van allerlei bijeenkomsten en publicaties via de website.
- Het ontwikkelen van kennis en een netwerk rondom het thema transitie van het Cultuurlandschap. Dit gebeurt vooral via het uitdragen van de Leidraad door het steunpunt en het organiseren van bijeenkomsten over Erfgoed in de Omgevingsvisie voor gemeenten. Daarnaast worden ook kennisdocumenten ontwikkeld zoals de handreiking Erfgoed in de Omgevingswet voor gemeenten.
- Het ontwikkelen van kennis en een netwerk voor de opgave Herbestemming en leegstand. Dit gebeurt vooral door het organiseren netwerkbijeenkomsten zoals de Dag van de Herbestemming of het organiseren van expertmeetings over een bepaalde casus rondom herbestemming. Daarnaast worden ook kennisdocumenten ontwikkelen zoals een Infographic over Herbestemmen. Het steunpunt doet deze activiteiten in nauwe samenwerking met de loods.
- Het ondersteunen van gemeenten op het gebied van archeologie via advisering en het organiseren van rondetafelgesprekken over één van de archeologie regio's in Noord-Holland en de publicatie daarover: het basisdocument opgesteld: "Benutten, beleven en beleid en de publieksvriendelijke versie daarvan de Archeoglossy Schatrijk.

Via bijeenkomsten en haar netwerkfunctie levert het steunpunt een bijdrage aan deze opgaven in relatie tot het cultuurbeleid. De effectiviteit van deze inzet kan moeilijk gemeten worden. Het steunpunt stuurt wel elk kwartaal een overzicht van vragen toe die beantwoord zijn vanuit haar loketfunctie. Daarbij wordt van alle bijeenkomsten een verslag gemaakt met een deelnemerslijst. Bijeenkomsten zoals een expertmeeting over energietransitie en landschappelijke inpassing is goed bezocht waarbij verschillende gemeenten en belangenorganisaties aanwezig waren. Hieruit komt een beeld naar voren dat het

steunpunt voorziet in een brede behoefte bij gemeenten aan informatie. Het steunpunt probeert ook door kennisdeling via de website zoveel mogelijk gemeenten te bereiken en te bedienen.

Uit gesprekken met gemeenten komt het beeld naar voren dat de netwerkbijeenkomsten vooral voorzien in een behoefte van kleinere gemeenten. Hier is minder capaciteit voor Erfgoed en er bestaat meer behoefte aan afstemming op regionaal niveau waarbij ook grotere gemeenten aanschuiven (die ook kennis kunnen inbrengen). Daarbij is ook behoefte aan een jaarplanning waarin alle bijeenkomsten staan om vooraf een keuze te kunnen maken en in te kunnen plannen. Verder wordt opgemerkt dat veel informatie te vinden is op de website van het steunpunt over zowel verslagen van bijeenkomsten als gegevens van contactpersonen.

Nieuwe aanpak van het beleid

Hoewel er in het activiteitenplan van het steunpunt wel aandacht wordt besteed aan gebiedsgericht werken geven gemeenten aan dat ze hier niet veel van merken. Het steunpunt neemt zelf de Leidraad als uitgangspunt voor gebiedsgericht werken. De andere kernwaarden van de nieuwe aanpak van het beleid, integraliteit, samen met partners en maatwerk, wordt door geïnterviewden wel herkend. De loketfunctie van het steunpunt levert bijvoorbeeld maatwerk voor iedere gemeente binnen de provincie.

Verschillende partners worden door het steunpunt betrokken bij (netwerk)bijeenkomsten. Ook wordt gezien dat verschillende disciplines zoals groen, religieus erfgoed, omgevingswet, maar ook vergunningen met elkaar in contact worden gebracht.

Voor de partijen in het veld, zowel gemeenten als het steunpunt, is het niet duidelijk genoeg wat de provincie doet. Zij zien allerlei aanvullende taken (al dan niet met financiering) voor de provincie weggelegd. Dit betreffen vaak niet wettelijke taken of lacunes in het gemeentelijk beleid. Ook het steunpunt ziet voor zichzelf een grotere rol weggelegd dan ze nu heeft op het terrein van bijvoorbeeld landschap en archeologie. Het is een keus voor de provincie om hier wel of niet in mee te gaan.

6.1.3 Conclusies/aanbevelingen

Het steunpunt nieuwe stijl is sinds 2017 begonnen met twee partijen die daarin zijn gaan samen werken. Zeker in het begin was dat wennen voor alle betrokken partijen. Dat betekent dat er nog een aantal zaken in ontwikkeling zijn, zoals bijvoorbeeld de stap naar meer vraaggericht en meer met een vooruitziende blik werken. Ook is het steunpunt nog op zoek naar de grenzen van haar opdracht. Het vraagt veel afstemming om de samenwerking binnen het steunpunt, maar ook met de provincie en de loods goed te laten verlopen. Dit is nog in ontwikkeling. Over het algemeen wordt de expertise vanuit het steunpunt gewaardeerd door gemeenten en wordt er regelmatig gebruik gemaakt van het loket en de website. De afgelopen twee jaar is er een veelheid aan (netwerk)bijeenkomsten geweest met als voornaamste doel kennisontwikkeling, waarvan niet altijd duidelijk is hoe effectief deze zijn. Over het algemeen kan worden gesteld dat het steunpunt bijdraagt aan de provinciale beleidsdoelen en voorziet in de behoefte van de gemeenten.

- Er wordt een grote hoeveelheid aan (netwerk)bijeenkomsten georganiseerd door zowel het steunpunt, de provincie en de loods. Zorg dat het aanbod onderscheidend is en stem de bijeenkomsten op elkaar af. Houdt de doelgroep en de effectiviteit in de gaten door achteraf te evalueren.
- Het scheiden van taken tussen provincie en steunpunt is een aandachtspunt. Door meer vooruit te kijken in de kwartaalrapportages en van te voren werkzaamheden met elkaar af te spreken kan er wellicht meer duidelijkheid ontstaan. Een jaarplanning kan hierbij behulpzaam zijn.
- Zorg in het verlengde daarvan voor een globale jaarplanning, dat stelt gemeenten in staat om tijdig tijd in de agenda te reserveren. Ook wordt duidelijk welke thema's er het betreffende jaar aan de orde komen.
- Hoewel het nu goed lijkt te gaan strekt het tot de aanbeveling om scherp te blijven op het onderscheid tussen activiteiten vanuit de steunpunttaak en commerciële activiteiten van beide partijen.

- De samenwerking tussen MOOI Noord-Holland en de stichting NMF verloopt steeds beter. Desondanks zijn er in 2018 meer uren opgevoerd om de samenwerking te bekostigen. Probeer de samenwerking tussen beide stichtingen, de loods en provincie verder te stroomlijnen, zodat het aantal uren beheersbaar blijft.
- Het strekt tot de aanbeveling om het beleid van het steunpunt ieder jaar kort te evalueren en hieraan opvolging te geven in het nieuwe jaarplan. Dit is in 2017 onder andere middels een bestuurlijk overleg gebeurd en dit draagt bij aan de voortgang van het cultuurbeleid.
- Het gebiedsgericht werken, één van de nieuwe kernwaarden uit de nieuwe aanpak van het cultuurbeleid, wordt rondom het instrument van het steunpunt niet herkend door gemeenten. Dit kan worden meegenomen als aandachtspunt voor het volgende activiteitenplan.

6.2 Het Fonds Herbestemming

6.2.1 Beschrijving fonds

Per november 2017 is het Fonds Herbestemming geïmplementeerd als opvolger van het Noord-Hollands Fonds voor Monumenten. Dit verbrede fonds heet officieel nog steeds het Noord-Hollands Fonds voor Monumenten maar is ook bekend onder de naam Fonds Herbestemming. In het coalitieakkoord is een bedrag van € 4 mln. beschikbaar gesteld voor Duurzame herbestemming. Dit bedrag is toegevoegd aan het verbrede Noord-Hollands Fonds voor Monumenten tot een totaalbedrag van € 9,1 mln. Het fonds is vanaf dat moment zowel qua inhoud als qua doelgroep verbreed. Met de verbreding wilde de provincie een nieuwe impuls geven aan het Noord-Hollands Fonds voor Monumenten. Het gebruik van dit fonds liep achter bij wat bij de instelling in 2011 werd verwacht.¹⁶ De doelgroep, zijnde eigenaren van provinciale woonhuismonumenten en eigenaren van stolpboerderijen, bleek te klein in relatie tot de beschikbare € 5,1 miljoen. Om tegemoet te komen aan een behoefte bij een brede groep monumenteneigenaren aan laagrentedragende financiering voor herbestemming, restauratie en verduurzaming is de inhoud en de doelgroep van het fonds verbreed.¹⁷

De € 4 mln. is ondergebracht bij het Nationaal Restauratiefonds (NRF) door het aangaan van een Samenwerkingsovereenkomst tussen de provincie en NRF met rekening courant.¹⁸ Hierbij houdt de provincie een vordering op de € 4 mln. en worden de middelen niet aan het vermogen van het NRF toegevoegd. De Samenwerkingsovereenkomst uit 2017 komt in de plaats van de Samenwerkingsovereenkomst uit 2011 die aan het Noord-Hollands Fonds voor Monumenten (ad € 5,1 mln.) ten grondslag ligt. De middelen worden in tranches beschikbaar gesteld: wanneer het vermogen op de rekening onder de € 1 mln. zakt, stort de provincie € 2 mln. (1^e tranche) van de € 4 mln. bij. De 2^e tranche volgt wanneer het vermogen (wederom) onder de € 1 mln. zakt.

Het NRF kan zelfstandig geen laagrentedragende leningen verstrekken aan partijen. Leningen kunnen worden versterkt doordat de provincie als bevoegd gezag de wettelijke grondslag levert. De provincie zorgt voor een beschikking waardoor het NRF de lening kan verstrekken. Het fonds heeft om deze reden de vorm van een uitvoeringsregeling. Wanneer een partij een lening wil aanvragen komt de aanvraag eerst langs bij de provincie waar de aanvraag op inhoudelijke bepalingen uit de uitvoeringsregeling wordt getoetst. Op grond daarvan besluit de provincie of projecten potentie hebben en bepaalt zij de hoogte van het bedrag dat geleend mag worden. Dit legt de provincie in een beschikking vast. De eigenaar kan vervolgens met deze beschikking naar het NRF om daar een lening aan te vragen. Het NRF doet een bancaire toets waarna zij met de partij een hypothecaire lening aangaat. Het gaat in principe om geoorloofde staatssteun waarover het bevoegd gezag een besluit moet nemen. Partijen kunnen alleen

¹⁶ Op 1 januari 2017 was het totaal verleende bedrag uit het fonds € 883.000 (waarvan € 134.000 is afgelost).

¹⁷ Besluit GS 17 oktober 2017 inzake Verbreding Noord-Hollands Fonds voor Monumenten ten bate van herbestemming, restauratie en verduurzaming (859668/995693)

¹⁸ De keuze hiervoor komt voort uit de Vennootschapsbelastingplicht waaraan NRF sinds januari 2016 onderhevig is. Over het bedrag van 4 miljoen zou maximaal 25% vennootschapsbelasting moeten worden afgedragen als de middelen in de vorm van een opdrachtverlening zonder terugbetalingsverplichting of in de vorm van een subsidieverlening aan het vermogen van NRF toe te voegen.

een laagrentedragende lening aangaan wanneer zij een goed onderpand hebben en een goed exploitatiemodel.

De looptijd van een hypothecaire lening is maximaal 30 jaar. Het NRF kan leningen aangaan tot 2030. In 2060 moet al het geleende geld met rente weer teruggevloeid zijn naar de provincie (met aftrek van eventuele faillissementen). Het NRF ontvangt jaarlijks een vergoeding van 0,5% van het totaal aan verstrekte leningen. Deze vergoeding betaalt zichzelf; het NRF haalt dit uit de rente.

6.2.2 Analyse

Het beleidskader

Het fonds Herbestemming heeft als doel het duurzaam behoud door benutting en verduurzaming van beschermd cultureel erfgoed te bevorderen. De middelen uit het fonds kunnen worden aangewend voor laagrentedragende leningen voor restauratie-, herbestemmings- of verduurzamingskosten van beschermde monumenten (gemeentelijk-, provinciale -, rijksmonumenten en karakteristiek (incourant) vastgoed vallend onder de categorieën industrieel-, religieus- of agrarisch erfgoed.¹⁹ Deze doelstelling sluit direct aan op het beleidsdoel uit het cultuurbeleid voor de opgave Leegstand en Herbestemming: 'Duurzame benutting van gebouwd incurant erfgoed'.

De provincie zet een mix van financiële instrumenten in voor het monumentenbeleid. Om de financiële middelen zo efficiënt mogelijk in te zetten hanteert de provincie het principe 'Lenen waar kan, subsidie waar moet'. Naast de bestaande subsidieregelingen voor rijksmonumenten en provinciale monumenten, die zich richten op instandhouding (restauratie en onderhoud) van erfgoed is het verbrede fonds ingesteld dat zich richt op benutting van incurant erfgoed waarbij herbestemming en verduurzaming centraal staat. Het fonds verbreedt niet alleen de mogelijkheden voor twee oorspronkelijke doelgroepen, zijnde rijks- en provinciale monumenten met leningen voor verduurzamingsmaatregelen en herbestemmingskosten, maar ook voor gemeentelijke monumenten en karakteristiek vastgoed (zie figuur 5).

	Rijks-monumenten		Provinciale Monumenten		Gemeentelijke monumenten		Karakteristiek vastgoed	
Financiële instrumenten	Incourant	courant	incourant	courant	incourant	courant	incourant	courant
Leningen (Noord-Hollands Fonds voor Monumenten)								
Lening restauratie				x	x *		x *	
Lening herbestemmingskosten	x		x		x*		x *	
Lening duurzaamheidsmaatregelen	x		x		x*		x *	
Lening onderhoud herstel daken stolpboerderijen					x	x	x	x
Subsidie								
Subsidie restauratie	x		x					
Subsidie onderhoud			x	x				
Subsidie molens	x							
Subsidie haalbaarheidsonderzoeken herbestemming	x		x		x		x	

x* geldt alleen voor industrieel, religieus en agrarisch erfgoed

Figuur 5 Overzicht financiële instrumenten voor restauratie, onderhoud en herbestemming.

De keuze voor een fonds in plaats van een subsidie is gemaakt vanwege het revoluerend karakter van het fonds. Dit betekent dat de middelen uit het fonds op termijn weer terugvloeien in het fonds en opnieuw ingezet kunnen worden voor restauratie, verduurzaming en herbestemming.

Samenwerking en verantwoording

Zoals reeds in de inleiding is beschreven is het fonds ondergebracht bij het NRF. Hiervoor is op 15 november 2017 een nieuwe samenwerkingsoverkomst aangegaan tussen de provincie en het NRF (deze vervangt de oude samenwerkingsovereenkomst uit 2011). In deze overeenkomst zijn afspraken gemaakt

¹⁹ Art. 3 Uitvoeringsregeling subsidie herbestemming, restauratie en verduurzaming monumenten Noord-Holland 2017

over o.a. de looptijd van het fonds, de storting en de omvang van de vordering, en de (tussentijdse) beëindiging van het fonds. Daarbij zijn ook afspraken gemaakt over de evaluatie en rapportageverplichting. Naast de jaarlijkse schriftelijke rapportageverplichting over de mutaties van het fonds en de verstrekte leningen wordt eens in de twee jaar de samenwerking geëvalueerd waarin o.a. de verstrekte leningen en de revolverende werking van het fonds aan de orde komen. De looptijd van de samenwerkingsovereenkomst is op het moment van het onderzoek één jaar. In de praktijk levert het NRF naast de jaarlijkse verantwoording ook elk kwartaal mutatieoverzichten aan de provincie. Naast de formele rapportageverplichting vinden er ook informele gesprekken plaats tussen de provincie en het NRF. Na het eerste jaar heeft ook een gesprek plaatsgevonden over de samenwerking waarbij gekeken is of het fonds voldoende aansluit op het beleidsdoel en de behoefte van monumenteigenaren. Het NRF heeft ook input geleverd voor de tussentijdse evaluatie van het fonds. Als er aanleiding toe is vindt er tussentijds overleg plaats. De lijnen zijn kort en het contact verloopt informeel en collegiaal. Beide partijen ervaren de samenwerking als positief.

Inrichting instrument en proces

Het fonds heeft de vorm van een uitvoeringsregeling; een subsidie in de vorm van een lening.²⁰ In de bepalingen is opgenomen welke eigenaren van beschermde monumenten en karakteristiek vastgoed voor welke fysieke investeringen een lening kunnen krijgen. Bij aanvang van het fonds werd de inrichting van het fonds door een deel van de aanvragers als complex en ontoegankelijk ervaren. Het ging hierbij zowel om de juridische constructie als de voorwaarden van de regeling. Het feit dat de lening in de vorm van een uitvoeringsregeling voor een subsidie is opgesteld werd als verwarrend ervaren. Ook de inhoud van de regeling werd als ingewikkeld ervaren. Definities van begrippen als herbestemming en verduurzaming waren vooraf niet helder voor deze aanvragers. Uit een intern interview komt naar voren dat bij aanvang het vooral stichtingen waren die aanvragen deden. Inmiddels is het fonds ruim een jaar opengesteld en melden zich vooral ondernemers en particulieren voor het fonds. Deze groep heeft geen problemen met de inrichting van het fonds. In de praktijk blijkt dat deze doelgroep ook makkelijker een lening kan aangaan op basis van een goed exploitatiemodel en onderpand dan een stichting. Aan het begin vindt bovendien altijd een gesprek plaats tussen de provincie en de (potentiële) aanvrager waarin informatie over de regeling gegeven wordt. Op basis van de eerste ervaringen met het fonds is inmiddels intern overleg geweest met Juridische Zaken over het aanscherpen van de regeling. De loods heeft hiervoor ook input geleverd. Het overleg heeft niet geleid tot aanpassingen van de regeling maar wel duidelijkheid over hoe de definities in de regeling geïnterpreteerd moeten worden.

Zoals reeds in de inleiding is beschreven verloopt de beoordeling van de aanvraag in twee stappen: een inhoudelijke toets door de provincie gevolgd door een bancaire toets door het NRF. Omdat het NRF alleen een lening mag aangaan op voorspraak van het bevoegd gezag vindt allereerst een inhoudelijke toets plaats vanuit de provincie. Hierbij wordt o.a. getoetst op staatsteun en wordt de omvang van de lening vastgesteld en vastgelegd in een beschikking. De formele termijn voor de behandeling bij de provincie is 16 weken. De toetsing en begeleiding van de aanvraag is een samenwerking tussen de beleidssector Cultuur en de afdeling Subsidieverlening. Vanuit de afdeling Subsidieverlening wordt vooral technische ondersteuning geboden aan aanvragers. Daarbij vindt ook altijd een locatiebezoek plaats waarbij direct contact is tussen de provincie en de aanvrager. Ook de loods speelt een belangrijke rol bij de ondersteuning van monumenteigenaren bij de aanvraag. In de praktijk komt de aanvraag al werkendeweg tot stand. De aanvrager kan vervolgens met de beschikking van de provincie een lening aanvragen bij het NRF. Het NRF voert de bancaire toets uit waarbij o.a. gekeken wordt naar het onderpand van het monument en het exploitatiemodel. De financieringsaanvraag wordt uitgewerkt door een medewerker van het NRF. De analyse wordt altijd voorgelegd aan een 'at random' collega voor een objectieve toets (vierogenprincipe). De toetsing gebeurt op getrapte wijze: financieringen tot € 500.000 worden voorgelegd aan één procuratiehouder bij een particuliere aanvraag of aan twee procuratiehouders bij een zakelijke aanvraag. Wanneer het gaat om een bedrag tussen € 500.000 en € 1 mln. wordt het in de directie

²⁰ Het subsidiedeel van de lening is het verschil tussen de heersende marktrente en de lage rente van de lening uit het fonds. De lening wordt geheel terugbetaald.

(kredietcommissie) besproken. Bij aanvragen boven €1 mln. wordt de aanvraag in de directie besproken en aan een financiële commissie van het bestuur voorgelegd.

Per traject verschilt de totale looptijd van aanvraag tot financiering. In de praktijk wordt voor een sneller verloop van de procedure wel meegekeken door het NRF bij de inhoudelijke toetsing. De lijnen tussen de provincie en NRF zijn kort. Er wordt zo nodig naar elkaar doorverwezen voor informatie:

monumenteigenaren melden zich zowel bij de provincie als bij het NRF. De monumenteigenaren geven aan dat ze het traject lang vinden duren. Eén traject liep bijna een jaar. Dit heeft ook te maken met de opstart van het fonds als nieuw instrument. Eén van de monumenteigenaren gaf ook aan niet op de hoogte te zijn van het verloop van de bancaire toets door het NRF. De contacten tussen het NRF en monumenteigenaren wordt overigens wel als positief ervaren.

Activiteiten en resultaten over de periode 2017-2018

Eind 2018 zijn er door het NRF vier leningen versterkt voor een bedrag van circa € 1 mln. Dit overtreft de verwachting ruimschoots van twee leningen per jaar, zoals vastgelegd in het cultuurbeleid.²¹ De projecten die verleend zijn vanuit het fonds betreffen één kerk en voor de rest betreft het allemaal industrieel erfgoed (gemeentelijke monumenten). Eén lening is geweigerd omdat de aanvrager geen eigenaar was van het monument (dit is één van de inhoudelijke criteria waarop getoetst wordt). Een aantal aanvragen zitten nog in de pijplijn.

Bijdrage aan provinciale doel

Het aantal verstrekte lening uit het fonds overtreft de verwachting ruimschoots. Uit interviews komt het beeld naar voren dat dit mede te danken is aan de ondersteuning van de loods bij financieringsvraagstukken van monumenteigenaren. Er is nu ruim een jaar ervaring opgedaan met het fonds. Ook de loods legt zijn ervaringen uit de praktijk met het fonds terug bij de provincie. Eind 2018 is intern overleg geweest om de regeling op een aantal onderdelen aan te passen en daarmee doeltreffender te maken.

De monumenteigenaren geven aan dat de meerwaarde van het aangaan van een laagrentende lening uit het fonds tegen een lening met de heersende rente in de markt (die nu ook heel laag is), vooral zit in de betrokkenheid van de provincie als partner in het herbestemmingsproject. Dit geldt niet alleen bij de financiering, maar ook in de advisering in het project. Daarbij is financiering bij banken lastig, omdat herbestemmingsprojecten vaak geen standaardprojecten zijn. Banken redeneren meer vanuit reguliere mogelijkheden van een pand met een vaste inkomensstroom. Vanuit het fonds wordt ook gekeken naar andere manieren van exploiteren en de mogelijkheden voor andere functies die het pand in zich heeft: er wordt verder gekeken dan alleen de reguliere mogelijkheden. Een herbestemmingsproject gaat vaak over meerdere onderdelen zoals herbestemming, onderhoud, restauratie en de exploitatie van het pand. Monumenteigenaren geven aan dat het lastig is om het financiële plaatje rond te krijgen. De loods draagt in grote mate bij aan de advisering over de mogelijkheden van financiering.

Het is aannemelijk dat het fonds een bijdrage levert aan het realiseren van herbestemmingsprojecten en daarmee de duurzame benutting van incourant erfgoed.

Nieuwe aanpak van het beleid

De inzet van het fonds past binnen de nieuwe aanpak van het cultuurbeleid. De monumenteigenaren noemen vooral de samenwerking (partnerschap) met de provincie en de integrale benadering van het herbestemmingsproject als kenmerk van deze nieuwe aanpak. De inzet van het fonds voor de financiering en de advisering door zowel de loods als de provincie wordt als meerwaarde ervaren voor het realiseren van de plannen.

Het fonds wordt in de praktijk niet gericht ingezet in gebiedsgerichte programma's of projecten. Er zijn wel twee projecten verleend vanuit het fonds in het gebiedsontwikkelingsproject Hembrugterrein.

6.2.3 Conclusies/aanbevelingen

Er is nu ruim een jaar ervaring opgedaan met het fonds. Het aantal verstrekte lening uit het fonds overtreft, zoals eerder gezegd, de verwachtingen. De samenwerking tussen NRF en de provincie wordt

²¹ Resultaat 2020 blz. 17 beleidskader 'Cultuur in ontwikkeling | Cultuurbeleid 2017-2020'

door beide partijen als positief ervaren. De lijnen zijn kort en het contact verloopt informeel en collegiaal. Beide partijen ervaren de samenwerking als positief. De loods is nauw betrokken bij de advisering en de ontwikkeling van het fonds. Zijn ervaringen met de regeling legt hij terug bij de provincie om de regeling verder te optimaliseren. Monumenteigenaren ervaren niet alleen de regeling maar ook het partnerschap met de provincie als van meerwaarde bij het realiseren van hun project. De regeling draagt bij aan de doelen van het cultuurbeleid alsmede aan de nieuwe aanpak. Het fonds wordt in de praktijk echter nog niet gericht ingezet in gebiedsgerichte programma's of projecten. Er zijn een aantal aandachtspunten in de vorm van aanbevelingen te noemen voor de resterende periode:

- Zorg voor een heldere communicatie naar de monumenteigenaren over de opzet van de regeling en het proces van aanvraag tot financiering. Dit draagt bij aan een beter begrip van de aanvragers over de opzet van de regeling en het verloop van het toetsingsproces.
- Zorg voor duidelijkheid over de verschillende definities in de regeling zodat duidelijker is welke activiteiten onder verduurzaming vallen en welke activiteiten onder herbestemming vallen. Dit biedt aanvragers vooraf meer duidelijkheid voor welk deel van de activiteiten ze een lening kunnen krijgen met het oog op het rondkrijgen van de totale financiering van het project.
- Zorg voor een sterkere koppeling van het fonds met gebiedsgerichte programma's en projecten.

6.3 De loods

6.3.1 Beschrijving loods

Bij het vaststellen van het Cultuurbeleid 2017-2020 heeft de provincie gekozen voor een nieuw instrument: de Loods herbestemming monumenten, kortweg de loods. Dit nieuwe instrument is in het leven geroepen om herbestemming van cultureel erfgoed aan te jagen. Het provinciaal monumentenbeleid richt zich van oudsher op restauratie en instandhouding. Demografische en economische ontwikkelingen zorgen echter voor een groeiende leegstand van gebouwen die onder cultureel erfgoed vallen, zoals kerken, forten, stolpboerderijen en industrieel erfgoed. Gezien de monumentale waarde is sloop vaak geen optie en het type erfgoed maakt het vinden van een nieuwe bestemming lastig. Om monumenten te kunnen behouden is duurzame benutting en dus herbestemming centraal gesteld in het Cultuurbeleid.

De opdrachten/verzoeken van de loods komen via diverse kanalen binnen: de eigen provinciale website van de loods, via het steunpunt, via collega's van de provincie, mond tot mond reclame, of artikelen in kranten. Het doel van de loods is om zowel eigenaren als initiatiefnemers te ondersteunen in kansrijke herbestemmingstrajecten van cultureel erfgoed. Dit gebeurt door middel van advies op het gebied van crowdfunding, duurzaamheid, financiering, exploitatie, planologie of inbedding in de omgeving. De loods zet daarvoor zijn kennis en netwerk in. Naast het advieswerk werkt de loods ook aan zijn zichtbaarheid door publicaties en het bezoeken van congressen als spreker of panellid. In mei 2017 hebben GS besloten Peter Oussoren voor een periode van drie jaar te benoemen tot loods. Hij is niet direct in dienst bij de provincie maar wordt voor 24 uur per week ingehuurd via een bureau. De opdracht wordt jaarlijks verlengd door een nieuwe opdrachtverlening. Dit zorgt ervoor dat de opdracht jaarlijks kan worden geëvalueerd en bijgesteld. Voor 2017-2018 heeft de loods een zelfevaluatie opgesteld.

Na het eerste jaar (juni 2018) is de functie van loods intern geëvalueerd. Op basis van deze evaluatie is meer focus aangebracht in de werkzaamheden en is de rol van de loods aangescherpt. Ook zijn er afspraken gemaakt over tijdsbesteding voor adviezen en de inhoud van advisering. Waar de loods aan het begin van zijn periode vooral op aanvraag werkte is het de bedoeling dat hij steeds meer tot een proactieve projectenlijst komt. De projectenlijst of werkagenda wordt aan het begin van het jaar samen met de provincie opgesteld. In de periode van juni 2017 tot en met juni 2018 heeft de loods in 23 projecten geadviseerd. Voor 2018-2019 is een nieuwe offerte uitgebracht met een beperkt plan van aanpak.

6.3.2 Analyse

Het beleidskader

De doelstellingen van de loods zijn tweeledig: 'Enerzijds draagt hij bij aan de uitvoering van het provinciaal beleid door het aanjagen van een aantal herbestemmingsprojecten en het onder de aandacht brengen van kansen en mogelijkheden hiervan. Anderzijds signaleert en agendeert de loods proactief, gevraagd en ongevraagd relevante ontwikkelingen bij de provincie. Bijvoorbeeld generieke kansen op het gebied van herbestemming, bijvoorbeeld op het terrein van duurzaamheid'.²² Deze doelstellingen sluiten direct aan op het beleidsdoel uit het Cultuurbeleid voor de opgave Leegstand en herbestemming: 'Duurzame benutting van gebouwd incourant erfgoed'.

Het monumentenbeleid van de provincie richt zich, zoals gezegd, van oudsher met name op restauratie en instandhouding van gebouwd erfgoed. Monumenten die hun functie verliezen (of hebben verloren) staan vaak leeg. De provincie streeft ernaar om zoveel mogelijk gebouwd erfgoed te behouden. Om leegstand en verval tegen te gaan heeft de provincie beleid ontwikkeld om duurzame benutting van cultureel erfgoed te ondersteunen. De functie van de loods is daaruit voortgekomen. In zowel het functieprofiel als de opdrachtverlening van de loods is nadrukkelijk een link gelegd naar andere provinciale instrumenten, zoals het Steunpunt voor gemeenten, de Leegstandsmonitor en de Kansenkaart. Deze instrumenten komen ook terug in zowel het werkprogramma als de eerste zelfevaluatie van de loods. Voor de leegstandsmonitor en de kansenkaart geldt dat deze actueel moeten zijn willen ze van meerwaarde kunnen zijn voor de werkzaamheden van de loods. Beiden instrumenten kunnen helpen in zowel het aanbodgericht als het gebiedsgericht werken; de twee doelen van de loods. Actualisatie van de leegstandsmonitor en de kansenkaart is een aandachtspunt voor de resterende beleidsperiode.

In de uitvoering van zijn functie heeft de loods veel te maken met het Fonds. Vooral in het eerste jaar was de loods veel tijd kwijt aan financieringsvraagstukken. Veel monumenteigenaren blijken in de praktijk moeite te hebben met de regels en voorwaarden van het fonds. De ervaringen uit de praktijk legt de loods weer terug bij de provincie. Zie daarvoor ook de uitgebreide analyse van het fonds herbestemming. De komende periode wil de loods zich meer richten op inhoudelijke vraagstukken rondom herbestemming en minder op financieringsvraagstukken.

Door de spilfunctie van de loods tussen de behoefte in het veld en het aanbod van instrumenten draagt hij direct bij aan het effectiever inrichten van het beleid en het instrumentarium.

Samenwerking en verantwoording

De samenwerking tussen de loods en de provincie wordt door beide partijen als positief ervaren. Ze weten elkaar goed te vinden. De provincie heeft bij haar opdrachtverlening aangegeven de loods in beginsel voor drie jaar te benoemen, en per jaar opdracht te verlenen op basis van een offerte en een jaarlijks plan van aanpak. Vanwege de aard van de opdrachtverlening (welke dus elk jaar opnieuw gebeurt), is er minimaal éénmaal per jaar sprake van een formeel gesprek over het takenpakket. Deze wijze van verantwoorden is in 2018 gebeurd middels een zelfevaluatie van de loods. Dit zal in 2019 wederom zo zijn. Naar aanleiding van de evaluatie en de bevindingen van de provincie is een nieuwe offerte voor 2018-2019 geaccordeerd. Er is sprake van een beperkt plan van aanpak, waarin niet aan alle opmerkingen in de zelfevaluatie opvolging wordt gegeven. Met betrekking tot projecten wordt er meer op aanvraag gewerkt en wordt de projectenlijst gedurende het jaar bijgewerkt. Daarover is overleg tussen de loods en de provincie. Naast het formele jaarlijks gesprek vindt er elke twee weken een vast overleg plaats met de loods. In de praktijk komen zaken die bijstelling behoeven eerder aan de orde en niet pas na een jaar. De meeste bijstellingen gebeuren werkende weg. Het eerste jaar lag dit vooral op het aanscherpen van de rol van de loods en het leggen van een focus in de keuze van projecten en de doelgroep. Daarbij vindt aan het eind van een adviestraject van de loods standaard een evaluatiegesprek plaats tussen de provincie en monumenteigenaren. Deze manier van werken lijkt goed te werken voor beide partijen.

De loods werkt ook nauw samen met het Steunpunt en het NRF. Met het NRF wordt er concreet gewerkt aan aanvragen uit het fonds herbestemming. Met het Steunpunt is wekelijks contact over de voortgang van dossiers en kansen.

²² Functieprofiel Loods Herbestemming Monumenten, maart 2017

Activiteiten en resultaten periode 2017-2018

Van 1 juni 2017 tot 1 juni 2018 zijn er 23 projecten door de loods een stap verder geholpen bij hun herbestemming. Dat is drie meer dan van te voren ingeschat. De meeste projecten betroffen religieus- en industrieel erfgoed. Het agrarisch erfgoed (stolpen) vormt een kleiner aandeel (twee projecten). De projecten concentreren zich vooral in een straal van 30 tot 40 kilometer rond Amsterdam waar de meeste economische activiteit zit. De loods heeft gemiddeld zo'n zes tot zeven projecten tegelijk onder zijn hoede. De duur van de begeleiding verschilt per vraagstuk en neemt gemiddeld vijf tot zes maanden in beslag. De totale looptijd van het proces van herbestemming duurt lang. Een herbestemmingstraject van initiatieffase tot en met de realisatiefase duurt vaak drie tot vijf jaar. De loods begeleidt projecten in de initiatief- en planfase waarbij op verschillende niveaus ondersteuning wordt gegeven passend bij de verschillende monumenten en doelgroepen.

Voor de periode 2018-2019 is het de bedoeling dat er ongeveer 25 tot 30 projecten door de loods verder worden geholpen. De nadruk ligt vooralsnog op religieus-, industrieel- en agrarisch erfgoed. Dit is in lijn met wat er in het cultuurbeleid staat omschreven. Het eerste jaar van de loods stond in het teken van verkenning in een breed werkveld. In het tweede jaar zou meer focus gelegd kunnen worden in het werkpakket van de loods. In het werkplan 2018-2019 ontbreken echter nog criteria voor de prioritering van projecten. Wel zijn alle van tevoren bedachte doelen behaald of wordt er aan gewerkt. De inzet van een loods heeft inmiddels ook navolging gekregen in de provincie Zuid-Holland.

Bijdrage aan provinciale doel

De geïnterviewden zijn lovend over de bijdrage van de loods in het proces van herbestemmen. De doelgroep ervaart het als zeer positief dat iemand vanuit de overheid meedenkt en helpt in het proces rondom herbestemming. De loods zorgt ook voor een spin-off voor andere instrumenten door de inzet van zijn kennis van alle regelingen in de adviesgesprekken met monumenteigenaren. Zowel in praktische zin als in de rol van sparringpartner wordt de inzet van de loods van grote meerwaarde ervaren bij de monumenteigenaren. Hij zet zijn kennis en netwerk in om eigenaren te ondersteunen en wegwijs te maken in de eerste stappen van het herbestemmingsproces. Het is aannemelijk dat de loods bijdraagt aan het aanjagen van herbestemmingsprojecten in de initiatief- en planfase en daarmee het provinciale beleidsdoel voor de opgave Leegstand en Herbestemming.

Het is voor de buitenwereld (nog) niet altijd duidelijk dat de loods door de provincie wordt betaald. De loods is in gesprek met de afdeling communicatie om hier aan te werken. De zichtbaarheid bij particulieren (en dus niet alleen de grote spelers in het veld) wordt daardoor vergroot.

Nieuwe aanpak van het beleid

De inzet van de loods past binnen de nieuwe aanpak van het cultuurbeleid waar het gaat om meer integraliteit, gebiedsgerichtheid, maatwerk en samenwerken met partners. De herbestemmingsprojecten verschillen sterk van elkaar en vragen een grote mate van maatwerk in advisering. Naast de verbindende rol tussen partijen zet de loods zijn kennis en netwerk in bij adviestrajecten. De monumenteigenaren noemen vooral de verbindende rol van de loods en de integrale benadering van de vraagstukken als voorbeeld waarin de nieuwe aanpak van het beleid tot uiting komt.

De loods draagt in hoge mate bij aan de kernwaarden van de nieuwe aanpak. Een kanttekening daarbij is dat in het cultuurbeleid staat omschreven dat het nieuwe instrumentarium meer moet aansluiten op het bredere ruimtelijke- en economische instrumentarium van de provincie, zoals de PARK, ARO en de regionale beeldverhalen (*Kadernota cultuurbeleid, pagina 13*). Het is niet zichtbaar of dat daadwerkelijk gebeurd is.

6.3.3 Conclusies/aanbevelingen

De vooraf bedachte resultaten van de loods zijn over het algemeen gehaald of er wordt aan gewerkt. Er kan worden geconcludeerd dat het werk van de loods ruimschoots voldoet aan de verwachtingen van de provincie. De samenwerking tussen de provincie en de loods verloopt goed. Er zijn korte lijntjes en er kan snel geschakeld worden. Ook in het werkveld wordt de loods zeer gewaardeerd. Het plan van aanpak uit 2017 voldoet als basis voor de werkzaamheden van de loods en draagt bij aan de doelen van het

provinciale cultuurbeleid alsmede aan de nieuwe aanpak van het beleid. Daarnaast zijn er een aantal aandachtspunten in de vorm van aanbevelingen te noemen voor de resterende periode:

- Blijf de resultaten van de loods naast de doelstellingen uit het cultuurbeleid leggen. Probeer bijvoorbeeld na het tweede en/of derde jaar criteria te definiëren voor de prioritering van projecten.
- Sluit aan op andere instrumentaria van de provincie zoals de PARK, ARO, maar ook bij bredere provinciale gebiedsopgaven als OV knooppunten. Hiermee kunnen de werkzaamheden van de van de loods beter worden verankerd in het ruimtelijk beleid van de provincie.
- Actualisatie van de monumentenmonitor, de kansenkaart en de leegstandsmonitor zijn noodzakelijk voor de loods om deze instrumenten adequaat in te kunnen zetten bij de uitoefening van zijn functie.
- De loods is op dit moment van schrijven 1,5 jaar in functie. Het eerste jaar is gebruikt als 'learning by doing', daar zijn een aantal resultaten uitgekomen om de functie aan te scherpen. Deze zijn beperkt gebruikt in de offerte en het plan van aanpak voor 2018-2019. Het strekt tot de aanbeveling om hier bij langjarige opdrachten scherper op te zijn.
- Draag de resultaten van de loods voldoende uit. Zorg ervoor dat de functie niet alleen bij de grote spelers in het veld bekend is. Daartoe zijn twee concrete stappen gezet die hun vruchten het komende jaar moeten afwerpen; proactief (meer aanbodgericht) werken en afstemming met communicatie (zowel van de provincie als het steunpunt). Dit kan het doelbereik van het 'instrumentarium' vergroten.

BIJLAGE 1 TRANSITIE VAN HET CULTUURLANDSCHAP						
PROBLEEMANALYSE: Grote ruimtelijke ontwikkelingen als stedelijke groei en krimp, mobiliteit, klimaatadaptatie, energieafspraken en veranderende productie- en consumptiepatronen hebben een transformatie van het cultuurlandschap als gevolg. Hierbij zijn grote regionale verschillen zichtbaar in de opgave voor de MRA (woningbouwopgave) en die voor NHN (agrarische schaalvergroting).						
PROVINCIALE OPGAVE: Sturing geven aan ruimtelijke ontwikkelingen zodat dat deze op kwalitatieve wijze bijdragen aan het versterken en benutten van cultuurlandschap en bijbehorende cultuurhistorische structuurdragers zoals benoemd in de Leidraad door te beschermen wat moet en te inspireren waar kan. Dit vraagt om een provinciale visie die meer gebiedsgericht is en meer maatwerk biedt voor ruimtelijke opgaven om de kwaliteiten van het cultuurlandschap te versterken.						
BELEIDSDOEL: Versterken en benutten van waardevolle cultuurlandschappen.						
OPERATIONEEL DOEL	ROL	INSTRUMENT	ACTIVITEIT	RESULTAAT 2020	STAND VAN ZAKEN 2018	RESULTAAT 2018
Vanuit cultuur-historische waarden sturing geven aan ruimtelijke ontwikkelingen	Regelaar	Ontwikkelgerichte leidraad/Omgevingsvisie/Omgevingswet	Actualiseren van de Leidraad van een waarde stellend kader tot een meer gebieds- en ontwikkelgericht kader met ontwikkelprincipes in de geest van de Omgevingswet. Deze beschrijven per gebied de (gewenste) ruimtelijke kwaliteit van een gebied en die van de daarbinnen gelegen cultuurhistorische structuurdragers.	De kwaliteiten van het cultuurlandschap zijn verankerd in de omgevingsvisie. De leidraad is omgevormd tot een gebieds- en ontwikkelingsgericht instrument en vormt een onderlegger voor de Omgevingsvisie.	Het actualiseren van de Leidraad is gebeurd. Het initiatief hiervoor lag bij RO. Vanuit Erfgoed is input geleverd voor de Leidraad. In de geactualiseerde Leidraad staan de regio's meer centraal. Aan de hand van meer beeldmateriaal wordt duidelijk gemaakt wat het landschap unieke maakt en welke cultuurhistorische waarden daarbij horen en hoe daarmee moet worden omgegaan. De nieuwe Leidraad biedt, anders dan de oude Leidraad, meer praktische handvatten hoe er moet worden omgegaan met ruimtelijke ontwikkelingen. Er wordt daarbij onderscheid gemaakt in wat er echt in overweging moet worden genomen en wat meer handreikingen zijn in de vorm van tips.	Geactualiseerde Leidraad Landschap en Cultuurhistorie 2018. De Leidraad wordt als bouwsteen gebruikt voor de Omgevingsvisie. Net als in de PRV zal er straks in de Omgevingsverordening staan dat er rekening moet worden gehouden met de ruimtelijke kwaliteit. De Leidraad fungeert als handvat voor de wijze waarop een ontwikkeling kan plaatsvinden in het landschap: wijze van inpassing en met welke waarden rekening gehouden dient te worden. Ook het Steunpunt neemt de Leidraad mee in hun activiteitenplan om het gedachtegoed verder te brengen bij gemeenten. Daarnaast zijn er vanuit het team Erfgoed drie workshops georganiseerd waarbij gemeenten, waterschappen en ontwerpers met de leidraad hebben gewerkt.
		ARO/PARK	Meedenken met ruimtelijke plannen van onze partners.		Erfgoed zit aan tafel bij de ambtelijke adviesgroep ruimtelijke kwaliteit. Dit is de ambtelijke voorbereiding voor de ARO. Dit overleg vindt elke twee weken plaats. De adviescommissie geeft aan of een plan wel of niet door moet naar de ARO, afhankelijk van de complexiteit van het plan, en welke aandachtspunten er zijn gelet op de cultuurhistorische waarden van de omgeving of het gebouw.	Erfgoed heeft geadviseerd in de ambtelijke adviesgroep ruimtelijke kwaliteit. Het gedachtegoed uit de Leidraad wordt altijd als basis meegenomen door de ARO en de PARK.
		Het Steunpunt voor gemeenten	Naast het in stand houden van het Steunpunt zullen taken anders georganiseerd gaan worden en inhoudelijk worden uitgebreid om gemeenten bredere ondersteuning te bieden bij gebiedsgerichte ontwikkelingen.	Het steunpunt is anders georganiseerd en de werkzaamheden zijn uitgebreid waarbij het zwaartepunt komt te liggen op het bieden van gebiedsgerichte ondersteuning op het gebied van erfgoed en ruimtelijke ontwikkeling.	Vanaf begin 2017 is het Steunpunt ‘nieuwe stijl’ een feit. Het Steunpunt wordt door twee partijen vormgegeven: stichting MNF (Archeologie) en Mooi NH (bovengronds erfgoed). Op basis van een bestuurlijke afspraak is er elk jaar €160.000 gereserveerd voor het uitvoeren van de basistaken; de ondersteuning van gemeenten bij de uitvoering van hun wettelijke taak. De activiteiten die tot de basistaken behoren is de loketfunctie (inclusief behoefte-inventarisatie in ronde langs gemeenten), en kennisdeling via de nieuwsbrief, Social media en de website. Vanuit de Cultuurbeleid is jaarlijks €300.000 hieraan toegevoegd voor thematische projecten over de vier grote opgave cultuurlandschap, herbestemming, culturele infrastructuur, en de omgevingswet. Rondom deze thema’s worden jaarlijks een aantal projecten opgezet. Het huidige Steunpunt zet meer in op kennisbijeenkomsten en kennisdocumenten zoals handreikingen waarvoor zij kennis ophaalt en deelt. Ze organiseren verschillende type bijeenkomsten door het jaar zoals de A&O dag, de Dag van de Herbestemming en kleinschaliger bijeenkomsten zoals kennisbijeenkomsten bij gemeenten over de Omgevingswet, erfgoedteambijeenkomsten, en expertmeetings over herbestemming.	Op het gebied van Erfgoed en RO ondersteunt het Steunpunt gemeenten met diverse producten: netwerkbijeenkomsten, kennisdeling via de website en via de loketfunctie. Elk kwartaal ontvangt de provincie een overzicht van de vragen die zijn binnengekomen van gemeenten bij het steunpunt. In juli 2018 is de handreiking Erfgoed in de Omgevingswet voor gemeenten gepubliceerd. Daarnaast worden diverse bijeenkomsten georganiseerd zoals workshops bij gemeenten over Erfgoed in de Omgevingsvisie en expertmeetings, en diverse themabijeenkomsten maar ook grotere bijeenkomsten zoals de Actualiteiten & Ontwikkelingen dag en de Dag van de Herbestemming. Een uitgebreidere analyse van het Steunpunt komt in deel 2 van deze voortgangsrapportage aan de orde.
		Ontwikkelings-gerichte handleidingen	Ontwikkelen van handleidingen voor onze partners over hoe binnen ontwikkelingen invulling gegeven kan worden aan ruimtelijke kwaliteit. Voorbeeld energietransitie in samenhang met landschap en erfgoed.	Ontwikkelingsgerichte handleidingen zoals een handleiding voor energietransitie in samenhang met landschap en erfgoed.	Deze activiteit wordt deels door het Steunpunt en deels door de provincie uitgevoerd. De handleiding energietransitie in samenhang met landschap en erfgoed is nog niet gemaakt omdat het Rijk met dit onderwerp bezig is.	Vanaf 2017 zijn er diverse handleidingen door de provincie of in opdracht van de provincie gemaakt: de Stolpenhandleiking 'Vierkant achter de stomp 2.0 (april 2018), een handleiding energiebesparing voor kerken in Noord-Holland (april 2018), een handreiking Erfgoed in de Omgevingswet (juli 2018), handboek crowdfunding (2017), een flyer voor boswachters over wat te doen bij archeologische vondsten in de duinen die door natuurlijke erosie vrij komen te liggen.

OPERATIONEEL DOEL	ROL	INSTRUMENT	ACTIVITEIT	RESULTAAT 2020	STAND VAN ZAKEN 2018	RESULTAAT 2018
Investeren in provinciale cultuurhistorische structuurdragers	Beleids-ontwikkelaar	Monumentenmonitor	Het actualiseren en door-ontwikkelen monumentenmonitor om kennis en inzicht houden in de restauratieopgave.	De monitor geeft een actueel inzicht in de restauratie- en onderhoudsopgave. De kennis uit deze monitor wordt gedeeld met partners en actief ingebracht bij gebiedsontwikkelingen.	De 1-meting is inmiddels provincie breed voltooid. Deze meting van 2018 bevat echter meer objecten dan de 0-meting van 2014 omdat de wijze van tellen is veranderd. In 2014 werd een uit meerdere objecten bestaand complex als één geteld. In 2018 is per object geteld waardoor deze in aantal zijn toegenomen. Door deze andere telwijze is een goed vergelijk met de meting uit 2014 (nulmeting) lastig. Er is nu wel een actueel beeld van de totale restauratieopgave.	De restauratieopgave ligt op 17% (het aandeel objecten met een slechte en matige bouwkundige staat ten opzichte van het totaal aantal objecten). Hiervan is 9% van de objecten urgent, d.w.z. waar restauratie binnen één tot drie jaar nodig is. De informatie uit de monumentenmonitor wordt gebruikt voor het aanscherpen van de beleidsopgave voor Erfgoed. Zo richt het beleid zich op de monumentcategorieën waar de restauratieopgave het grootst is zoals voor religieus-, industrieel- en agrarisch erfgoed.
		Kansenkaart	In beeld brengen van de economische en/of maatschappelijke potenties van de structuurdragers om onderbouwde keuzes te kunnen maken voor het doen van gerichte investeringen.	De kansen voor benutting van monumenten is in beeld gebracht. De kennis uit deze monitor wordt gedeeld met partners en actief ingebracht bij gebiedsontwikkelingen.	In opdracht van de provincie heeft Decisio de kansenkaart ontwikkeld. De gegevens uit de kansenkaart zijn gebaseerd op de monumentenmonitor aangevuld met gegevens van het CBS en LISA. In de kansenkaart wordt per monument een beeld geschetst op vier thema's: de bereikbaarheid, de ligging, de welvaart (verdeling van inkomens), pand (bouwkundige staat en bestemming (vigerende bestemmingsplan). De gegevens zijn te raadplegen in een GIS-viewer. Hiervoor is een gebruikershandleiding ontwikkeld. De actualisatie van de kansenkaart hangt nauw samen met de actualisatie van de monumentenmonitor. Dit gebeurt één keer per jaar. Het beheer van de kansenkaart is overgedragen aan Kaart en Data. Er zullen nog nadere afspraken gemaakt moeten worden over de actualisatie van de kansenkaart met Kaart en Data. De coördinatie van deze beheertaak is nu nog niet belegd binnen het team Cultuur.	De kansenkaart is in 2017 ontwikkeld. Het beheer is overgedragen aan Kaart en Data. De gegevens uit de kansenkaart worden, evenals de gegevens uit de monumentenmonitor, niet gedeeld met partners vanwege de privacy gevoeligheid van de data. De kansenkaart wordt alleen intern gebruikt en ingezet voor eigen beleidsontwikkeling. De kansenkaart wordt vooral gebruikt door de loods en wordt ook ingezet gebiedsprogramma's zoals het gebiedsontwikkelingsproject Markermeerdijken. De kaart is nog geen jaar in gebruik. Het gebruik en de meerwaarde van de kaart zal zich gaandeweg moeten ontwikkelen. De eerste ervaringen in het gebruik worden hier nu mee opgedaan.
		UVR rijksmonumenten	De focus van deze regeling richt zich op de categorieën waar de grootste restauratieopgave ligt: dit zijn structuurdragers industrieel, agrarisch en religieus erfgoed.	De uitvoeringsregelingen voor restauratie en onderhoud zijn geflexibiliseerd waardoor er doelgerichter is geïnvesteerd in structuurdragers. Waarbij een koppeling gelegd wordt met kansen voor herbestemming, gebiedsprogramma's en duurzaamheidsmaatregelen. Dit geldt met name voor de provinciale uitvoeringsregeling voor Rijksmonumenten.	De regeling is in 2018 geëvalueerd door de Randstedelijke Rekenkamer. De RR heeft geconcludeerd dat het aannemelijk is dat de provincie een goede invulling geeft aan de opgave, zijnde het in stand houden van de Rijksmonumenten en het bewaken van monumentale kwaliteiten. In het rapport zijn zeven aanbevelingen gedaan. Dit zit met name in de gehanteerde definiëring voor restauratie en onderhoud in de regeling, de transparantie en het inzicht van de gegevens uit de monumentenmonitor. GS heeft voorgenomen invulling te geven aan de zeven aanbevelingen. In de regeling, die in 2019 zal worden vastgesteld, zullen deze aanbevelingen worden doorgevoerd. De regeling wordt op de volgende punten aangescherpt: aanscherpen van de definitie restauratie, de opname van bouwkundige staat als criterium voor het prioriteren van aanvragen.	Vanuit de UVR Rijksmonumenten worden per jaar gemiddeld 50 aanvragen gefinancierd. De regeling wordt jaarlijks overvraagd met gemiddeld 10 aanvragen. Voor 2018 zijn er 64 aanvragen binnengekomen. Hiervan zijn er 60 gehonoreerd In 2018 heeft de uitreiking van de gehonoreerde projecten in Teylersmuseum plaatsgevonden.

OPERATIONEEL DOEL	ROL	INSTRUMENT	ACTIVITEIT	RESULTAAT 2020	STAND VAN ZAKEN 2018	RESULTAAT 2018
Investeren in provinciale cultuurhistorische structuurdragers	Beleids-ontwikkelaar	UVR-ren onderhoud en restauratie provinciale monumenten	De provinciale restauratieregeling is gericht op incurante provinciale monumenten zijnde niet woonhuizen. De onderhoudsregeling richt zich zowel op woonhuizen als niet-woonhuizen.		In 2018 zijn deze regelingen over de periode 2013-2018 doorgelicht door O&I. De conclusie uit het opvolgingsonderzoek was dat grotendeels opvolging is gegevens aan de aanbevelingen uit de evaluatie van 2013 en dat een uitgebreide herhalingsevaluatie niet nodig is. In 2018 blijft het aantal aanvragen voor de <i>restauratieregeling</i> achter. De reden hiervoor is vooralsnog onduidelijk. Veel van de "niet-woonhuizen" monumenten zijn in het bezit van hoogheemraadschappen of gemeenten. De provincie is afhankelijk van aanvragen van deze doelgroep. De koppeling met grote gebiedsprojecten zoals bijvoorbeeld de dijkversterking van de Markermeerdijken en/of de West-Friese Omringdijk blijkt in de praktijk ook lastig. Er liggen veel kleinere objecten langs deze dijk in de vorm van historische duikertjes die voor de eigenaren vaak van minder belang zijn. Voor de provincie zijn deze objecten echter historisch gezien wel van belang en daardoor onderdeel van het provinciaal erfgoedregister. Gemeenten worden regelmatig gewezen op de mogelijkheden van financiering vanuit deze regelingen maar vooral kleine en middelgrote gemeenten hebben vaak minimale capaciteit en aandacht hiervoor.	In 2018 is 75% van de middelen uit de onderhoudsregeling (woonhuizen vallen ook binnen deze regeling) beschikt. Voor de restauratieregeling is eind2018 nog geen aanvraag binnengekomen. Het achterblijven van aanvragen voor deze regeling is vooralsnog onduidelijk.
		UVR Molenregeling	De regeling is nu generiek van aard. Onderzoek of de regeling meer ontwikkelgericht kan worden gemaakt door enkel daar bij te dragen waar daadwerkelijk de monumentale waarde van een object onder druk staat.		Er is een nieuwe Molenregeling die op dit moment loopt; de UVR Historische windmolens NH 2018 als de opvolger van Molenregeling. Deze wijkt niet veel af van de voorgaande regeling behalve dat er nu altijd sprake moet zijn van subsidiëring door het Rijk door de koppeling met de SIM regeling van het Rijk (Subsidieregeling instandhouding monumenten vanuit RCE). De SIM regeling financiert 50% van de totale onderhoudskosten met een maximum van €60.000 voor 6 jaar. De provincie legt hier vanuit de molenregeling nog ongeveer € 1700 per jaar bij (dit is een vast bedrag van €5300 voor 3 jaar). De aanpassing ten opzichte van de oude regeling is de opname van de bindende voorwaarde dat eigenaren ook een subsidie krijgen vanuit de SIM regeling. Aan de hand daarvan kan de provincie de noodzaak tot onderhoud toetsen.	De middelen uit de molenregeling worden eens in de drie jaar verstrekt. In 2018 zijn 111 aanvragen gehonoreerd. In totaal kunnen er 133 molens een aanvraag doen, omdat deze te boek staan als een in werking zijnde windmolen in Noord-Holland.
		Noord-Hollands Fonds voor Monumenten (onderdeel van het NRF)	Creëren van mogelijkheden voor leningen voor de restauratie van courante monumenten zoals woonhuizen met een provinciale monumentenstatus en voor het onderhoud en herstel van daken van stolpen.	Het Noord-Holland Fonds voor Monumenten is per 2017 verbreed waarmee hypothecaire leningen ten bate van herbestemming, restauratie en verduurzaming van monumenten mogelijk is gemaakt.	Per november 2017 is Noord-Hollands Fonds voor Monumenten verbreed. Dit verbrede fonds heet officieel nog steeds Noord-Hollands Fonds voor monumenten maar is ook bekend als het Fonds Herbestemming. Zowel de inhoud als de doelgroep van het fonds zijn verbreed en de middelen verhoogd naar €9,1 miljoen. Zie verder onder in bijlage 2 onder Leegstand en Herbestemming.	Zie beschrijving Fonds Herbestemming onder tabblad Herbestemming. Een uitgebreidere analyse van het fonds komt in deel 2 van deze voortgangsrapportage aan de orde.
		Regionaal beeldverhaal	Borgen lopende beeldverhalen in de regio bij partners. Voortzetting van twee regionale beeldverhalen: Buitenplaatsen in beeld en het Noordzeekanaalgebied. Voor de Buitenplaatsen wordt een koppeling gemaakt met MRA agenda. Noordzeekanaalgebied: het opstellen van een meerjarenprogramma met partners in het gebied.	Lopende beeldverhalen zijn geborgd in de regio's. Partners zijn vanuit de provincie ondersteund bij het opstarten van nieuwe beeldverhalen.	Het borgen van bestaande regionale beeldverhalen en de ontwikkeling van nieuwe beeldverhalen vanuit initiatieven van de regio blijken lastig in de praktijk. De provincie ziet het liefst dat onderwerpen breed worden opgepakt vanuit een plan en niet versnipperd over een aantal gemeenten wordt aangeboden. Er melden zich maar weinig partijen die activiteiten regio-breed kunnen of willen oppakken. Je kan als provincie alleen mee op de golf van de regio: als daar geen dynamiek is dan komt er niets. Dat maakt het kwetsbaar. Het actief benaderen van partijen kost tijd die nu ontbreekt. Een andere mogelijkheid is om de beeldverhalen meer vanuit toerisme en marketing te trekken om beter te kunnen aansluiten bij kennis en netwerken rondom toerisme.	Het regionale beeldverhaal rondom de Buitenplaatsen heeft de provincie inmiddels overgedragen aan de stichting Kastelen Buitenplaatsen en landgoederen (SKBL). De stichting is bezig met de ontwikkeling van een nieuwe website waar de informatie van de provincie over de buitenplaatsen ondergebracht kan worden. Begin 2019 moet de nieuwe website beschikbaar zijn. Daarnaast werkt de provincie samen met de provincies Zuid-Holland en Utrecht aan het onderwerp de Hollandse Buitenplaats. Het beeldverhaal NZKG krijgt vooral vorm in de Week van de Industriecultuur in oktober waarin allerlei activiteiten worden georganiseerd door de stichting Week van de Industriecultuur, die hiervoor speciaal is opgericht In 2018 is zowel vanuit de sector REE als GRN een bijdrage gedaan aan de Stichting Oer-IJ waarmee als eerste wapenfeit een Atlas over het Oer-IJ is uitgegeven. In 2018 is een verzoek gehonoreerd om vorm te geven aan het beeldverhaal West-Friesland.

OPERATIONEEL DOEL	ROL	INSTRUMENT	ACTIVITEIT	RESULTAAT 2020	STAND VAN ZAKEN 2018	RESULTAAT 2018
Investeren in provinciale cultuurhistorische structuurdragers	Beleids-ontwikkelaar	Uitvoeringsprogramma Stelling van Amsterdam (SvA)/ Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) 2017-2018.	Uitvoering geven aan het op te stellen uitvoeringsprogramma 2017-2020. Centrale opgaven hierin betreffen herbestemming en goede toeristische/recreatieve ontsluiting van deze militaire structuren en de UNESCO nominatie van NHW als uitbreiding van de SvA in 2019.	Uitvoering gegeven aan het nieuwe uitvoeringsprogramma. SvA en NHW zijn gezamenlijk erfgoed geworden.	Het uitvoeringsprogramma van de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie zal apart worden geëvalueerd.	Wordt apart geëvalueerd. De conclusies zullen worden opgenomen in deel 1 van deze voortgangsrapportage.
In stand houden en benutten publiekstoegankelijk archeologisch depot.	Eigenaar De provincie is wettelijk verantwoordelijk voor de instandhouding van een provinciaal archeologisch depot. Dit heeft de provincie ondergebracht in het Huis van Hilde. Buiten de gemeenten die een eigen depot hebben zijn wij eigenaar van de vondsten en opgravingsdocumentatie afkomstig van onderzoek. Daar waar wij als provincie eigenaar zijn van vondsten houdt zij toezicht bij archeologisch onderzoek en opgravingen	Lobby richting Rijk (onderwater-archeologie).	Een brief namens de kustprovincies om het Rijk tot actie te bewegen om maritieme archeologische vindplaatsen beter te beschermen.	We hebben met onze partners bepaald wat ieders verantwoordelijkheid is in de onderwaterarcheologie.	Het onderwerp onderwaterarcheologie is op de provinciale agenda gezet door een lobby vanuit Texel en door de vondst van een unieke collectie; een jurk uit een zeventiende-eeuws scheepswrak (beter bekend als het Palmhoutwrak). De provincie constateerde een probleem waar het gaat om de instandhouding van de archeologische waarden onder water, zijnde deze scheepswrakken. De provincie veronderstelde dat het Rijk hier zorg voor droeg maar dat bleek in de praktijk niet het geval te zijn. Op dat moment was de analyse van de rol- en taakverdeling ten aanzien van de instandhouding van de onderwaterarcheologie al gemaakt. De conclusie was dat binnen het bestaande archeologische stelsel het beheer van deze scheepswrakken niet goed belegd is. Archeologie op het land gaat uit van in situ behoud, dus wanneer het blijft liggen en je er niets mee doet blijft het behouden. Dit verhaal gaat onder water niet op: scheepswrakken liggen niet veilig wanneer je er niet aankomt. Door natuurlijke erosie kan zand wegspoelen waardoor wrakken op korte termijn verloren zouden kunnen gaan. Zelfs wanneer het wrak als rijksmonument is aangewezen, wat het geval is bij Texel, geldt er nog geen actieve instandhoudingsplicht. Deze analyse en conclusie zijn gedaan ter voorbereiding op de lobby richting het Rijk. In een brief aan het Rijk heeft de provincie aandacht gevraagd voor deze problematiek.	In een brief over de lobby van het maritiem erfgoed aan de minister van OCW d.d. 10 mei 2017 wordt aandacht gevraagd voor een betere bescherming van maritiem erfgoed langs de Nederlandse Noordzee- en Waddenzee-kust (913537/943724). In deze brief zijn concrete voorstellen voor verbetering gedaan; niet alleen over het beheer van scheepswrakken maar ook over het betrekken van vrijwilligers bij de onderwaterarcheologie. Deze lobby is succesvol geweest. De minister van OCW heeft het problematiek rondom erosie erkend en hier extra middelen voor uitgetrokken. Er is door het Rijk nieuw beleid gemaakt en in gang gezet voor maritieme archeologische vindplaatsen.
		Archeologisch depot	Instandhouding archeologisch depot. Onderzoek (zowel naar collectie als vindplaatsen), tentoonstellingen en publicaties in de HvH-reeks.		De instandhouding van het archeologisch depot is een wettelijke taak van de provincie. Er werken in totaal vier mensen aan de collectie. Zij doen het dagelijks beheer en het bruikleen van de collectie. Sinds het bestaan van het Huis van Hilde komen er veel meer verzoeken binnen voor bruikleen. In het kader van kennis en innovatie van de archeologische collectie zijn de afgelopen twee jaar tientallen onderzoeksprojecten gedaan, uitwerkingen gemaakt van oud onderzoek, en synthetiserende studies uitgevoerd. Dit levert leuk materiaal op voor publieksbereik wat vervat zou kunnen worden in een Huis van Hilde reeks. Het maken van een publieksvriendelijke versie vergt zowel veel inhoudelijk werk (het omvormen van ruwe archeologische gegevens tot iets dat de geïnteresseerde Noord-Hollander kan begrijpen en beleven) als redactioneel werk. Het redactionele werk, gecombineerd met het organiseren van een lezing of een feestelijke aanbieding, vergt veel tijd. Voor dit werk is in 2018 extra capaciteit aangetrokken.	Uitvoering van de wettelijke depottaak door de provincie. Jaarlijks vinden 10 tot 20 onderzoeken plaats naar collecties(waaronder de omvangrijke Palmhoutcollectie), worden minimaal twee tentoonstellingen georganiseerd, en vier tot zes publicaties uitgegeven in de HvH reeks.

OPERATIONEEL DOEL	ROL	INSTRUMENT	ACTIVITEIT	RESULTAAT 2020	STAND VAN ZAKEN 2018	RESULTAAT 2018
In stand houden en benutten publiekstoegankelijk archeologisch depot.	Eigenaar	Opdrachten voor berging toevalsvondsten (door erosie of schatgraverij)	De provincie zet zich actief in om een structurele oplossing te vinden voor de vraag wie verantwoordelijk is voor toevalsvondsten. Daarnaast worden er, in het geval de regelgeving onvoldoende werkt, opgravingen of bergingen gedaan.		Voor het archeologisch depot is en structureel budget voor het beheer van de archeologische vondsten. In het coalitieakkoord zijn bovenop dit structurele budget eenmalig middelen gereserveerd voor onderwaterarcheologie dat voor een groot deel naar de vondsten uit het Palmhoutwrak is gegaan. Vanuit haar depottaak is de provincie wettelijk eigenaar van deze vondsten. De vondsten uit het wrak zijn overgedragen aan de provincie. De provincie heeft opdracht gegeven tot het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek, het conserveren van de vondsten en publicatie daarover. Vanwege het grote aantal stukken en het hoge niveau van de vondsten (naast de jurk ook heel veel textielfragmenten) zijn hiervoor extra middelen ingezet. Daarnaast worden vanuit het Steunpunt gemeenten gestimuleerd de kwaliteit van het archeologiebeleid te vergroten zodat toevalsvondsten minder voorkomen.	Naast een publieksboek over de vondsten uit het Palmhoutwrak is er ook een permanente museale tentoonstelling in voorbereiding. Naar verwachting zullen vanaf 2021 de vondsten uit het Palmhoutwrak en de resultaten van het onderzoek worden gepresenteerd in een permanente tentoonstelling in het museum Kaap Skil op Texel. Daarnaast zal de permanente tentoonstelling in Huis van Hilde worden aangepast: in de permanente tentoonstellingsruimte zal een aparte plek worden ingeruimd om aandacht te besteden aan de Gouden Eeuw en de maritieme archeologie.
		Exploitatie-overeenkomst publieksdeel Huis van Hilde	Voor de exploitatie van het publieksdeel gaat de provincie tot en met 2021 een overeenkomst aan met een commerciële partij. Om de toegankelijkheid verder te bevorderen is voor het Huis van Hilde een museumstatus aangevraagd (dit geeft meer kans op bruikleen en wisseltentoonstellingen). Inzet is een zelfstandige exploitatie van Huis van Hilde en het toegankelijker maken voor een breder publiek.	Het publieksbereik van het archeologisch depot is verbeterd waardoor er voldoende middelen gegenereerd worden om het Huis van Hilde zelfstandig te exploiteren.	In 2017 is een nieuwe 5-jarige huur- en exploitatieovereenkomst afgesloten met het NMF voor de exploitatie van het publieksdeel van het Huis van Hilde. NMF blijft in opdracht van de provincie invulling geven aan de publieksfunctie van Huis van Hilde. Dit betekent dat het NMF zorg draagt voor de ontvangst van het publiek, het museumcafé en de exploitatie van de museumwinkel. Ook verzorgt NMF de wisseltentoonstellingen en de andere (educatieve) activiteiten. De aanvraag van een museumstatus voor het Huis van Hilde is vooralsnog mislukt omdat het museaal beheer van de collectie geen winstoogmerk mag hebben. De winst heeft de provincie aanvankelijk bedoeld om de ruimte zo efficiënt mogelijk te exploiteren en de winst in te zetten voor nieuwe tentoonstellingen en publicaties, en het organiseren van lezingen voor publiek. Herhaalbezoek is commercieel gezien van groot belang. Het Huis van Hilde dient wel het doel van het publiekstoegankelijk maken van de provinciale collectie maar de exploitatie van het Huis van Hilde is nog niet rendabel. Er vindt nu een studie plaats naar de haalbaarheid van een zelfstandige exploitatie van het Huis van Hilde. haalbaar is.	Om officieel als museum geregistreerd te worden en een jaarkaart te kunnen voeren is een constructie vereist waar geen winst gemaakt wordt met de museale collectie. Een constructie van een stichting voor het beheer van de collectie waaronder een commercieel bedrijf hangt die de catering verzorgd is wel geoorloofd. De provincie is in overleg met de exploitant over een dergelijke constructie.
		Tentoonstellingen gekoppeld aan provinciale opgaven en/of thema's	Er worden jaarlijkse tentoonstellingen gerealiseerd waarmee aandacht is gegeven aan provinciale opgaven en/of thema's. Zoals de aanleg van Westfriisaweg in 2015 en Aardkundige monumenten (milieubeleid).	Er zijn jaarlijkse tentoonstellingen gerealiseerd rondom provinciale opgaven en thema's.	Er liggen veel interessante studies op de plank die meer publiekstoegankelijk gemaakt zouden kunnen worden door het maken van aantrekkelijke publicaties, het organiseren van lezingen of evenementen. Voor het publiekstoegankelijk maken van archeologisch onderzoek vanuit het provinciaal archeologisch depot/Huis van Hilde is vanaf het voorjaar 4 uur extra aan capaciteit ingezet. In de praktijk blijken deze extra uren voor het voorbereiden van tentoonstellingen echter niet toereikend. De komende tijd zal een scan gemaakt worden van alle onderzoeksrapporten die de komende tijd voorbij komen. Hieruit zal een selectie gemaakt worden van onderwerpen die in aanmerking kunnen komen voor een publiekssamenvatting in de vorm van een publiekstoegankelijke flyer. Voorbeelden hiervan zijn: door de aanleg van een weg langs de N241 in de buurt van Schagen zijn een groot aantal archeologische vindplaatsen geschampt, en het archeologisch onderzoek bij de Markermeerdijken.	Over de vondsten langs de Westfriisaweg en het Palmhoutwrak op Texel zijn publieksboeken in voorbereiding. Daarnaast is een publieksvriendelijk boekje gemaakt van een raadpleegdocument voor rondleidingen (Canon van Noord-Hollandse archeologie). Vanaf oktober 2018 loopt tentoonstelling 1799 over de napoleontische periode. In het voorjaar 2019 volgt een tentoonstelling over de Westfriisaweg.
		Het Steunpunt voor gemeenten	Via het Steunpunt gemeenten ondersteunen op het gebied van archeologie. Het Steunpunt zal hierbij gebruik maken van en samenwerken met het Huis van Hilde		Via het steunpunt probeert de provincie gemeenten te stimuleren archeologisch waardevolle gebieden te beschermen en om archeologie een goede plek te geven in het gemeentelijk beleid. De gemeente Texel is nu bezig om het onderwerp archeologie (ook onder water) beter te borgen in haar beleid. Gemeenten als Den Helder en Noord-Hollands Kroon lopen hierin achter. Meestal hebben gemeenten nu een archeologische waardenkaart voor het land. Onderwaterarcheologie is nu veelal een blinde vlek bij gemeenten. Een uitgebreidere analyse van het Steunpunt komt in deel 2 van deze voortgangsrapportage aan de orde.	In de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie zijn 10 gebieden aangewezen met een groot archeologisch belang. Om de provincie te ondersteunen bij het informeren en inspireren over de kansen en mogelijkheden die de archeologie gemeenten te bieden heeft, organiseert het Steunpunt ronde tafelgesprekken. Hieruit volgt een basis basisdocument/adviesdocument voor ieder van de 10 archeologiegebieden. Dit vormt de basis voor de publieksvriendelijke Archeoglossy 'Schatrijk'. Er zijn in de afgelopen 2 jaar drie publicaties verschenen: Waterland (maart 2018) en Wieringen (maart 2018), het noordelijk duingebied (december 2018). Daarop volgen 't Gooi en het Zuidelijk Duingebied.

OPERATIONEEL DOEL	ROL	INSTRUMENT	ACTIVITEIT	RESULTAAT 2020	STAND VAN ZAKEN 2018	RESULTAAT 2018
In stand houden en benutten publiekstoegankelijk archeologisch depot.	Eigenaar	ONH	samenwerking Huis van Hilde en Oneindig Noord-Holland.		ONH is inmiddels verzelfstandigd. Krijgt wel jaarlijks subsidie van de provincie.	ONH heeft in 2018 haar activiteiten zoals afgesproken uitgevoerd. Eind 2018 heeft echter het bestuur te kennen gegeven dat zij hun taak wilde afbouwen en gevraagd aan de provincie uit te kijken naar een andere partner voor het Verhalenplatform. Daarop zijn gesprekken gestart met het Noord-Hollands Archief, met positief resultaat. Een GS besluit voor de overdracht in het voorjaar 2019 is in voorbereiding. Het intellectueel eigendom van het platform gaat dan ook over.

BIJLAGE 2 LEEGSTAND EN HERBESTEMMING						
PROBLEEMANALYSE: Incourante monumenten (zoals kerken, forten, industrieel erfgoed) hebben te maken met een groeiende leegstandsproblematiek. Als gevolg van de ontkerkelijking komen 25-50% van de kerken komende jaren leeg te staan. Door schaalvergroting komt naar verwachting 30% van de agrarische gebouwen, waaronder veel stolpboerderijen, leeg te staan. Leegstand zet de leefbaarheid van steden en regio's onder druk terwijl sloop de kwaliteit van de omgeving vermindert. De herbestemmingsopgaven in NHN en de MRA verschillen sterk. Het is niet altijd mogelijk om een economisch rendabele herbestemming te vinden voor monumenten in NHN.						
PROVINCIALE OPGAVE: Om incurante monumenten te kunnen behouden is, naast restauratie en instandhouding, duurzame benutting noodzakelijk. Herbestemming krijgt daarom een centrale plek in het monumentenbeleid van de provincie. Door ruimtelijke gebiedsontwikkelingen te koppelen aan herbestemming wordt behoud van monumenten haalbaarder, realistischer en aantrekkelijker. Om beperkte middelen gericht in te kunnen zetten is inzicht in de opgaven en kansen daarbij noodzakelijk.						
BELEIDSDOEL: Duurzame benutting van gebouwd incurant erfgoed						
OPERATIONEEL DOEL	ROL	INSTRUMENT	ACTIVITEIT	RESULTAAT 2020	STAND VAN ZAKEN 2018	RESULTAAT 2018
Ontwikkelen kennis en netwerk voor herbestemming en leegstand	Partner	Netwerkbijeenkomsten	het organiseren van netwerkbijeenkomsten om de opgedane kennis en kansen te ontsluiten en actief opgaven aan te jagen en te ondersteunen. De netwerkbijeenkomsten kunnen gebiedsgericht (gekoppeld aan een gebiedsopgave), opgabegericht (bijvoorbeeld erfgoed en duurzaamheid) of thematisch (herbestemming cultureel erfgoed) ingestoken worden.	De provincie heeft een relevant netwerk ontwikkeld en heeft zich actief ingezet op kennisontwikkeling en -deling. Hiervoor organiseert de provincie jaarlijks een netwerkbijeenkomst gericht op de actuele opgaven en/of kansen.	Het organiseren/initiëren van bijeenkomsten wordt door zowel het Steunpunt, de provincie als de loods gedaan. Er is een grote diversiteit aan bijeenkomsten qua omvang en karakter. Welke partij hierin het voortouw neemt hangt af van de doelgroep. Bij monumenteigenaren is de loods aan zet (dit kunnen overigens ook gemeenten zijn). Wanneer het om knelpunten in de gemeenten gaat initieert het Steunpunt dit. Wanneer er een groot thema geagendeerd wordt is de provincie aan zet zoals bijvoorbeeld het organiseren van een congres over Duurzaam Erfgoed. Ondanks alle inzet blijkt het in de praktijk nog wel lastig enkele gemeenten te bereiken met deze netwerkbijeenkomsten. Het betreft bijvoorbeeld gemeenten die geen erfgoedbeleid hebben. Het contact met deze gemeenten is meer casusgericht op bijvoorbeeld een herbestemming of een vraagstuk rondom een monument. Het blijkt ook afhankelijk te zijn van de persoon hoe goed een gemeente is aangehaakt. De provincie kijkt samen met het Steunpunt wat zij kunnen doen voor gemeenten die minder actief zijn. Vooral waardevol erfgoed dat niet als zodanig erkend is vormt een aandachtspunt hierbij zoals de Noord-Hollandse stolpen	De provincie organiseert jaarlijks een A&O dag over de actualiteiten en de ontwikkelingen in de Erfgoedwereld. Dit jaar stond de A&O dag in het teken van religieus erfgoed. Jaarlijks wordt er gekoppeld aan de Uitmarkt een bestuurlijke bijeenkomst georganiseerd. Dit jaar was het thema Erfgoed en RO. Het aantal bijeenkomsten rondom het thema leegstand en herbestemming is heel divers. De provincie is continu bezig om het netwerk bij elkaar te brengen (ook via het Steunpunt of de loods): partijen die een rol spelen in de uitvoering hebben elkaar allemaal nodig. Het Steunpunt organiseert in samenwerking met de loods de Dag van de herbestemming. Daarbij organiseert het Steunpunt ook bijeenkomsten waar gemeenten kwesties rondom herbestemming kunnen agenderen. De loods organiseert expertmeetings waarbij hij op een herbestemmingslocatie met verschillende partijen om tafel gaat om een herbestemming vlot te trekken. Deze bijeenkomsten zijn kleinschaliger en heel oplossingsgericht.
		Kansenkaart	Inzichtelijke maken van economische en/of maatschappelijke potentie van monumenten en daarmee de mogelijkheden voor herbestemming.		In opdracht van de provincie heeft Decisio de kansenkaart ontwikkeld. Decisio heeft een methode ontwikkeld om een beeld te krijgen van de economische en maatschappelijke potenties van monumenten. Op verzoek van de loods is nog een uitbreiding gedaan op de kansenkaart met aantal overnachtingen per gemeente en bestemmingsplan. De actualisatie van de kansenkaart hangt nauw samen met de actualisatie van de monumentenmonitor. Dit gebeurt één keer per jaar. Het beheer van de kansenkaart is overgedragen aan Kaart en Data. Er zullen nog nadere afspraken gemaakt moeten worden over de actualisatie van de kansenkaart met Kaart en Data. De coördinatie van deze beheertaak is nu nog niet belegd binnen het team Cultuur.	De kansenkaart is in 2017 ontwikkeld. Het beheer is overgedragen aan Kaart en Data. De gegevens uit de kansenkaart worden, evenals de gegevens uit de monumentenmonitor, niet gedeeld met partners vanwege de privacy gevoeligheid van de data. De kansenkaart wordt alleen intern gebruikt en ingezet voor eigen beleidsontwikkeling. De kansenkaart wordt vooral gebruikt door de loods en wordt ook ingezet gebiedsprogramma's zoals het gebiedsontwikkelingsproject Markermeerdijken. De kaart is nog geen jaar in gebruik. Het gebruik en de meerwaarde van de kaart zal zich gaandeweg moeten ontwikkelen. De eerste ervaringen in het gebruik worden hier nu mee opgedaan.
		Leegstandsmonitor	Het ontwikkelen van een leegstandsmonitor voor provinciale- en rijksmonumenten om de leegstandsopgave in beeld te brengen en blijvend te monitoren. Op hoofdlijnen een beeld creëren van gemeentelijke monumenten en karakteristiek erfgoed en deze informatie over de gemeentelijke leegstandsopgave actief te delen met gemeenten. Uitbreiding van monumentenmonitor met gegevens over energieverbruik.	De provincie heeft inzicht in de bestaande en naderende regionale leegstandsopgave.	De leegstandsmonitor brengt de leegstandsopgave in beeld voor provinciale- en rijksmonumenten. . Leegstand betekent dat er geen administratieve bestemming aan een object of pand is gegeven. De leegstandsmonitor is eigenlijk een toevoeging aan de monumentenmonitor. De leegstandsgegevens zijn er al wel voor provinciale- en rijksmonumenten maar nog niet voor gemeentelijk monumenten. De leegstandsgegevens worden op dit moment nog niet actief gedeeld met gemeenten omdat het om op persoon herleidbare gegevens gaat. De AGV wet verplicht de provincie om afspraken te maken met gemeenten over wat zij met gegevens gaan doen. Het doel van de leegstandsmonitor voor de provincie is beleidsontwikkeling. De gemeenten hebben echter een handhavingsverplichting vanuit de nieuwe erfgoedwet. Vanuit JZ wordt gekeken hoe we als provincie om moeten gaan met de AGV wet in relatie tot de Erfgoedwet. Het stelsel voor het monumentenbeleid vanuit de provincie is gebaseerd op vrijwilligheid van eigenaren om monumenten niet te laten vervallen. Het komt in de praktijk eigenlijk nauwelijks voor dat eigenaren monumenten moedwillig laten vervallen. Dit vraagstuk wordt ook in IPO verband opgepakt. De provincie heeft geen problemen om gegevens in geaggregeerde vorm naar buiten te brengen.	In de leegstandsmonitor is de informatie over de leegstand van provinciale en Rijksmonumenten in kaart gebracht. Leegstandsgegevens over gemeentelijke monumenten zijn nog geen onderdeel van de leegstandsmonitor. Vanuit JZ wordt onderzocht hoe we als provincie om moeten gaan met de AGV wet in relatie tot de Erfgoedwet. De gegevens uit de leegstandsmonitor kunnen wel in geaggregeerde vorm naar buiten gebracht worden maar dit gebeurt nog niet. Het is nu alleen nog mogelijk om actuele stand van zaken te geven rondom leegstand; het maken van een prognose is nog niet aan de orde. In de categorieën is de agrarisch- en religieus erfgoed is leegstandsopgave op dit moment het grootst.

OPERATIONEEL DOEL	ROL	INSTRUMENT	ACTIVITEIT	RESULTAAT 2020	STAND VAN ZAKEN 2018	RESULTAAT 2018
Ontwikkelen kennis en netwerk voor herbestemming en leegstand	Partner	Opdrachten (onderzoek, handleidingen)			In het kader van herbestemming en leegstand worden, in opdracht van de provincie, diverse opdrachten uitgevoerd door het Steunpunt. Zo is het vervaardigen van een Stolpenhandreiking als opdracht uitgezet bij het Steunpunt. Soms wordt een opdracht ook buiten het Steunpunt meervoudig aanbesteed conform het Inkoopbeleid van de provincie. De provincie is nu ook bezig met een pilot bij de Zaanse Schans. In deze pilot staat de vraag centraal over hoe de Zaanse Schans als gebied verduurzaamt kan worden met behoud van kwaliteit en de het daar binnen gelegen erfgoed.	Het Steunpunt heeft in 2018 meerdere producten gemaakt in opdracht van de provincie: en Stolpenhandreiking; Vierkant achter de stolp 2.0 (april 2018), een handreiking over Erfgoed in de Omgevingswet (juli 2018), Infographic over hulp bij herbestemmen.
		Steunpunt voor gemeenten	Herbestemming wordt een belangrijke taak van het Steunpunt voor de ondersteuning van gemeenten.	Ter ondersteuning van gemeenten heeft de provincie een steunpunt vormgegeven waar herbestemming een belangrijk thema is.	De rol van het Steunpunt bij herbestemming is om gemeenten te stimuleren rekening te houden met herbestemming in hun beleid gezien de leegstandsopgave. Met behulp van best practices wijst het steunpunt gemeenten erop dat monumenten ook een drager kunnen zijn bij grotere gebiedsontwikkelingen om gebied meer karakter/identiteit te geven. Een voorbeeld van een gebiedsontwikkeling die nu loopt is de herontwikkeling van de Achtersluispolder in Zaandam. Pakhuis de Vrede, een monumentaal industrieel pand kan deze ontwikkeling in de Achtersluispolder aanjagen en van kwaliteit voorzien.	Het steunpunt ondersteunt gemeenten op verschillende manieren op het gebied van herbestemming: door middel van advisering aan gemeenten, het organiseren van bijeenkomsten over herbestemming: zoals de Dag van de Herbestemming, expertmeetings over een bepaalde casus, of netwerkbijeenkomsten over dit onderwerp zoals het cultuurnetwerkdiner in Naarden. het Steunpunt heeft ook een Infographic ontwikkeld over herbestemmen. Het Steunpunt doet deze activiteiten in nauwe samenwerking met de loods. Een uitgebreidere analyse van het Steunpunt komt in deel 2 van deze voortgangsrapportage aan de orde.
Stimuleren van het gebruik van erfgoed	Beleidsontwikkelaar	Crowdfunding	Op basis van de uitkomsten van de pilot crowdfunding (gereed eind 2016) worden eventuele vervolgacties ontwikkeld om via crowdfunding middelen en draagvlak te creëren voor een opgave.		De pilot crowdfunding richtte zich op de inzet van crowdfunding t.b.v. behoud van erfgoed. Daar is een handboek crowdfunding uit voortgekomen. Begin 2018 is besloten om verder te gaan met het onderzoek naar crowdfunding en daarbij de koppeling te maken met verduurzaming van monumenten (fase 1). Dit heeft geleid tot een beslisboom die gebruikt kan worden bij de afweging om crowdfunding in te zetten om verduurzamingsmaatregelen te bekostigen. Hierbij zijn niet alleen de middelen van belang maar ook het draagvlak. Het einde van fase 1 heeft naast de beslisboom ook een groslijst van partijen opgeleverd die in aanmerking zouden kunnen komen voor crowdfunding. Fase 2 is gestart waarbij de provincie met een aantal partijen een daadwerkelijke crowdfundingscampagne opzet. Uit de groslijst zijn hiervoor een aantal partijen geïdentificeerd die al heel ver zijn met het op een rij zetten van verduurzamingsmogelijkheden en klaar zijn voor een volgende stap. Een extern bureau begeleidt dit vanuit de provincie.. Fase 2 moet 'best practices' opleveren van waaruit ervaringen en leerpunten gedeeld kunnen worden. Na deze stap is de verwachting dat het thema crowdfunding is uitontwikkeld. Het handboek, de beslisboom en de voorbeeldprojecten zijn dan de producten waar partijen weer verder mee kunnen. Dit crowdfundingproject is eigenlijk breder dan het huidige doel waar het onder hangt: het stimuleren van het gebruik van erfgoed.	Uit de pilot Crowdfunding is het handboek crowdfunding voortgekomen. Fase 1, het vervolg op de pilot crowdfunding, heeft een beslisboom opgeleverd die gebruikt kan worden bij de afweging om crowdfunding in te zetten om verduurzamingsmaatregelen te bekostigen. Inmiddels is fase 2 gestart met een crowdfundingscampagne voor een aantal erfgoed-partijen. Fase 2 moet 'best practices' opleveren van waaruit ervaringen en leerpunten gedeeld kunnen worden.

OPERATIONEEL DOEL	ROL	INSTRUMENT	ACTIVITEIT	RESULTAAT 2020	STAND VAN ZAKEN 2018	RESULTAAT 2018
Stimuleren van het gebruik van erfgoed	Beleidsontwikkelaar	Loods Herbestemming	Voor het aanjagen van herbestemming wordt een loods ingesteld. Deze begeleidt eigenaren in de initiatief- en planvormingsfase. De focus van de loods ligt op de monumentencategorieën waar de grootste opgave ligt: industrieel-, agrarisch- en religieus erfgoed. Daarnaast wordt de loods ingezet op specifieke gebiedsopgaven zoals de Markermeerdijken, OV-knooppunten.	Opdracht loopt in eerste instantie tot en met 2018 waarna de effectiviteit van loods wordt geëvalueerd.	Voor het aanjagen van herbestemmingen is een loods ingesteld. Deze begeleid monumenteigenaren in de initiatief- en planvormingsfase. De focus van de loods ligt op de monumentencategorieën waar de grootste opgave ligt: het industrieel-, agrarisch-, en religieus erfgoed. Daarnaast wordt de loods ingezet op specifieke gebiedsopgaven zoals de Markermeerdijken en OV-knooppunten. De loods is in mei 2017 benoemd door GS voor een periode van drie jaar waarbij jaarlijks de opdracht verlengd wordt door een nieuwe opdrachtverlening. De functie wordt jaarlijks geëvalueerd en bijgesteld. De lood zit nu in zijn tweede jaar. Na een jaar is zijn functie geëvalueerd (juni 2018). Als input hiervoor heeft de loods een zelfevaluatie gedaan. Op basis van de evaluatie is meer focus gebracht in zijn werkzaamheden en de rol van de loods aangescherpt. De loods zal bijvoorbeeld voorafgaande aan elk project zijn rol formuleren. Aan het begin van het jaar stelt de loods een werkagenda op om in overleg met de provincie tot een goede selectie van projecten te komen. Daarnaast zijn afspraken gemaakt over de tijdsbesteding voor adviezen en de inhoud van de advisering.	In de periode juni 2017 tot juni 2018 heeft de loods in 23 projecten geadviseerd. De meeste projecten betroffen religieus- en industrieel erfgoed. Agrarisch erfgoed (stolpen) vormt een kleiner aandeel. Ook andersoortige objecten als een gemaal, een molen, een landgoed, en een kasteel maken deel uit van deze projecten. De advisering geschiedt meestal op aanvraag van monumenteigenaren maar ook op aanvraag van initiatiefnemers die gebruik maken van een monument. Een tweetal aanvragen is door de provincie zelf gedaan. Een uitgebreidere analyse van de loods volgt in deel 2 van deze voortgangsrapportage.
		UVR onderzoek duurzaam benutten monumenten NH 2017	Voortzetten van UVR Onderzoek duurzaam benutten monumenten NH 2017. Doel van de regeling is om haalbaarheidsonderzoeken naar de herbestemming van monumenten zonder woonfunctie, of de voortzetting van het bestaande gebruik en de duurzaamheidstoepassingen van monumenten zonder woonfunctie, te stimuleren om leegstand van monumenten te voorkomen.		Het doel van deze regeling is om haalbaarheidsonderzoeken naar de herbestemming van monumenten (zonder woonfunctie), of voortzetting van het bestaande gebruik en de duurzaamheidstoepassingen van monumenten (zonder woonfunctie) te stimuleren om leegstand van monumenten te voorkomen. Monumenteigenaren kunnen een energiescan laten uitvoeren door een bureau waarbij gekeken wordt naar de mogelijkheden voor verduurzaming van het gebouw. Het maken van een energiescan kan met deze subsidie bekostigd worden.	In 2017 zijn er in totaal 13 subsidieaanvragen gedaan waarvan er 11 zijn gehonoreerd. Van het totale budget van €100.000 voor deze regeling is in totaal €91.000 toegekend.
		Leningen NH Fonds voor Monumenten (Fonds Herbestemming) op basis van de UVR herbestemming, restauratie en verduurzaming monumenten NH 2017. De subsidie wordt aan de subsidieontvanger verstrekt in de vorm van een laagrentedragende lening door het Nationaal Restauratiefonds.	Er wordt een revolverend fonds Herbestemming ingesteld met €9,1 miljoen aan middelen. Dit fonds wordt ondergebracht in het Nationaal Restauratiefonds (NRF). Middelen uit het fonds Herbestemming kunnen worden aangewend voor laagrentedragende leningen voor herbestemmings- en verduurzamingskosten voor beschermde monumenten (gemeentelijk-, provinciale -, rijksmonumenten en karakteristiek (incourant) vastgoed vallend onder de categorieën industrieel, religieus of agrarisch erfgoed. Leningen uit het NRF werken vaak aanvullend op bancaire leningen door het spreiden van risico's.	De provincie verstrekt jaarlijks minimaal twee leningen voor incurant erfgoed.	Per november 2017 is het fonds Herbestemming geïmplementeerd (als opvolger van het Noord-Hollands Fonds voor Monumenten). Het doel is om de middelen op een revolverende wijze in te zetten. Zowel de inhoud als de doelgroep van het fonds zijn verbreed en de middelen verhoogd naar €9,1 miljoen. Middelen uit het fonds Herbestemming kunnen worden aangewend voor laagrentedragende leningen voor restauratie-, herbestemmings- en verduurzamingskosten voor beschermde monumenten (gemeentelijk-, provinciale -, rijksmonumenten en karakteristiek (incourant) vastgoed) vallend onder de categorieën industrieel, religieus of agrarisch erfgoed. De middelen van het fonds zijn ondergebracht bij het Nationaal Restauratiefonds (NRF) door het aangaan van een samenwerkingsovereenkomst met rekening courant.	Eind 2018 zijn er door het NRF vier leningen versterkt voor een bedrag van circa €1 miljoen. Dit overtreft de verwachting ruimschoots. Deze lag aanvankelijk op twee leningen per jaar. De projecten die verleend zijn vanuit het fonds betreffen één kerk en voor de rest betreft het allemaal industrieel erfgoed (gemeentelijke monumenten). Eén lening is geweigerd de aanvrager geen eigenaar was van het monument (dit is één van de inhoudelijke criteria waarop getoetst wordt). Een uitgebreidere analyse van het fonds volgt in deel 2 van deze voortgangsrapportage.

BIJLAGE3 CULTURELE INFRASTRUCTUUR						
PROBLEEMANALYSE: De aanwezigheid van cultuur draagt bij aan de kwaliteit van de leefomgeving en de aantrekkelijkheid van Noord-Holland als toeristische en recreatieve bestemming. Door de bezuinigingen van de afgelopen jaren op cultuur zijn veel lokale voorzieningen zoals bibliotheken en theaters onder druk komen te staan. Vooral in NHN en aan de randen van de MRA is hierdoor sprake van verschraling van het culturele aanbod. Het verdwijnen van culturele voorzieningen heeft effect op de leefbaarheid. (Internationale) publiekstrekkers zijn vooral gelegen in Amsterdam waardoor de druk op de stad toeneemt en het verschil tussen Amsterdam en de rest van de provincie toeneemt.						
PROVINCIALE OPGAVE: Het effect van culturele voorzieningen op de leefbaarheid en toeristische en recreatieve aantrekkingskracht van een regio is voornamelijk afhankelijk van de bereikbaarheid, toegankelijkheid en de kwaliteit; de kwantiteit en de nabijheid spelen een minder grote rol. Culturele infrastructuur is een regionale opgave waarbij bereikbaarheid en toegankelijkheid van kwalitatief hoogwaardige culturele voorzieningen centraal staan. De provincie vervult hierin een tweedelijnsstaak als partner en bemiddelaar waarbij ingezet wordt op een kennis- en netwerkkrol om regionale netwerken te ondersteunen.						
BELEIDSDOEL: Goed regionaal bereikbare en toegankelijke culturele infrastructuur met voldoende diversiteit.						
OPERATIONEEL DOEL	ROL	INSTRUMENT	ACTIVITEIT	RESULTAAT 2020	STAND VAN ZAKEN 2018	RESULTAAT 2017 en 2018
Ontwikkelen van kennis en netwerk culturele infrastructuur	Bemiddelaar	Netwerkbijeenkomsten	De provincie vervult een agenderende rol door in gesprek te gaan met gemeenten en door het organiseren van netwerkbijeenkomsten. Het onderwerp kan per netwerk verschillen. Een voorbeeld hiervan is de voortzetting van de jaarlijkse bestuurlijke bijeenkomst tijdens de Uitmarkt	Er zijn verschillende netwerkbijeenkomsten georganiseerd en de jaarlijks een bestuurlijke bijeenkomst tijdens de Uitmarkt.	De jaarlijkse bestuurlijke bijeenkomst van de Uitmarkt heeft een netwerkfunctie waar onderwerpen met betrekking tot het Noord-Hollands cultuurbeleid geagendeerd worden. De inrichting van het Noord-Holland paviljoen is onderdeel van het sponsorcontract met de Uitmarkt. In 2018 is om praktische redenen de bestuurlijke bijeenkomst losgekoppeld van de Uitmarkt.	In 2017 was de bestuurlijke bijeenkomst gewijd aan de omgevingsvisie. Tot en met 2017 was de bestuurlijke bijeenkomst gekoppeld aan de Uitmarkt. In 2018 was de bijeenkomst gekoppeld aan de dag van de Herbestemming en vond de bijeenkomst plaats in de Grote kerk in Naarden. De bijeenkomst had als onderwerp de Transitieopgave en Erfgoed, waarbij de Omgevingsvisie en de Leidraad aan de orde kwamen.
		Opdrachten/ diverse monitors (onderzoeken, voorbeeldprojecten)	De provincie heeft een kennisbank ontwikkeld met relevante informatie en onderzoek die aansluit bij de wensen van haar partners, met name gemeenten. Gemeenten kunnen deze kennis gebruiken om tot regionale afstemming te komen. Waar nodig is ook maatwerk geleverd in de vorm van aanvullende regionale onderzoeken.	De provincie heeft een kennisbank ontwikkeld met relevante informatie en onderzoek die aansluit bij de wensen van haar partners, met name gemeenten. Gemeenten kunnen deze kennis gebruiken om tot regionale afstemming te komen. Waar nodig is ook maatwerk geleverd in de vorm van aanvullende regionale onderzoeken.	Uit het budget Kennis en Netwerk worden onderzoeken gefinancierd. In 2018 is voor €30.000 een opdracht verstrekt aan Probiblio om een innovatieprogramma op te stellen. Dit zijn middelen die bovenop het reguliere budget van Probiblio komen in de vorm van een projectsubsidie. Dit programma is inmiddels opgesteld en heeft als doel meer aansluiting te krijgen bij de digitalisering in de maatschappij en cross-overs te maken met andere sectoren om de innovatie van de lokale bibliotheken verder te stimuleren. In 2018 is de innovatie gericht op Jeugd & Jongeren en de Verbreding & verdieping van de klassieke bibliotheek. Daarnaast is vanuit het budget Kennis en Netwerk onderzoek gefinancierd naar bezoekersstromen aan de gesubsidieerde culturele instellingen (kunsten en musea) in de MRA. Deze opdracht is uitgevoerd door O&S Amsterdam. Andere activiteiten voor de MRA zoals de inhuur van een voorzitter en schrijver voor de deelregio bijeenkomsten ten behoeve van het opgestelde Regioprofiel “Meer dan de delen”, Programma Kunst, Cultuur & Erfgoed MRA 2019-2024 zijn ook uit dit budget betaald.	In 2018 heeft Probiblio een innovatieprogramma opgesteld. Samen met het netwerk van Noord-Hollandse basisbibliotheken is gekozen voor uitvoering van twee thema’s van de landelijke innovatieagenda Jeugd & Onderwijs en Verandering & Verbreding van de Klassieke Bibliotheek. Daarnaast is extra ingezet op het cross-over project: ‘samenwerking bibliotheek en bedrijven’. In 2018 is op 1 november het Regioprofiel “Meer dan de delen”, Programma Kunst, Cultuur & Erfgoed MRA 2019-2024 bij OC&W ingediend. Hiervoor zijn de eerdere onderzoeken, waar onder het bezoekersstromenonderzoek als basis gebruikt.
Stimuleren van en participeren in regionale cultuurnetwerken	Partner	MRA Agenda cultuur	In de werkgroep Cultuurimpuls MRA werkt de provincie samen met de provincie Flevoland en 33 gemeenten aan een goed regionaal bereikbare en toegankelijke culturele infrastructuur met voldoende diversiteit in de hele MRA.	In samenwerking met Flevoland en 33 gemeenten in de MRA zijn de acties uit de Cultuurimpuls uitgevoerd en hebben geleid tot vervolgacties/-afspraken.	In 2017 heeft de provincie voor het thema culturele infrastructuur enquêtes gehouden onder de MRA gemeenten waarbij de behoefte van MRA gemeenten werd gepeild om samen te werken. Hierbij zijn naast onderwerpen waarop gemeenten samen willen werken ook de belangrijkste knelpunten en kansen voor de MRA geïdentificeerd. Deze inventarisatie kreeg een extra impuls toen vanuit het Ministerie van OC&W het Proeftuinenproject werd gelanceerd waarbij vanaf 2019 voor elke regio €100.000 beschikbaar wordt gesteld voor samenwerkingsprojecten. Om tot een gezamenlijk voorstel te komen zijn binnen de MRA deelregio bijeenkomsten georganiseerd die vanuit de provincie gefaciliteerd zijn door het leveren van een voorzitter en een schrijver. BMC heeft de culturele infrastructuur van heel Noord-Holland uitgewerkt in scenario’s. Al deze data plus de uitkomsten van de deelregio bijeenkomsten zijn verzameld en als basis gebruikt voor een profielschets van elke deelregio. Dit is samengevoegd tot een MRA profiel met vijf programmalijnen en 18 acties voor proefprojecten.	Op 1 november 2018 is het Regioprofiel “Meer dan de delen”, Programma Kunst, Cultuur & Erfgoed MRA 2019-2024 bij OC&W ingediend. Hiervoor is m.n. gebruik gemaakt van: het bezoekersstromenonderzoek van BMC (2016), de behoefte-inventarisatie onder MRA gemeenten (2017) en de opgestelde deelprofielen n.a.v. de deelregio bijeenkomsten (2018). Het Ministerie toetst de voorstellen aan de prioriteiten die zij gesteld heeft zoals talentontwikkeling. In 2019 wordt bekend welke project door OC&W gehonoreerd wordt. De samenwerkingsagenda van de MRA wordt in het voorjaar van 2019 uitgewerkt in een actie-agenda.

OPERATIONEEL DOEL	ROL	INSTRUMENT	ACTIVITEIT	RESULTAAT 2020	STAND VAN ZAKEN 2018	RESULTAAT 2017 en 2018
Stimuleren van en participeren in regionale cultuurnetwerken	Partner	Bijdragen en subsidies (UVR Regionale samenwerking gemeenten 2017)	De provincie ondersteunt regio's die behoefte hebben om cultuurbeleid regionaal op te pakken met bijdragen aan netwerkbijeenkomsten, de opzet van een regionale visie of een profiel voor cultuur of een regionale kwartiermaker cultuur. Voorwaarde is dat de regio hier zelf ook een bijdrage aan levert en eigenaar/ opdrachtgever van het proces blijft.	De activiteiten zullen per regio verschillen. De provincie heeft gemeenten dicht bij elkaar gebracht om tot meer regionale afstemming en regionaal gedragen visies op het gebied van culturele infrastructuur te komen. De regio's in N-H Noord zijn ondersteund door vraaggericht processen te faciliteren die leiden tot regionale samenwerking.	De provincie stimuleert, vanuit haar rol van als bemiddelaar en partner, gemeenten om samen te werken op het thema culturele infrastructuur. Om hier invulling aan te geven is de UVR Regionale samenwerking gemeenten ingesteld. Minimaal drie gemeenten kunnen een plan indienen om tot een regionale culturele visie te komen waarop deze gemeenten gaan samen werken. Voor deze UVR is een jaarlijks budget van €106.000 gereserveerd. De looptijd van deze regeling is twee jaar. Na twee jaar zal de regeling worden herzien.	In 2017 hebben de IJmondgemeenten (Velsen, Heemskerk, en Beverwijk) en de gemeenten in het Gooi subsidie ontvangen voor het opstellen van een regionale visie op cultuur (in totaal € 31.000). In 2018 heeft de regio Alkmaar hiervoor €13.000 ontvangen. Ondanks de inspanningen vanuit de provincie om de regio te stimuleren samen te werken blijft de regeling grotendeels onbenut. Er is dit jaar veel energie gestoken in de Kop van N-H en in West Friesland. Door gemeentelijke fusies of door het ontbreken van gemeentelijk beleid staat dit onderwerp niet hoog op de agenda. De regionale samenwerking tussen gemeenten boven het Noordzeekanaal op dit thema vormt een aandachtspunt. Tussen de gemeenten onder het Noordzeekanaal wordt al samengewerkt in MRA verband.
Toegankelijk en bereikbaar houden van het provinciaal bibliotheeknetwerk	Opdrachtgever. De provincie vervult een wettelijk taak in het bibliotheekstelsel. Interbibliothecair leenverkeer (IBL), ontwikkeling van innovaties voor lokale bibliotheken en netwerkverantwoordelijkheid.	Boekjaarsubsidie Probiblio	Probiblio is de provinciale ondersteuningsinstelling (POI) voor bibliotheken en voert deze wettelijke taak voor N-h en Z-H uit. De taken 'innovatie' en 'netwerkverantwoordelijkheid' zijn deels nieuw en worden in overleg met Probiblio nader ingevuld. Met andere provincies en het Rijk maakt de provincie afspraken of ontwikkelt visies om de uitvoering van de wet zo efficiënt mogelijk in te vullen. Binnen de taak van innovatie zet de provincie in op regionale bereikbaarheid, toegankelijkheid en kwaliteit van de bibliotheekfunctie en op innovatie van de wettelijke taak.	Als opdrachtgever van de POI heeft de provincie zorg gedragen voor de uitvoering van haar wettelijke taak waarbij het IBL verder is ontwikkeld en beter aansluit op de veranderende (digitale) maatschappij. ProBiblio heeft een innovatieprogramma opgesteld dat in 2018 in werking treedt. De provincie heeft crossovers met andere sectoren onderzocht om innovatie voor de lokale bibliotheek verder te stimuleren.	Het grootste deel van de middelen binnen de opgave Culturele infrastructuur is bestemd voor de uitvoering van de wettelijke taak van de provincie in het bibliotheekstelsel door Probiblio. (€2,4 miljoen per jaar). Probiblio dient jaarlijks voor 1 oktober een activiteitenplan in voor het daaropvolgende jaar. Met behulp van halfjaarlijkse rapportages wordt er gestuurd op de uitvoering van dit activiteitenplan. Het activiteitenplan heeft betrekking op het uitvoeren van de wettelijke taak en het project Innovatie (een aanvullende opdracht aan Probiblio dat gefinancierd wordt uit het budget kennis en netwerk). Daarbij vindt er elk kwartaal een overleg plaats met Probiblio over de stand van zaken.	In 2017 en 2018 is aan Probiblio subsidie verleend voor de uitvoering van de wettelijke taak. Het betreft de kerntaken interprovinciaal leenverkeer, innovatie en netwerktaken. In september 2018 is met Probiblio en de portefeuillehouder overleg geweest over het activiteitenplan van 2019. In 2018 is de innovatie gericht op Jeugd & Jongeren en de Verbreding & verdieping van de klassieke bibliotheek. Daarnaast is extra ingezet op het provinciale aandachtspunt: toekomstbestendig IBL en collectioneren.
Bevorderen van de kwaliteit van cultuureducatie in het basisonderwijs	Partner	Subsidie Plein C	In het coalitieakkoord zijn incidenteel middelen beschikbaar gesteld voor het vervolg van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK), €250.000 per jaar over de periode 2017-2020. Aansluitend op de landelijke regeling CMK 2017-2020 geeft de provincie invulling aan haar rol als partner. Stichting Plein C heeft met de 32 deelnemende Noord-Hollandse gemeenten en culturele instellingen een programma voor Noord-Holland opgesteld en ingediend bij het Fonds voor Cultuurparticipatie. Het goedgekeurde programma wordt door Plein C gecoördineerd. In 2013 heeft de provincie, met OC&W de PO-Raad provincies en grote gemeenten het bestuurlijk kader Cultuur en Onderwijs 2013-2023 ondertekend. Dit kader bevat de gezamenlijke ambitie voor het cultuur-onderwijs van rijk, gemeenten, provincies en schoolbesturen.	Vanuit haar rol als partner heeft de provincie de bestuurlijke afspraak uitgevoerd en gemonitord op de uitvoering.	In de periode 2017-2020 is de matchingsregeling Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK) voortgezet door OC&W. De middelen voor Cultuureducatie in de periode 2017-2020 zijn gekoppeld aan de afspraken die zijn gemaakt met het Ministerie van OC&W in het kader van de matchingsregeling CMK 2017- 2020. De provincie heeft het budget voor cultuureducatie voor Plein C gefaseerd afgebouwd en voert geen eigen beleid meer op dit thema. De middelen aan Plein C worden jaarlijks in de vorm van een projectsubsidie gefinancierd (€250.000 per jaar) voor de periode 2017-2020. Het resterende bedrag van €504.119 wordt gematched door 32 gemeenten. Het Rijk voegt hier jaarlijks €719.415 aan toe. Het doel van de matchingsregeling is dat Cultuur een vast onderdeel wordt van het lesprogramma in het basisonderwijs.	Het Fonds voor Cultuurparticipatie heeft het Noord-Hollandse programma goedgekeurd. In 2017 en 2018 is aan Plein C subsidie verleend voor de coördinatie van het programma en activiteiten die zij in dat kader uitvoeren. De bijdrage stelt ruim 200 basisscholen per jaar in staat om cultuureducatie te implementeren in hun beleid. In totaal werken hieraan zo'n 250 culturele instellingen /kunstenaars mee. Vanuit haar rol als partner heeft de provincie de bestuurlijke afspraak uitgevoerd en gemonitord op de uitvoering daarvan.

BIJLAGE 4 Evaluatie Uitvoeringsprogramma Stelling van Amsterdam (SvA)/ Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) 2017-2020

In deze rapportage is de tussenbalans opgemaakt van het Uitvoeringsprogramma Stelling van Amsterdam/Nieuwe Hollandse Waterlinie 2017-2020. Het gaat om de resultaten van de afgelopen twee kalenderjaren. In bijlage I is een meer uitvoerig en gedetailleerd inzicht in de stand van zaken gegeven.

1. Inleiding

Het uitvoeringsprogramma 2017-2020 is een uitwerking van de provinciale Cultuurnota. In 2017 is dit nieuwe programma door Gedeputeerde Staten vastgesteld en vervolgens van start gegaan. Sinds 1996 is de Stelling van Amsterdam aangewezen als UNESCO-werelderfgoed en is de provincie siteholder van dit erfgoed. Bedoeld programma is alweer het vierde in een reeks van meerjarige uitvoeringsprogramma's. Er is dus sprake van een inmiddels lang lopende beleidsuitvoering door de provincie Noord-Holland om de Werelderfgoedstatus te garanderen.

2. Algemeen

Net als in de voorgaande jaren heeft de provincie in de afgelopen twee jaar zijn siteholdertaken uitgevoerd. Deze taken zijn primair gericht op het behouden, beschermen en uitdragen van de waarde van de Stelling van Amsterdam als werelderfgoed. De stand van zaken is nader beschreven in bijgaande tabel. Daarbij zijn in 2017 tevens 20 concrete uitvoeringsprojecten bestuurlijk aangewezen en zijn deze bestempeld als mijlpalen. Daarbij is nu de nodige voortgang geboekt en is tot nu toe geen enkel project gestopt (zie tabel I). Voor de uitvoering van de aangewezen projecten zijn financiële middelen en verschillende instrumenten ingezet. Ook hebben aanpassingen en verbeteringen aan het ruimtelijk instrumentarium plaatsgevonden en is door Provinciale Staten nieuw ruimtelijk beleid voor de lange termijn vastgesteld²³.

De dagelijkse werkzaamheden worden door een provinciaal programmabureau verricht. De uitvoering, die per project vaak meerdere jaren beslaat, is daarmee structureel geborgd. Het bureau bestaat momenteel uit 4,1 fte.

De provincie heeft zich in de afgelopen periode actief ingezet om de uitbreiding van het werelderfgoed Stelling van Amsterdam met de Nieuwe Hollandse Waterlinie mogelijk te maken. Dit toelatingsproces verloopt via meerdere stappen, waarbij in totaal vier provincies zijn betrokken. Naast Noord-Holland zijn dat de provincies Utrecht, Zuid-Holland en Brabant. Het streven is om in 2020 de Werelderfgoedstatus te verkrijgen voor de uitbreiding met de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Dit is een kalenderjaar later dan oorspronkelijk gepland.

3. Financiën

De provincie stelt voor de periode 2017-2020 in totaal € 9.043.096 beschikbaar voor de uitvoering van het 'Uitvoeringsprogramma Stelling van Amsterdam/Nieuwe Hollandse Waterlinie 2017-2020 in Noord-Holland'. Hiervan is in de jaren 2017-2018 inmiddels ruim € 2,6 mln. uitgegeven aan cofinanciering van de uitvoeringsprojecten, zoals weergegeven in tabel 1. Tegelijkertijd is afgelopen periode het beschikbare bedrag opgehoogd met € 2,2 mln. door een extra storting vanuit de Groene Uitweg-middelen. Dit betekent dat per 1 januari 2019 er nog ruim € 8,6 mln. resteert voor de uitvoering van het uitvoeringsprogramma. Van deze middelen is inmiddels € 2,6 mln. gereserveerd als cofinanciering voor het opknappen van de Vesting Muiden, € 600.000,- gereserveerd voor restauratie/herbestemming van fort aan de Middenweg en € 600.000,- gereserveerd voor herstel van het Vestingplein in Muiden. Daarnaast staat er ook nog een reservering van € 1 mln. voor herstel van Fort Benoorden Spaarndam.

De eindverantwoording over de financiële uitgaven van dit programma loopt zoals gebruikelijk via de reguliere provinciale begrotingscyclus.

²³ Provinciale Omgevingsvisie, november 2018

4. De mijlpalen

In het uitvoeringsprogramma 2017 zijn 20 concrete projecten benoemd. Een groot deel van deze projecten betreft restauratiewerkzaamheden of herbestemmingen van forten. Daarnaast zijn er projecten van verschillende aard zoals het realiseren van een bezoekerscentrum en het aanleggen van een fietsbrug over het Amsterdam-Rijnkanaal. Dit levert het volgende beeld en stand van zaken op. Van de 20 projecten zijn er zes projecten gerealiseerd en veertien projecten nog in uitvoering. Daarvan komen vier projecten onvoldoende snel c.q. vertraagd tot stand. Het gaat hierbij om de herontwikkeling van de drie forten: Benoorden Spaarndam, Kudelstaart en Abcoude. Bij de herontwikkeling van forten heeft de provincie een faciliterende en adviserende rol. Er zijn meerdere oorzaken voor de opgelopen vertragingen aan te wijzen, zoals de complexe vergunningsverleningsprocedure, de mate van volhardendheid van de initiatiefnemer en de mate van gemeentelijke betrokkenheid. Ook het opzetten van een verhalenplatform heeft vertraging opgelopen. De overige elf projecten in uitvoering lopen redelijk goed volgens planning. De laatste jaren is de financiering van de voorgenomen werkzaamheden een veel minder groot obstakel bij de uitvoering geworden. De markt is weer gunstig, zo is de waarneming van het programmabureau. Het project dat moet leiden tot de UNESCO nominatie en Werelderfgoedstatus van de Nieuwe Hollandse Waterlinie als uitbreiding op de Stelling van Amsterdam heeft een jaar vertraging opgelopen. Het dossier is eind 2018 gereed gekomen en is voor 1 februari 2019 ingediend bij UNESCO. De verwachting is dat UNESCO op zijn vroegst zomer 2020 een besluit neemt over de uitbreiding van de Stelling van Amsterdam met de Nieuwe Hollandse Waterlinie als één groot werelderfgoed. Hieronder volgt het overzicht van de projecten met bijbehorende stand van zaken. Donkergroen betekent 'gereed', lichtgroen betekent 'in uitvoering' en oranje betekent 'vertraagd in uitvoering'.

Tabel I Stand van zaken uitvoeringsprojecten, peildatum 1 januari 2019

1	Realisatie restauratie en inrichting tweede bezoekerscentrum Stelling van Amsterdam en woontrainingscentrum voor autistische jongeren in Fort bij Krommeniedijk	
2	Realisatie restauratie en herbestemming Fort Zuidwijkermeer voor opslag van kazen	
3	Realisatie restauratie en herbestemming genieloods bij Fort st. Aagtendijk als werkruimte voor Landschap NH	
4	Herstel van dak en afwatering van Fort benoorden Spaarndam en besluitvorming dagelijks bestuur Recreatieschap Spaarnwoude over komende herbestemmingstraject	
5	Oplevering fietsbrug over Amsterdam-Rijnkanaal bij Nigtevecht	
6	Besluitvorming over keuze wegtracé A8-A9 (doorsnijdt de Stelling van Amsterdam)	
7	Besluit van UNESCO over Minor Boundary Modification Stelling van Amsterdam	
8	GS besluit en indiening bij minister OCW van nominatiedossier NHW als uitbreiding van het UNESCO Werelderfgoed Stelling van Amsterdam	
9	Besluitvorming gezamenlijke naam Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie voor UNESCO nominatie	
10	Realisatie verhalenplatform voor ondernemers in werelderfgoederen Droogmakerij de Beemster, Grachtengordel Amsterdam en Stelling van Amsterdam	

11	Realisatie van restauratie en nieuwe functie horeca en stadspark met openluchttheater in Fort bij Hoofddorp	
12	Realisatie restauratie en herbestemming genieloods Fort aan den Ham	
13	Restauratie en realisatie herbestemming Fort bij Kudelstaart	
14	Realisatie herbestemming Fort bij Abcoude	
15	Realisatie restauratie en herbestemming Fort bij de Liebrug	
16	Realisatie restauratie en herbestemming Fort bij Uithoorn	
17	Oplevering van twee informatiepunten Stelling van Amsterdam	
18	Verbeterde lange afstandsroutes en uitgifte routegidsen Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie	
19	Realisatie van herbestemming Fort Spion	
20	Besluitvorming door UNESCO over nominatie NHW als uitbreiding van Stelling van Amsterdam	

5. Conclusie

De uitvoering verloopt naar tevredenheid. Het programma 2017-2020, inmiddels het vierde op rij, heeft na twee jaar zijn vruchten afgeworpen en heeft bijgedragen aan de doelstellingen voor het behouden, beschermen en uitdragen van de kernkwaliteiten van de Stelling van Amsterdam. De formele uitbreiding van de Stelling van Amsterdam met de Nieuwe Hollandse Waterlinie is in zicht en de voorgenomen projecten zijn in uitvoering of zijn inmiddels gereed. Er zijn geen projecten afgevallen. Wel zijn er afgelopen twee jaar weer nieuwe projecten toegevoegd aan de lijst van voorgenomen projecten, dit betreffen herstel Vesting Muiden, herstel Vestingplein Muiden en de restauratie/herbestemming van Fort aan de Middenweg. Al deze projecten zijn momenteel in voorbereiding. Ook zijn afgelopen twee jaar de reguliere taken waaronder de externe communicatie en de verplichte rapportages uitgevoerd. Tevens is het ruimtelijke beleid hernieuwd. Het beschikbare budget bedraagt per 1 januari 2019 nog ruim € 8,6 mln. Het uitvoeringsprogramma is nog actueel voor de restant looptijd en hoeft niet uitgebreid te worden met nieuwe projecten. Tenslotte de conclusie dat het programmabureau in de loop der jaren (zeer) ervaren en deskundig is geworden.

Onderwerpen	Wat is tot nu toe bereikt (peildatum 1-1-2019)?	Wat zijn de verwachtingen voor de komende jaren?
Siteholderstaken		
Behouden en beschermen	In het kader van de siteholdertaak heeft de provincie Noord-Holland samen met de provincie Utrecht de plicht om het werelderfgoed SvA te behouden en te beschermen. Behoud en bescherming gaan deels via de monumenten-wetgeving/verordening en deels via het provinciaal ruimtelijk beleid (Barro, PRV). In het kader van de nieuwe provinciale Omgevingsvisie en verordening, is afgelopen periode door het programmabureau meegedacht over het wenselijke beleid. In het kader van behoud en bescherming geeft het programmabureau input bij diverse projecten die mogelijk de OUV van de SvA kunnen schaden. Zo is het programmabureau nauw betrokken bij de A8-A9. Ook worden in het kader van behoud en bescherming bij voorgenomen ontwikkelingen, die mogelijk de OUV van de SvA bedreigen, HIA's uitgevoerd. In de periode 2017-2019 is dat 3x gebeurd: voor een aanlandingsplaats voor windenergie en voor de verbreding van de A7. Tevens is er een thematische HIA uitgevoerd voor het nieuwe vraagstuk rond de energietransitie (zie ook hieronder).	De reguliere siteholdertaken gaan door. Een gemeenschappelijk siteholderschap van de 4 betrokken provincies is in voorbereiding. Zodra de uitbreiding met de NHW een feit is zal dit in werking treden (zie hieronder). Er zal komende jaren gewerkt worden aan een meer eenduidig beleid bij de 4 betrokken provincies inzake de ruimtelijke bescherming en het beleid (zie ook hieronder). Daar waar noodzakelijk zal het instrument HIA worden toegepast voor de beoordeling van de effecten van een voorgenomen ontwikkeling op de OUV van het werelderfgoed.
Uitdragen/Communiceren	De uitvoering van deze taak gebeurt op verschillende manieren. O.a. via de Stichting Werelderfgoed Nederland dragen we onze OUV uit. Met deze stichting staan we ieder jaar op de Fiets- en Wandelbeurs in Gent en Utrecht. Daarnaast is in 2018 een zogenaamde exhibit ontwikkeld die op elk Nederlands werelderfgoed wordt geplaatst. Deze informatievoorziening vertelt het verhaal van de 10 werelderfgoederen gezamenlijk en van het betreffende Werelderfgoed in het bijzonder. In Noord-Holland is een samenwerkingsverband met de twee werelderfgoederen Amsterdamse Grachtengordel en de Droogmakerij de Beemster. Voor 2017 en 2018 is als specifieke doelgroep de ondernemers gekozen. Hiervoor is een gezamenlijk project ingericht met de naam 'Van Wereldformaat'. Binnen dit project zijn er 4 verhalen geschreven over ondernemers die opereren binnen het Werelderfgoed SvA en voor de andere twee werelderfgoederen elk 3 verhalen. Daarnaast is een website ontwikkeld waarop deze verhalen een plek krijgen.	De verwachting is dat de SvA ook in 2019 en 2020 in de stand van de Stichting Werelderfgoed NL op de fiets- en Wandelbeurs in Gent en Utrecht aanwezig is. In 2019 wordt de exhibit van de Stichting Werelderfgoed NL geplaatst op Forteiland Pampus. In 2019 wordt de website gelanceerd en vindt er een communicatiecampagne plaats om deze verhalen bekendheid te geven en de website onder de aandacht te brengen. De hosting en onderhoud van deze website is geregeld tot 2021.

	SLO heeft voor 2017 en 2018 opdracht gekregen voor het vormgeven en uitvoeren van de publiekscommunicatie (zie onder uitvoeringsinstrumenten). Vanaf 2017 wordt er samengewerkt met de NHW. - In 2017 en 2018 is er vanuit deze samenwerking een gezamenlijke opdracht voor de publieks-communicatie gegeven aan de SLO voor: - Publiekscampagne voor 10 evenementen. - Een gezamenlijke toolkit voor ondernemers. - Een gezamenlijk publieks- en persloket. - Twee 'papieren' Fortmagazines. - De nieuwe website: forten.nl - Daarnaast is gezamenlijke een naam bedacht "De Hollandse Waterlinies" met logo (inclusief filmpje over het ontstaan van het logo) en het gezamenlijk verhaal geschreven. - In 2018 is samen met Wandelnet een LAW-pad ontwikkeld. - Verschillende Nieuwsbrieven. - Een gezamenlijk loket geopend voor ondernemers. - De periodieke monitoring van de diverse media kanalen.	In 2019 wordt de opdracht aan SLO aangevuld met een ronde langs de 37 forten die voor het publiek toegankelijk zijn. Er wordt dan onderzocht hoe het gezamenlijk verhaal van de SvA nu al verteld wordt en waar nog verbeteringen nodig zijn. Op basis van dit onderzoek zullen nieuwe publieksmiddelen worden ontwikkeld. In 2019 wordt het LAW Waterliniespad gelanceerd tijdens de Fiets- en Wandelbeurs in Utrecht. Voor wat betreft de samenwerking met de NHW: - In 2019 wordt er opnieuw opdracht verstrekt aan SLO. - Er een plan gemaakt "Vieren en Markeren" in opmaat naar het vieren van de gezamenlijke UNESCO-status - Onderzocht of Utrecht Marketing ook een rol kan spelen in de toeristische marketing voor de SvA, zoals dit nu ook al gebeurt voor de NHW.
Rapporteren	Wat betreft het rapporteren is er afgelopen periode (i.s.m. de RCE) een SoC-report naar UNESCO verzonden en wordt er regelmatig richting UNESCO gerapporteerd over de voortgang van het project A8-A9. Daarnaast is er, in samenwerking met NHW, een opdracht voor monitoring verleend, als basis voor rapportage	Indien de situatie daarom vraagt, kunnen in samenwerking met de RCE, weer nieuwe SoC-reports opgesteld worden.
Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW)		
Procedure Werelderfgoedstatus en nominatiedossier	De 4 colleges van GS van Noord-Holland, Utrecht, Gelderland en NB hebben in oktober 2018 het nominatiedossier NHW als uitbreiding op de SvA vastgesteld en opgestuurd naar de minister van OCW voor besluitvorming door de ministerraad.	In januari 2019 zal het nominatiedossier door de Staat der Nederlanden worden aangeboden aan UNESCO. Volgens de nieuwe planning zal het WHC in de zomer van 2020 een besluit nemen over het nominatiedossier.

Uniformeren regels en instrumenten	Er loopt een opdracht om de ruimtelijke regels zo veel mogelijk te uniformeren in de nieuwe omgevingsverordeningen van de 4 provincies. Dit loopt gelijk op met het proces voor de voorbereiding van de Noord-Hollandse omgevingsverordening.	De nieuwe ruimtelijke regels worden onderdeel van de omgevingsverordeningen die de 4 provincies in de komende jaren zullen vaststellen.
Gezamenlijk siteholderschap	Er zijn voorbereidingen gestart voor een gezamenlijk siteholderschap van de 4 betrokken provincies, als de SvA wordt uitgebreid met de NHW.	De 4 betrokken provincies zullen de komende periode een besluit nemen over een regeling voor een gemeenschappelijk orgaan dat het siteholderschap gaat uitvoeren.
Faciliteren en ondersteunen		
Kennisbijeenkomsten	Op 1 november 2017 heeft een bestuurlijke bijeenkomst plaatsgevonden met alle betrokken gemeenten waar gesproken is over de bescherming, de uitbreiding met de NHW en de komende energietransitie. Verder is per deelgebied besproken over de toekomstige kansen.	In 2019 zal weer een bijeenkomst worden gehouden. Onderwerpen zijn: stand van zaken uitbreiding SvA met NHW, stand van zaken nieuwe Omgevingsvisie en -verordening en mogelijk inhoudelijke workshops.
Onderzoeken	Er is een monitoringssysteem ontwikkeld voor de bouwkundige staat van alle relevante monumentale onderdelen van de SvA en NHW. Er is samen met de NHW in 2018 opdracht verleend voor een HIA voor de energietransitie-opgave. Hierin wordt weergegeven wat voor vormen van energietransitie wel of niet en onder welke randvoorwaarden in de toekomst mogelijk zijn.	Monitoringssysteem wordt verder doorontwikkeld, ook wat betreft de openheid van het landschap. De resultaten van deze HIA zullen worden geïmplementeerd in de betreffende omgevingsverordeningen en Regionale Energie Strategieën van Noord-Holland Noord en Zuid.
Handhaving	Er zijn in 2017 en 2018 in totaal 14 adviezen gegeven over aangevraagde omgevingsvergunningen die betrekking hebben op provinciale monumenten van de SvA. Tevens is gesproken over een beter handhavingssysteem.	Per ingang van 1 januari 2019 is met OD IJmond afgesproken dat zij de handhavingstaak in opdracht van de provincie gaan verzorgen wat betreft alle provinciale monumenten inclusief die van de SvA.
Linie Expert Team (LET)	Het LET heeft in totaal 3x advies gegeven over een vraagstuk bij fortten van de SvA	Bij geschikte vraagstukken zal weer advies worden gevraagd aan het LET
Provinciaal Steunpunt Monumenten en Archeologie	In april 2018 heeft het Provinciaal Steunpunt een Handreiking voor de omgang met jong erfgoed in de Stellingzone opgeleverd. In november 2018 heeft een afstemmingsoverleg plaatsgevonden over hoe in de toekomst kan worden samengewerkt met het Steunpunt.	In 2019 wordt mogelijk een kennisbijeenkomst georganiseerd in samenwerking met het steunpunt.

Bezoekerscentra/informatiepunten	In oktober 2017 is Fort K'ijk opgeleverd als tweede bezoekerscentrum voor de SvA In april 2018 is een informatiepunt geopend in het Muizenfort in Muiden in samenwerking met de VVV-Muiden en Harm Hasenaar Studio. Voor het Hembrugterrein is in 2017 een project gestart in samenwerking met het Zaans Museum, Mooi Lost Op (ontwikkelpartner van het terrein) en de gemeente Zaanstad om een informatievoorziening te realiseren. Het hoofduitgangspunt bij deze ontwikkeling is het verhaal over de werking van de SvA. Het plan van Aanpak is eind 2018 gereed. Vernieuwing Pampus Experience. Er is meegewerkt en geadviseerd op een plan voor de vernieuwing van het bezoekerscentrum op Pampus. Voor de uitvoering van dit plan is subsidie aangevraagd.	De realisatie van de informatievoorziening op het Hembrugterrein vindt in 2019 plaats. De vernieuwing van de Pampus Experience wordt in 2019 opgeleverd.
Duurzame energie	Fort Pampus is bezig met het verduurzamen van het fort. Voor de verdere planontwikkeling hiervan is in 2018 een provinciale subsidie verleend. Vanuit Utrecht is in 2018 een onderzoek gedaan naar mogelijkheden voor duurzame energie bij forten waarbij gekeken is naar goede voorbeelden om die uit te dragen naar andere forten.	In overleg met Utrecht wordt een traject uitgezet hoe de resultaten van het onderzoek uit 2018 zullen worden geïmplementeerd bij de verschillende forten.
Uitvoeringsinstrumenten		
(Actualiseren) Leidraad	De Leidraad is geactualiseerd waarbij deze is omgevormd van een waardestellend kader naar een gebieds- en ontwikkelingsgericht kader. Hiermee zijn de SvA en NHW in de context van het omliggende landschap geplaatst en kan er meer richting gegeven worden aan mogelijke, nieuwe ontwikkelingen.	n.v.t.
Omgevingsverordening	In 2018 is het proces om te komen tot een nieuwe omgevingsverordening gestart. Er is input geleverd voor de in november 2017 vastgestelde Erfgoedverordening 2017.	Omgevingsverordening: juli 2019 concept in GS en begin 2020 ter besluitvorming in PS.

Monumentenbescherming	In 2018 zijn van 13 forten nieuwe monumentenbeschrijvingen gemaakt als actualisering van de beschrijvingen van begin jaren '90.	In 2019 worden 12 monumentenbeschrijvingen opnieuw gemaakt en door GS worden vastgesteld.
ARO/kwaliteitsteam NHW	Vanuit de ARO is in 2017 2x geadviseerd. In 2018 is niet geadviseerd over de SvA.	Ook komende jaren zal in voorkomende gevallen het advies van de ARO worden gevraagd. Als de SvA is uitgebreid met de NHW zal mogelijk in de toekomst ook van het Kwaliteitsteam NHW gebruik gemaakt worden voor advisering.
Stichting Liniebreed Ondernemen (SLO)	Er is voor zowel 2017 en 2018 opdracht gegeven aan SLO voor de uitvoering van de publiekscommunicatie taken. Deze opdracht bestaat uit: • Beheer en onderhoud website SvA Tot november 2018 zijn hebben 215.722 bezoekers de website bezocht. Er is een daling te zien in het gebruik. Dit heeft te maken met aanpassingen die Google heeft gedaan. • Verzorgen van trainingen voor het invoeren van gegevens in de community op de website. Er zijn in totaal 12 trainingen gegeven. • Beheer sociale media: Facebook, Twitter en Instagram. ◦ Het aantal volgers op Twitter is staat nu op 1.411 volgers. ◦ Aantal volgers op Facebook is gestegen met 1009 volgers en staat nu op totaal 3686 volgers ◦ Aantal volgers op Instagram is 366 volgers. • Loket voor vragen die binnenkomen via Forten.nl en stellingvanamsterdam.nl. Aantal vragen: 154. • Digitale Nieuwsbrief Stellingkoerier 6x per jaar. Op dit moment zijn er 2008 abonnees. • Het verzorgen van 10 digitale publiekscampagnes • Een routeboekje met de mooiste routes: 5 wandel en 5 fietsroutes. In 2017 is er een leefstijlenonderzoek "De Stelling bekent kleur" uitgevoerd. Op basis van dit onderzoek is er een train de trainer traject uitgezet bij SLO die daarmee de leefstijlen binnen de SvA eigen heeft gemaakt.	Voor 2019 wordt er opnieuw opdracht aan SLO verleend voor de publiekscommunicatie SvA. Waarschijnlijk volgt een evaluatie van hun werkzaamheden voor de afgelopen 3 jaar in samenwerking met de NHW. Daarnaast wordt er aan SLO de opdracht gegeven om een ronde langs de forten te maken om te inventariseren wat nog nodig is t.a.v. de publiekscommunicatie. Naar aanleiding hiervan wordt een plan uitgewerkt hoe dit te realiseren. Het routeboekje wordt ook in 2019 ingezet voor de fiets- en wandelbeurs in Utrecht en Gent.

	Parallel aan dit traject is er een “Ken uw gast” traject gestart waarbij een viertal forten in 2017 en 1 fort in 2018 een leefstijltraject hebben doorlopen. Daarnaast worden er artikelen op de term “Stelling van Amsterdam” geknipt. In totaal zijn er tot nu toe 2.338 artikelen verschenen met 744 doorplaatsingen. Deze artikelen hadden een advertentie waarde van 4.8 miljoen euro en oplage van 91.3 miljoen. Waarbij een stijging van 21% is in de aandacht voor de SvA.	In 2019 komt het project leefstijlen te vervallen. SLO neemt in haar bezoeken en adviezen aan locaties, de raadpleging van de leefstijlenmonitor voortaan wel mee in het gesprek.
--	--	---

Mijlpalen		
Restauratie en inrichting tweede bezoekerscentrum in het Fort bij Krommeniedijk met een woontrainingscentrum voor autistische jongeren.	Het bezoekerscentrum met trainingscentrum is in oktober 2017 geopend	n.v.t.
Restauratie en herbestemming Fort Zuidwijkermeer voor de opslag van kazen	Dit project heeft vertraging opgelopen omdat de vergunningverlening door de gemeente Zaanstad meer tijd heeft gekost. Daarnaast waren er interne personele problemen bij de eigenaar,	Open vanaf mei 2019
Restauratie en herbestemming genieloods bij Fort st. Aagtendijk als werkruimte voor Landschap NH	Restauratie is in 2017 afgerond. Wordt nu voor een deel gebruikt als werkruimte voor LNH en ander deel voor opslag omdat de oplevering van het Fort Zuidwijkermeer vertraging heeft gehad.	Landschap NH wil een nieuwe bestemming geven aan de genieloods.
Herstel van dak en afwatering van Fort benoorden Spaarndam en besluitvorming dagelijks bestuur Recreatieschap Spaarnwoude over komende herbestemmingstraject	Herstel is in 2018 afgerond. Besluit over de herbestemming is nog niet genomen. Eerst moet meer duidelijkheid moest komen wat wel en niet vanuit NNN kan op het fortterrein. Provincie heeft in 2018 hier duidelijkheid over gegeven. Er vinden nu gesprekken plaats met Stadsherstel of zij dit fort willen ontwikkelen	In 2019 duidelijkheid over de herbestemming en welke partij het fort gaat ontwikkelen

Oplevering fietsbrug over Amsterdam-Rijnkanaal bij Nigtevecht	Brug is in september 2018 opgeleverd	n.v.t.
Besluitvorming over keuze wegtracé A8-A9	In 2018 hebben GS het Golfbaanalternatief als voorkeursvariant benoemd.	In 2019 zal er samen met de regio en het ministerie van OCW, opdracht verleend worden voor een passend Landschapsplan. In 2020 wordt een besluit over dit Landschapsplan verwacht (Go/no-go) bij zowel GS/PS als bij het rijk.
Besluit van UNESCO over Minor Boundary Modification (SBM) SvA	In juli 2017 is door de UNESCO besloten dat dit onderdeel moet zijn van het nominatiedossier SBM waarin ook uitbreiding met NHW wordt meegenomen.	n.v.t.
GS besluit en indiening bij minister OCW van nominatiedossier NHW als uitbreiding van het UNESCO Werelderfgoed SvA	Besluitvorming in de colleges van GS van de 4 betrokken provincies heeft in oktober 2018 plaatsgevonden. Indiening bij minister OCW heeft daarna plaatsgevonden.	n.v.t.
Besluitvorming gezamenlijke naam SvA en NHW voor UNESCO nominatie	Besluitvorming heeft in 2018 plaatsgevonden. 'Hollandse Waterlinies' is de naam geworden.	n.v.t.
Verhalenplatform voor ondernemers in de Droogmakerij de Beemster, de Grachtengordel Amsterdam en de SvA	Er zijn inmiddels 10 verhalen waarvan 4 voor de SvA Tevens is een website ontwikkeld waarop de verhalen worden gepresenteerd.	Vanwege een verschil van mening met de leverancier over de kosten en de begroting is de lancering uitgesteld naar 2019. Er wordt nog gezocht naar een passend lanceringsmoment.
Restauratie en nieuwe functie horeca en stadspark met openluchttheater in Fort bij Hoofddorp	In november 2018 is hiermee begonnen. Vergunningstraject heeft meer tijd gekost dan verwacht. Ook moest nog een financiële hobbel worden genomen voordat in oktober erfpachtovereenkomst kon worden getekend tussen gemeente en de stichting die dit fort ontwikkeld. Mogelijk worden nog functies toegevoegd zoals een nieuw informatiepunt.	Opening uit 2019 of begin 2020

Restauratie en herbestemming genieloods Fort aan den Ham	Heeft vertraging opgelopen omdat de gemeente Uithoorn in een laat stadium heeft aangeven dat er een nieuw bestemmingsplan moet worden gemaakt. De eigenaar Stadsherstel Amsterdam ondervindt beperkte medewerking van de gemeente Uithoorn.	Opening waarschijnlijk eind 2019
Restauratie en realisatie herbestemming Fort bij Kudelstaart	Heeft vertraging opgelopen. Overeenkomst tussen gemeente Aalsmeer en ontwikkelaar is pas in 2018 getekend.	Opening in voorjaar 2020
Herbestemming Fort bij Abcoude in provincie Utrecht	De ondernemers zijn geselecteerd. In het fort komt een hotel met horeca. In 2018 testen van concepten, onderzoek doen, events met de buurt, enz.	Vanaf 2019 start de exploitatie, groeiend in 3 jaar naar een volledige exploitatie.
Restauratie en herbestemming Fort bij de Liebrug	Is in 2018 gestart. Uitvoering is in handen van Stadsherstel Amsterdam	Restauratie in 2019 gereed. Sommige huurders blijven maar er komen waarschijnlijk ook nieuwe huurders
Restauratie en herbestemming Fort bij Uithoorn in de provincie Utrecht.	Wordt een recreatiebestemming met overnachtingsmogelijkheden en horeca in genieloods. Eind 2018 start bestemmingsplanprocedure.	2019 start herbestemming naar hotelfort. Realisatie van totale plan waarschijnlijk in 2020.
Oplevering van twee informatiepunten.	April 2018 is een informatiepunt geopend bij het Muizenfort in Muiden.	Verwachte oplevering van informatiepunten bij Fort Uitermeer, Hembrugterrein en Naarden Vesting
Verbeterde lange afstandsroutes en uitgifte routegidsen SvA en NHW.	De route is beschreven en de points of interest zijn bepaald. Teksten worden nu geschreven en bij behorende beelden worden gemaakt-gezocht. Planning is dat het boekje in december 2018 gereed is.	Er worden nog 3 wandelarrangementen gekoppeld aan het deel voor de SvA en 3 arrangementen voor de NHW. Het pad wordt op de fiets- en wandelbeurs in Utrecht op vrijdag 1 maart 2019 gelanceerd. Daarna wordt dit pad als rode draad in de communicatie meegenomen.
Herbestemming Fort Spion	Er ligt een plan van Waternet voor herbouw van de genieloods voor een bezoekerscentrum van Waternet, aanleg van parkeerplaats en verbetering van wandelpad.	Realisatie van parkeerplaats en bezoekerscentrum eind 2019 of begin 2020

Besluitvorming door UNESCO over nominatie NHW als uitbreiding van SvA	De 4 colleges van GS hebben in oktober 2018 nominatiedossier vastgesteld en aangeboden aan minister van OCW voor besluitvorming door ministerraad.	Besluitvorming UNESCO mogelijk zomer 2020, maar waarschijnlijk later.
---	--	---

Lijst van gebruikte afkortingen

ARO: Adviescommissie Ruimtelijke Ordening

HIA: Heritage Impact Assessment

LAW: Lange Afstands Wandelpad

LET: Linie Expert Team

NHW: Nieuwe Hollandse Waterlinie

OCW: Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

OUV: Outstanding Universal Value

SBM: Significant Boundary Modification

SLO: Stichting Liniebreed Ondernemen

SoC-report: State of Conservation-report

SvA: Stelling van Amsterdam

BIJLAGE 5 Lijst van geïnterviewden

Naam	Organisatie
Annet Busweiler	Provincie Noord-Holland/sector Regionale Economie en Erfgoed
Rob van Eerden	Provincie Noord-Holland/sector Regionale Economie en Erfgoed
Nienke van Kuijeren	Provincie Noord-Holland/sector Regionale Economie en Erfgoed
Ernst van der Kleij	Provincie Noord-Holland/sector Regionale Economie en Erfgoed
Michael Braam-Scholten	Provincie Noord-Holland/sector Regionale Economie en Erfgoed
Inge Matheij-Pos	Provincie Noord-Holland/sector Regionale Economie en Erfgoed
Ellen Koning-Vereecken	Provincie Noord-Holland/sector Regionale Economie en Erfgoed
Sylvia Beliën	Provincie Noord-Holland/sector Regionale Economie en Erfgoed
Peter Oussoren	Provincie Noord-Holland/loods herbestemming
Fleur Cools en Bernard Brons	Nationaal Restauratie Fonds, Amersfoort
Dorine van Hoogstraten	Steunpunt/MOOI Noord-Holland, Alkmaar
Yvette Burnier	Steunpunt/Stichting NMF, Castricum
René van den Broeke	Museumstoomtram, Hoorn
Baud Schoenmaeckers	Het Seinwezen, Haarlem
Gerlof Kloosterman	Gemeente Heerhugowaard
Carolien Roozendaal	Gemeente Alkmaar